

Univerzita Pardubice

Filozofická fakulta

Ikonografie kachlů z hradu Lichnice

Kateřina Rosulková

Diplomová práce

2015

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Kateřina Rosulková**
Osobní číslo: **H12503**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Péče o kulturní dědictví**
Název tématu: **Ikonografie kachlů z hradu Lichnice**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování:

Cílem diplomové práce je vyhodnocení nálezů kamnových kachlů, učiněných na hradě Lichnici (k.ú. Podhradí, obec Třemošnice, okr. Chrudim), a uložených v Městském muzeu v Čáslavi a v Regionálním muzeu v Chrudimi. Práce bude obsahovat soupis a dokumentaci (fotografickou nebo kresebnou) kachlů. Dále bude provedena analýza kachlových motivů. Na tomto základě bude vypracován obraz každodenního života na hradě s důrazem na formy vytápění hradních prostor a proměny během středověku a raného novověku. Sledován bude též původ nalezených kachlů (místo výroby, otázky místního či cizího původu). Využito bude také porovnání s obdobnými lokalitami.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BRYCH, Vladimír - STEHLÍKOVÁ, Dana - ŽEGKLITZ, Jaromír. Pražské kachle doby gotické a renesanční. Praha 1990. BRYCH, Vladimír. Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní. Praha: Národní muzeum, 2004. ISBN 80-7036-175-1. FROLÍK, Jan. Kachle Chrudimska. Chrudim: Regionální muzeum v Chrudimi, 2003. ISBN 80-903265-0-1. FROLÍK, Jan - HAZLBAUER, Zdeněk - CHARVÁT, Petr - ŠUMBEROVÁ, Radka - TOMÁŠEK, Martin. Čáslav - místo pro život. Svědectví archeologie. Praha: Set out, 1999. ISBN 80-86277-04-6. FROLÍK, Jan - HAZLBAUER, Zdeněk - RŮCKEROVÁ, Alena. Chrudimský hrnčířský rod Medků a jeho kamnářské výrobky. In Archaeologia historica 20, 1995, s. 523-538. HAZLBAUER, Zdeněk. Evidenční karty s podrobnými ikonografickými a technickými popisy všech kachlových artefaktů čáslavské muzejní sbírky. 1991 - 1995. Archív Městského muzea Čáslav. HAZLBAUER, Zdeněk. Krása středověkých kamen. Praha: Zvon, 1998. ISBN 80-7113-226-8. HAZLBAUER, Zdeněk. Vývoj stavební podoby a funkce kachlových kamen ve středověku a ranném novověku. In Svorník 1. Praha: Unicornis, 2003, s. 153 - 168. ISBN 80-86562-00-X KRAJÍC, Rudolf. Středověké kamnářství. Výzdobné motivy na gotických kachlích z Táborska. Tábor 2005. ISBN 80-86067-06-8. MENOŠKOVÁ, Dana - MERÍNSKÝ, Zdeněk. Krása, která hřeje. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 2008. ISBN 978-80-86185-70-5. ORNA, Jiří. Gotické a renesanční kachle ve sbírkách Západočeského muzea v Plzni. Plzeň 2005. ISBN 80-7247-045-0. PAVLÍK, Čeněk - VÍTANOVSKÝ, Michal. Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-238-4.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Jan Frolík, CSc.

Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce:

1. září 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2015

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 20. ledna 2015

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorského zákona, zejména ze skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 ods. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 3.3. 2015

Kateřina Rosulková

Poděkování

Mé velké poděkování patří PhDr. Janu Frolíkovi, Csc. za cenné rady, postřehy a čas. Za zpřístupnění sbírky kachlů Městského muzea Čáslav jsem zavázána PhDr. Drahomíře Novákové a za ochotu se zpřístupněním nálezů Regionálního muzea v Chrudimi děkuji PhDr. Janu Musilovi.

ANOTACE

Cílem diplomové práce je vyhodnocení nálezů kamnových kachlů, učiněných na hradě Lichnici (k.ú. Podhradí, obec Třemošnice, okr. Chrudim) a uložených v Městském muzeu Čáslav a v Regionálním muzeu v Chrudimi. Práce bude obsahovat soupis a dokumentaci (fotografickou nebo kresebnou) kachlů. Dále bude provedena analýza kachlových motivů. Na tomto základě bude vypracován obraz každodenního života na hradě s důrazem na formy vytápění hradních prostor a proměny během středověku a raného novověku. Sledován bude též původ nalezených kachlů (místo výroby, otázky místního či cizího původu). Využito bude také porovnání s obdobnými lokalitami.

KLÍČOVÁ SLOVA

hrad, kachel, kachlová kamna, archeologie, Lichnice

TITLE

The iconography of the tiles from Lichnice

ANNOTATION

The aim of this thesis is to evaluate the findings on stove tiles, undertaken at the castle Lichnice (cd Podhradí, village Tremosnice, district of Chrudim) stored in the City Museum and the Regional Museum of Chrudim. The work will also include inventory documentation (photos or drawings) of tiles. Further the tile's motifs will be analyzed. On its basis the picture of everyday life at the castle will be drawn, putting emphasis on the form of castle's heating and its changes during the Middle Ages and early modern times. The origin of the founding tiles will be also monitored (i.e. production site, the issues of the local or foreign origin). The comparison of the similar locations will be also used.

KEY WORDS

castle, tile, tiled stove, archeology, Lichnice

OBSAH

1. Úvod.....	1
2. Charakteristika souboru kachlů z hradu Lichnice.....	4
2. 1. Kachlový soubor z fondu Městského muzea Čáslav.....	4
2. 2. Kachle z fondu Regionálního muzea v Chrudimi.....	6
2. 3. Kachle z fondu Národního muzea.....	9
3. Dějiny hradu s ohledem na kachlový soubor.....	9
4. Gotické a renesanční kachle.....	11
4. 1. Základní typologie.....	11
4. 2. Předlohy a výroba čelních stěn kachlů.....	11
4. 3. Povrchová úprava	14
5. Ikonografický rozbor souboru komorových kachlů	15
5. 1. Náboženské motivy.....	18
5. 1. 1. Starozákonní motivy.....	18
5. 1. 2. Novozákonní motivy.....	25
5. 1. 3. Svatí.....	30
5. 1. 4. Biblické/ evangelické výjevy.....	32
5. 2. Husitské motivy.....	34
5. 3. Mytologické, alegorické, fantaskní a zoomorfní motivy.....	37
5. 4. Heraldické motivy.....	39
5. 4. 1. Zemské znaky.....	39
5. 4. 2. Městské znaky.....	39
5. 4. 3. Šlechtické znaky.....	40
5. 4. 4. Cechovní znaky.....	41
5. 4. 5. Druhotně použité heraldické motivy.....	44
5. 5. Světské motivy.....	46
5. 6. Nápisy.....	49
5. 6. 1. Medek.....	49
5. 6. 2. Papoušek	51
5. 7. Architektonické motivy.....	53
5. 8. Ornamentální motivy.....	54

5. 8. 1. Rostlinné motivy.....	54
5. 9. Nezařazené motivy.....	57
6. Shrnutí motivů komorových kachlů.....	58
7. Kachle s prořezávanou čelní stěnou.....	60
8. Datování kachlů.....	61
9. Výrobní centra kachlů.....	65
9. 1. Chrudim - produkce hrnčáře Medka.....	65
9. 2. Čáslav a Kutná Hora	67
10. Kolekce kachlů s rytířskou a novozákonní tematikou „Klanění mudrců“	68
10. 1. Série kachlů s novozákonní tematikou „Klanění mudrců“	69
10. 2. Série kachlů s motivem turnajové scény.....	73
10. 2. 1. Význam turnajové scény.....	76
10. 2. 2. Původ turnajové scény.....	77
10. 3. Datování kolekce.....	78
11. Uhersko – česko – polská skupina.....	80
11. 1. Budínská dílna a rozšíření jejich výrobků.....	80
11. 2. Typologie budínských kachlů.....	81
11. 3. Zastoupení kachlů Uhersko – česko - polské skupiny na hradě Lichnici.....	83
11. 4. Datování kachlů Uhersko – česko - polské skupiny.....	88
11. 5. Lokalizace dílny a dovoz zboží.....	90
12. Umístění kamen a jejich počet na hradě.....	92
13. Každodenní život na hradě.....	96
14. Srovnání s jinými lokalitami.....	99
15. Závěr.....	103
16. Resumé.....	106
17. Literatura a prameny.....	108
18. Obrazová příloha.....	116
18. 1. Katalog kachlů	116
18. 1. 1. Katalog kachlů z Městského muzea Čáslav.....	118
18. 1. 2. Katalog kachlů Regionálního muzea v Chrudimi.....	265
18. 1. 3. Kachle z Národního muzea.....	271

18. 2. Foto skříně s nálezy.....	273
18. 3. Seznam obrazových příloh.....	274

1. Úvod

Tato práce navazuje na moji bakalářskou práci, ve které jsem již zpracovala část souboru kachlů z hradu Lichnice, uložených v Městském muzeu Čáslav. S ohledem na početnost souboru jsem detailně popsala tu část souboru, která byla na hradě Lichnici nepochybně nalezena. Jednalo se převážně o nejlépe dochované kachle. V této práci se pokusím vyhodnotit zbývající část souboru kachlů z Městského muzea Čáslav, kterou rozšířím o exempláře uložené v Regionálním muzeu v Chrudimi a o dva kachle z Národního muzea.

Kachlový materiál se do čáslavského muzea dostal ve třicátých letech minulého století, kdy byly na hradě Klubem českých turistů pod vedením inženýra Jana Friče prováděny stavební záchranné práce. Zpracovaný soubor je datovatelný do období od druhé poloviny 15. století do 16. století. Chrudimské muzeum obsahuje jen několik menších zlomků komorových kachlů a nádobkových kachlů, získaných během stavebních prací v roce 1997 a 2004.

V prvních kapitolách se věnuji charakteristice kachlových souborů z fondu jednotlivých muzeí a jemu věnovanému bádání a dále věnuji stručnou pozornost dějinám hradu s ohledem na období výstavby kamen a jejich možné stavebníky.

Samostatná kapitola se zabývá kachli z hlediska jejich základní typologie, technologickými aspekty výroby vzhledem k předlohám a výrobě reliéfních ploch kachlů a také povrchovou úpravou kachlů. Protože se práce zaměřuje zejména na výzdobné motivy, neprovádím detailní třídění kachlů podle jejich typologie, formátu či původního umístění na kamnech. Tato informace je však zmíněna v katalogu.

Hlavní část předkládané práce se pokouší o základní ikonografický rozbor kachlů. Tento rozbor je proveden zvláště u kachlů komorových a pak kachlů prořezávaných. Čelní vyhřívací stěny komorových kachlů jsou nejprve rozčleněny do podkapitol dle tematických okruhů a následně jsou jednotlivé ikonografické motivy podrobeny detailnímu popisu. Při analýze ikonografických motivů kladu hlavní důraz právě na deskripci obrazu, dále je interpretován význam a smysl motivu a to vše je doplněno o analogie a chronologie.

Exempláře kachlů, kterým jsem se věnovala již v bakalářské práci¹, jsou v některých případech doplněny o stručný komentář. Exemplářům dosud neanalyzovaným věnuji při popisu větší pozornost. U torzovitě dochovaných motivů se snažím o jejich určení

¹ ROSULKOVÁ, Kateřina. *Hmotná kultura hradu Lichnice*. Bakalářská práce FF Univerzity Pardubice, 2012.

komparativní metodou, tedy porovnáním jejich motivů s analogiemi regionálními či mimoregionálními, uváděnými v odborné literatuře. Přesto se některé zlomky přesně určit nepodařilo. Některým skupinám motivů, jakými jsou kachle s nápisy, konkrétně zastoupené především kachli z dílny Jana Medka, věnuji samostatnou podkapitolu.

Výsledné ikonografické rozčlenění komorových kachlů z celého souboru z hradu, tedy i rozdělení motivů zpracovaných v mé bakalářské práci, vyhodnocuji v další kapitole. V tabulkách vyjadřuji zastoupení ikonografických námětů, jednotlivých motivů, jejich variant a kusů.

Samostatně zpracované prořezávané kachle dělím do tří skupin, na režné prořezávané kachle, kolekci s novozákonní tematikou Klanění tři králů a rytířskou tematikou a dále na kachle z tzv. Uhersko-česko-polské skupiny. Poslední dvě skupiny jsou zpracovány samostatně. I zde provádím analýzu ikonografického motivu dle stejných kritérií jako u komorových kachle.

Další kapitola se zabývá datováním komorových kachlů. Určit staří jednotlivých kachlů je možné na základě komparace s analogickými nálezy z jiných lokalit a podle stylového rozboru výzdoby. Při datování kachlů pracuji převážně s údaji z *Evidenčních karet s podrobnými ikonografickými a technickými popisy všech kachlových artefaktů čáslavské muzejní sbírky*², dále s další literaturou, která je uvedena v závěru práce. Různé datační údaje jsou shrnuty v tabulkách, poslední sloupec obsahuje vždy dataci dle této práce.

Na základě předešlých kapitol se budu věnovat výrobním centrům komorových kachlů.

Poté je pozornost zaměřena na již zmíněnou kolekci s novozákonní a rytířskou tematikou. Je interpretován její význam, rozšíření, ikonografie a datování. Podobně jsou rozebrány i kachle Uhersko-česko-polské skupiny. Zabývám se zejména typologií budínských kachlů a jejich datací.

V dalších kapitolách se věnuji umístění, počtu kamen a rovněž každodennosti na hradě. Zastoupení ikonografických námětů a motivů je v závěru srovnáno s jinými lokalitami.

Katalog v závěru práce je sestaven opisem evidenčních karet z Městského muzea v Čáslavi. Obrazová složka katalogu shromažďuje pozdně gotické a renesanční kachle. Ikonografie čelních vyhřívacích stěn je v katalogu prezentována formou fotografií. Kachle, kterým jsem se věnovala v bakalářské práci, jsou zobrazeny v přehledu a doplněny o analogie.

² HAZLBAUER, Zdeněk. *Evidenční karty s podrobnými ikonografickými a technickými popisy všech kachlových artefaktů čáslavské muzejní sbírky*. 1991 – 1995. Archiv Městského muzea Čáslav.

Při rozboru ikonografie jsou kachle z Městského muzea Čáslav označovány inventárním číslem začínajícím písmenem K. Odlišné umístění je zdůrazněné tak, že je u kachlů uvedeno místo uložení. U kachlů z Národního muzea a některých kachlů z Regionálního muzea Čáslav je uvedena instituce a inventární číslo. Některé kachle z muzea v Chrudimi nejsou zaevidovány. Vzhledem k tomu, že jde pouze o několik kachlů, je uváděna jen instituce a číslo kachle. Bližší informace, včetně případného kontextu nálezů, jsou uvedeny v katalogu.

2. Charakteristika souboru kachlů z hradu Lichnice

2. 1. Kachlový soubor z fondu Městského muzea Čáslav

Rozsáhlý soubor kachlů z hradu Lichnice uložený v Městském muzeu Čáslav nebyl dosud v úplnosti zpracován. Pozornost byla věnována jen části kachlového souboru a to většinou nejvíce dochovaným kachlům.

Základní odborné zhodnocení a evidenční zpracování pro účely muzea učinil v letech 1991 až 1995 Zdeněk Hazlbauer.³ Přehled kachlů z expozice muzea byl o něco později publikován.⁴ Některé lichnické exempláře se objevují v encyklopedii věnované kachlové problematice.⁵ O kachlích z hradu Lichnice se zmiňují i odborné články. Patrně jeden z prvních článků, je zaměřen na skupinu kachlů spjatou s uherským prostředím.⁶ V 90. letech se na základě propojení poznatků ze studia sbírky Regionálního muzea v Chrudimi a sbírky Městského muzea Čáslav a ještě ve spolupráci s archivářem, podařilo identifikovat skupinu kachlů hrnčíře Medka. Zjištěné poznatky byly publikovány v dalších článcích.⁷ Následovala řada studií, v níž se v rámci zpracování vybraného ikonografického námětu, setkáme se zmínkami o lichnických kachlích.⁸

Část kolekce kachlů byla podrobena rozboru a výsledně publikována v článku, vzniklého na základě mé bakalářské práce.⁹ Jednalo se převážně o relativně dobře zachované kachle či o jejich větší části.

3 HAZLBAUER, Zdeněk. *Evidenční karty s podrobnými ikonografickými a technickými popisy všech kachlových artefaktů čáslavské muzejní sbírky*. 1991 – 1995. Archiv Městského muzea Čáslav.

4 FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk – CHARVÁT, Petr – ŠUMBEROVÁ, Radka – TOMÁŠEK, Martin. *Čáslav – místo pro život. Svědectví archeologie*. Praha: Set out, 1999. ISBN 80-86277-04-6.

5 PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-238-4.

6 SMETÁNKA, Zdeněk. Základy uhersko-česko-polské skupiny pozdně gotických kachlů. In *Památky archeologické* 52, 1961, č. 2, s. 592 – 598.

7 FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk, - RÜCKEROVÁ, Alena. Chrudimský hrnčířský rod Medků a jeho kamnářské výrobky. In *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 523-538.; FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk. Chrudimský hrnčíř Jan Medek a jeho výrobky. In *Chrudimské vlastivědné listy* 4, 1995, č. 6, s. 1 – 3.;

8 Např.: HAZLBAUER, Zdeněk. Gotický kachel z hradu Lichnice s erbovním znamením města Chrudimě. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 19, 1993, s. 111 – 115.; HAZLBAUER, Zdeněk. České gotické reliéfní kachle s erbovním znamením ševcovským cechu. In *Archaeologica Pragensia* 11. Praha, 1991, s. 289-306. ; HAZLBAUER, Zdeněk. Středověká hra vrhcáby ve světle dobových pramenů. In *Archaeologia historica* 17, 1992, s. 421 - 445. ISSN 0231-5823.

9 ROSULKOVÁ, Kateřina. Kachlový soubor z 15. až 16. století z hradu Lichnice. In *Východočeský sborník historický* 24, 2013, s. 3 – 80. ISSN 1213-1733.; ROSULKOVÁ, Kateřina. *Hmotná kultura hradu Lichnice*. Bakalářská práce FF Univerzity Pardubice, 2012.

Kachlový materiál soustředěný v Městském muzeu Čáslav postrádá i provizorní nálezovou dokumentaci. Záznam Friče s názvem „20. let práce na zřícenině hradu Lichnice“¹⁰ je tak všechno, co materiál z muzea doprovází.

Lokalizace nálezu na hradě Lichnici není u celého souboru kachlů z muzea v Čáslavi zcela prokazatelná. Zdeněk Hazlbauer tuto skutečnost zohlednil při určování kachlů pro účely muzea. Na evidenčních kartách z muzea se tak v kolonce místo nálezu, objevuje u značného množství kachlů označení „hrad Lichnice?“. Správnou lokalizaci nálezu některých kachlů dokazuje dobová Fričova fotografie, zachycující skříň s kachli s nápisem „Lichnické nálezy“ (Tab. 154)¹¹, z níž jde některé kachle spolehlivě identifikovat.

Fričova stará fotografie rovněž dokládá i další kachle, objevené na hradě Lichnici při opravách hradu ve 30. letech 20. století. Tyto kachle se v čáslavském muzeu dnes nenacházejí. Kromě dosud známých kachlů, se na fotografii dá rozeznat reliéfní plocha kachle se znakem Čáslavi, sokolník na koni, zubří hlavy na štítu a proroka s korunou. Dále je vidět zlomek kachle rytíře s praporem a v neposlední řadě je vidět část kachle, jehož motiv se nedá rozeznat, ale je u něj umístěna cedulka pijící muž.

Původ jednoho z těchto kachlů dokládá i starý letáček s nápisem „Podporujte naši práci!“ od Sboru pro záchranu hradu Lichnice¹² a čtyřstránkový letáček, vydaný Klubem českých turistů.¹³ Na něm je vedle motivu hrnčíře s konvářem vyfocen sokolník na koni doprovázený psem, který je výzdobou motivu hrnčíře s konvářem velmi podobný.

Omylem bylo v roce 1935 připsáno Lipnici 13 ks celých kachlů, které byly nalezeny na Lichnici.¹⁴

Kachlový soubor je poměrně zlomkovitý, některé zlomky jsou dochovány ve špatném stavu. Nejhůře čitelné jsou především výzdobné prvky u renesančních glazovaných kachlů. Celkově se dochovalo velmi málo celých komor. V souboru převažují čelní vyhřívací stěny ať již samotné či s různě dochovanou komorou, či komora s částí čelní vyhřívací stěny. Nezajímavé části, tedy nezdobené kachlové komory, nebyly ve 30. letech do sbírky zařazovány.

Z hlediska umístění kamen v tělese se ve zkoumaném souboru nachází kachle základní řádkové, rohové, římsové a nástavcové. Největší počet zastupují zlomky základních kachlů,

10 FRIČ, Jan. *20. let práce a zřícenině hradu Lichnice*. 1953. Archív Městského muzea Čáslav, inv. č. 1723.

11 FRIČ, Jan. *Album fotografií z opravy hradu Lichnice*. Archív Městského muzea Čáslav, inv. č. 2756.

12 „Podporujte naši práci!“ Archív Městského muzea Čáslav, Fričova činnost na Lichnici.

13 *Stručný průvodce po hradech* č. 3. Archív Městského muzea Čáslav, inv. č. 1723.

14 HAZLBAUER, Zdeněk – KOČMAN, František. Stavební rekonstrukce gotických kachlových kamen na hradě Lipnici n. Sázavou, okr. Havlíčkův Brod. In *Archaeologia historica* 27, 2002, s. 500 - 501. ISBN 80-7275-031-3.

jež tvořily tělo kamen, a při stavbě kamen jich bylo potřeba nejvíce. Soubor obsahuje dva zlomky rohových kachlů. Způsob začlenění do tělesa kamen měl vliv na výzdobu. Římsové kachle tak například vytvářely v horní části dekorativní pás.

Přesný ikonografický motiv se podařil identifikovat přímo z nalezených částí nebo u některých motivů napomohly analogie kachlů z jiných lokalit, které byly publikovány v katalozích kachlů.¹⁵ Značnou část identifikovaných motivů umožnil brněnský kachlový fond. Některé motivy se nepodařilo přesně identifikovat, v lepším případě pouze zhruba zařadit do příslušného tematického okruhu. V řadě případů je stejný motiv zobrazen na několika kachlových jedincích.

Nalezené kachle z Lichnice posloužily k výstavbě repliky pozdně gotických kachlových kamen, umístěných v expozici Městského muzea Čáslav. Stavební rekonstrukce kamen je provedena z kopií originálních kachlů, datovaných do druhé poloviny 15. století. Témata jednotlivých kopií kachlů čtvercového formátu se v hmotě kamen několikrát opakují. Kamna jsou ukázkou toho, jak mohla kamna ve středověku vypadat.

2. 2. Kachle z fondu Regionálního muzea v Chrudimi

Fond muzea obsahuje malou skupinu kachlů z hradu Lichnice, do které náleží typologicky nádobkové a komorové kachle. Do muzea v Chrudimi se zlomky kachlů dostaly díky stavebním pracím v roce 1997 a 2004. Zlomek jednoho kachle je ze sběrů z roku 2014.

První menší soubor byl získán při provádění oprav velké okrouhlé věže v roce 1997 (Tab. 146 a 147). Soubor obsahuje několik fragmentárně dochovaných kachlů, z nichž byly jen některé podrobeny ikonografické analýze. Vynecháno je pět zlomků komor A6089 a A6091 (Tab. 147:3). Jasně přehlednosti bohužel zatím brání stejná čísla u více kachlů.

Další nálezy pocházejí ze sondy, provedené v oblasti jižního nároží v rámci rekonstrukce a opravy nároží v roce 2004. Konkrétně byla sonda provedena v zříceném úseku mezi štítovou zdí s obvodovou hradbou.¹⁶ Sonda poskytla několik malých zlomků kachlů (Tab. 148 – 150) z kontextu 102, 103, 107.

¹⁵ Například MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 2008. ISBN 978-80-86185-70-5.; HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen*. Praha: Zvon, 1998. ISBN 80-7113-226-8.; FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimska*. Chrudim: Regionální muzeum v Chrudimi, 2003. ISBN 80-903265-0-1.

¹⁶ FROLÍK, Jan. Archeologický výzkum na hradě Lichnici (k.ú. Podhradí) v roce 2004. *Castellologica Bohemica* 2, 1991, s. 364. ISBN 80-86124-66-5.

Sonda u vnitřního líce obvodové hradby odhalila pod drnem stavební suť ze zříceného zdiva (kontext 102), která byla rozdělena na dva kontexty. U vnitřního líce hradby a štítové zdi byla mezi vrstvou stavební suti a drnem nalezena stavební destrukce (kontext 101). Poté byla v oblasti jižní části sondy zjištěna další stavební suť (kontext 103). V severní části sondy byla zjištěna vrstva jílové hlíny a spraše se stopami požáru (kontext 104), na které byla úroveň keramických dlaždic. Vrstva ležela na podlaze z keramických dlaždic (kontext 105), uložené na maltovém podkladu (kontext 106). Pod touto vrstvou se nacházela stavební suť (kontext 107).¹⁷

Vrstvy stavební suti (kontext 101 a 102 A) z rozpadlých okolních konstrukcí, byly zasaženy výkopem, zjištěným v jižní části sondy, který pokračoval do nezkoumaného prostoru jižně a východně od sondy (kontexty 102B, 103). Odhalený výkop, který zasahuje do starších situací, zřejmě představoval sondážní výkop z období oprav hradu za Ing. Jana Friče. Ve výplni byly nalezeny i větší fragmenty kachlů, což naznačuje, že byly vybírány jen efektní předměty.¹⁸

Pozůstatky kachlových kamen tak nebyly nalezeny v původním uložení, ale byly druhotně využité jako závažkový materiál. Nalezeno bylo skromné množství zlomků reliéfních kachlů, které doprovázelo menší množství zlomků nádobkových kachlů. Celkově se jednalo o devět kusů nádobkových kachlů. Okraje komorových kachlů (Tab. 149:3), zlomky nádobkových kachlů (Tab. 150:1, 2, 4) jsou pouze součástí katalogu, ale vlastní práce je nezmiňuje.

Sonda v roce 2004 rovněž odhalila existenci podlahy z keramických dlaždic. Dlaždice byly datovány do 16. století. Díky dochovaným dřevům souvisejícím se stavebním lešením byla štítová zeď datovaná do doby 1520 až 1522. Tedy přesněji v tomto časovém rozpětí byla pokácená dřeva použita v lešení. Krátce po roce 1522 lze datovat celou přilehlou situaci, tedy i úpravu interiéru přilehající budovy s podlahou z keramických dlaždic. Místnost s podlahou později vyhořela a výše položené dřevěné konstrukce přikryly podlahu. Dle nálezové situace lze soudit, že i vyšší patro budovy bylo vybaveno keramickými dlaždicemi, což dokládá kumulace dlaždic na povrchu této vrstvy. Požár lze spojit s písemně doloženým ohněm v roce 1610.¹⁹

Ze sběrů na ploše v roce 2014 pochází zlomek kachle (Tab. 151), kterému chybí reliéfní plocha, a proto není v práci zmiňován.

¹⁷ Tamtéž, s. 365.

¹⁸ Tamtéž, s. 368.

¹⁹ Tamtéž, s. 367, 368.

2. 3. Kachle z fondu Národního muzea

Tato práce zpracovává dva kachle z hradu Lichnice uložené v Národním muzeu. Prvním z nich je kachel s motivem **peroucích se hráčů** (Tab. 153) a druhým **husitští bojovníci s praporečkem** (Tab. 152).

3. Dějiny hradu s ohledem na kachlový soubor

Cílem této práce není zabývat se historií hradu, jeho stavebním vývojem a časovou posloupností jeho majitelů. Těmto otázkám se věnuje příslušná literatura.²⁰ Na tomto místě je jistě důležité uvést alespoň některé majitele, kteří drželi lokalitu v období, které lze rámcově pokládat za dobu, kdy kamna vznikla.

Hrad se v písemných pramenech poprvé objevuje k roku 1261 jako majetek Smila z Lichtenburka z rodu Ronovců. Ve 14. století byl hrad přestavován. Roku 1410 se dostal do majetku krále.²¹

Pro účel této práce se soustředím na období zhruba od 2. poloviny 15. století do konce 16. století. Po obléhání roku 1429 byla správa hradu svěřena husitskému hejtmanovi Janu Hertvíkovi z Rušínova, který je zde připomínán ještě roku 1455. Po roce 1458 vyplatil hrad ze zástavy Jiří z Poděbrad. V roce 1470 se hradu lstí zmocnil odpůrce Jiřího Vít ze Rzavého, který byl vyhnán v roce 1473. Hrad se jako vdovské věno dostal do majetku Johanky z Rožmitálu, vdovy po Jiřím z Poděbrad. Po její smrti v roce 1475 připadl hrad Jindřichovi mladšímu Minsterberskému, synovi Jiřímu z Poděbrad, a bratrovi Johanky Lvovi z Rožmitálu. Po rozdělení majetku mezi dědici v roce 1476 připadla Lichnice Jindřichovi. Jindřich hrad poté zastavil Vilému Tetourovci z Tetova. V roce 1490 koupil hrad král Vladislav II. Jagellonský a daroval ho dědičně svému stoupenci Mikulášovi mladšímu Trčkovi z Lípy.²²

Za Trčků došlo k rozvoji hradu. Došlo k opravě poškozené hradby v severozápadním nároží, kde byla rovněž postavena nová pozdně gotická obytná stavba. Na počátku 16. století k přestavbě raně gotického hradního paláce a k severní a západní hradbě přibyly další obytné stavby.²³

Bezdětný Mikuláš mladší Trčka odkázal poslední vůlí z roku 1510 panství tetě Johance, vdově po Mikuláši starším Trčkovi. Johanka odkázala v roce 1516 majetek svým pěti synům. V roce 1533 si rodový majetek synové rozdělili a Lichnice připadla Zdeňkovi Trčkovi, který již v roce 1534 Lichnici postupuje Janu staršímu Trčkovi. Roku 1539 získal hrad Jan mladší Trčka, po jehož smrti v roce 1549 připadl hrad strýci Vilému Trčkovi. Ten byl

20 SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého I.* 3. vyd. Praha: Argo, 1993. ISBN 80 – 85794-05-5.; DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů.* 2. vyd. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-003-9.; ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI.: Východní Čechy.* Praha: Svoboda, 1989.

21 DURDÍK, Tomáš. *Encyklopedie českých hradů.* 4. vyd. Praha: Libri, 1999. s. 170 ISBN 80-85983-96-6.

22 ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI.: Východní Čechy.* Praha: Svoboda, 1989. s. 268 – 269.

23 Tamtéž, s. 269.

v roce 1555 nucen pro dluhy hrad prodat poručníkům bratrů Albrechta a Václava Robmhápovým, kteří se dosažením plnoletosti v roce 1557 ujali panství. V roce 1564 si panství rozdělili a Lichnici získal Albrecht, za něhož dochází k postupnému úpadku hradu, neboť kromě Lichnice vlastnili pohodlnějšího sídla v Třemošnici. Po Albrechtově smrti v roce 1592 si jeho panství synové rozdělili a hrad připadl Zikmundovi Robmhápoovi. Konečnou kapitolou byl rok 1610, kdy hrad vyhořel, Zikmund ho již neobnovil a trvale se usadil v Třemošnici.²⁴

²⁴ Tamtéž, s 269.

4. Gotické a renesanční kachle

4. 1. Základní typologie

Jelikož se typologii kachlů věnuje prakticky každá obsáhlejší studie, zabývající se problematikou kachlů, bude typologie zhodnocena velice stručně.

Nejstarším typem byly nádobkové kachle. Do kamen byly vsazeny dnem a do místnosti se otevíraly ústím. Používaly se v různých variantách v období 13. až 16. století a byla z nich stavěna celá kamnová tělesa či se kombinovaly s jiným typem kachlů. Nejrozšířenějším typem byly kachle komorové, které se do místnosti obracely čelní stěnou. Čelní stěny byly připojeny k zužující se komoře, jenž se otevírala do kamnového tělesa. Plochu čelní stěny obvykle zdobí nejrůznější výtvarné motivy. Nejnáročnějším typem byly kachle s prořezávanou čelní stěnou. Jsou bez komory, která je nahrazena nejčastěji půlvalcovým tělesem. Čelní stěnu pokrývá plasticky vyřezávaný architektonický motiv a množství otvorů. Používá se pro ně rovněž název nikové či výklenkové.²⁵

4. 2. Předlohy a výroba čelních stěn kachlů

Na počátku práce stál řezbář, který do desky z příhodného druhu dřeva vyřezal negativní reliéf. Hrnčír do dřevěného negativu vtláčil hlínu a po vypálení takto vzniklého pozitivu z něj otiskl negativní formu – kadlub. Kadlub po vypálení sloužil k sériové výrobě kachlů.²⁶

Pro výrobu kachlových reliéfů byly často využívány volné grafické listy, knižní grafika či dobová medailérská produkce.²⁷

Uměleckou předlohu lze nalézt zejména pro renesanční kachle, ale i pro kachle starší gotické, rámcově z období od poloviny 14. století do konce první třetiny 16. století. Kachle gotické se oproti kachlům renesančním nedrží předlohy tak věrně. Rozdíl je ve způsobu zhotovení forem pro výrobu kachlů. U renesančních kachlů bylo v drtivé většině výchozím

25 FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimska*. Chrudim: Regionální muzeum v Chrudimi, 2003. s. 12.

26 VÍTANOVSKÝ, Michal. Dřevo a hlína v procesu vzniku středověkého kachle. In *Archaeologia historica* 26, 2001, s. 404. ISSN 0231-5823.

27 ŽEGKLITZ, Jaromír. Grafické a další předlohy motivů na kachlích z českého prostředí. Renesanční kachle jako prostředek šíření idejí a kultury doby reformace. In *Archeologické rozhledy* 64, 2012, č.2, s. 266. ISSN 0323-1267.

krokem zhotovení pozitivního, nejpravděpodobněji dřevěného modelu, z kterého pak vznikla keramická forma. U gotických kachlů se reliéf vytvářel prací v negativu. To bylo buď řezbou do dřevěné desky s následným sejmutím hliněného pozitivu či častěji patrně přímo do plátu hlíny, která se pak pouze vypálila. Výroba dřevěného negativu předpokládá v procesu výroby i účast řezbáře, vytváření negativního reliéfu přímo do hlíny bylo v silách hrnčíře. Převažujícím způsobem zhotovení forem bylo vytváření negativního reliéfu přímo do hliněného plátu, čemuž nasvědčuje i častá existence mnoha variant téhož motivu s dílčími odlišnostmi v zásadě stejné kompozice. Dřevěná deska s negativním reliéfem umožňovala vznik mnoha totožných forem. Daný postup tak neumožňoval plně přenést do reliéfu všechny detaily grafické předlohy, často odlišného formátu od reliéfu, a v některých případech ani základní kompozici.²⁸

Gotické období

České gotické kachle představují specifickou skupinu, která se až na výjimky vyskytuje výhradně na území Čech, a tak je nepochybné, že formy pro jejich výrobu vznikaly zde a byly zde i k dispozici předlohy.²⁹ Důkazem práce podle předlohy, jež byla rozšířená po celých Čechách, je velké množství kachlů z celého území Čech, například zobrazení Jiřího, Meluzíny, hráčů vrhcábů či Klanění mudrců, má základní koncepce ústředního motivu prakticky stejnou až na některé podrobnosti. Rytec předlohu upravoval podle svého vkusu, takže nelze najít stejné varianty.³⁰

Ve většině případů jsou předlohami knihy vydávané v německých centrech knihtisku v 60. až 80. letech 15. století. Kachle, vyráběné u nás podle těchto předloh, mohou pocházet nejdříve ze sedmého, spíše však devátého desetiletí 15. století. Grafická díla existují mnohdy v podobných variantách a konkrétní předlohy byly často opětovně použity v dalších vydáních v rámci desetiletí i staletí, což zamezuje přesnému určení motivu. Přímo podle předloh vznikaly pravděpodobně formy pouze v jedné dílně a daný motiv se pak šířil kopírováním již hotových kachlů.³¹

Pro každou z variant stejného námětu byla, buď hrnčířem, nebo rytcem pracujícím nedaleko dílny, vyrobena speciální matrice. V gotickém období tak existovalo v Čechách množství lidových řemeslníků. Ti ovládali jak základní ryteckou techniku výroby negativních

²⁸ Tamtéž, s. 267 - 268.

²⁹ Tamtéž, s. 269.

³⁰ HAZLBAUER, Zdeněk. Náboženské motivy na českých gotických reliéfních kachlích. In *Archaeologia historica* 21, 1996, s. 468 - 469. ISBN 0231-5823.

³¹ ŽEGKLITZ, Jaromír. Grafické a další předlohy motivů na kachlích z českého prostředí. s. 269.

forem, tak zřejmě museli být vybaveni obecnými estetickými předpoklady pro práci a museli vědět, jak dané téma zpracovat, aby odpovídalo obsahu i výtvarné formě ideové náplně scény.³²

Znakem otiskování reliéfu z kachlů jiného výrobce, tedy sekundárního otisku je znatelně menší rozměr kachle proti obvyklé velikosti originálu vlivem smrštění z dvojího vypálení kadlubu a následně pozitivu.³³

Renesanční období

Gotická variabilita námětů se odlišuje od kachlů renesančního období, ve které se v důsledku zvyšujícího se rozvoje výměny zboží, lze setkat se zcela stejnými kachlemi nebo alespoň ústředními motivy a to na mnoha od sebe vzdálených místech Evropy. Od 16. století se totiž zřejmě již obchodovalo s hotovými kachlovými matricemi nebo jejich druhotnými otisky a výjimečně i s hotovými výrobky. K rozšíření motivů přispěl v té době běžný systém tovaryšského putování po jiných domácích i zahraničních dílnách.³⁴

Mezi nejpodstatnější a technologicky nejnáročnější změny ve způsobu výroby renesančních kachlů bylo zavedení nové techniky otiskování čelní vyhřívací stěny pomocí na sobě nezávislých matic. V různých lokalitách Čech byl nalezen stejný centrální motiv s rozdílnou okrajovou částí. Výrobce koupil či jinak získal pozitiv nebo negativ středové části a okrajové rámečky si vyrobil sám, či nechal vyrobit. Mimo tohoto výrobního postupu šlo výrobu provést i otiskem čelní vyhřívací stěny z již hotového kachle. Nejvýraznějším znakem pak bylo zmenšení.³⁵

Změnou v renesanci je i daleko větší výzdobné propracování reliéfních ploch, což je zapříčiněno vyšší výtvarně řemeslnou úrovní tvůrce a souvisí také se specializací na tento druh práce.³⁶

Na zadní ploše renesančních kachlů byl zjištěn otisk textilu, jakožto pozůstatku po technologickém postupu výroby. Použití textilie při výrobě složitých reliéfů čelních vyhřívacích stěn byla pro renesančního hrnčíře klíčová záležitost. Při vykreslení velmi složitě čelní vyhřívací stěny otiskem do hlíny bylo totiž nutné do keramické hmoty přidat větší množství vody. Přitlačením keramické hmoty k předloze docházelo vzhledem k její lepkavosti

32 HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen*. Praha: Zvon, 1998. s. 15. ISBN 80-7113-226-8.

33 VÍTANOVSKÝ, Michal. *Dřevo a hlína v procesu vzniku středověkého kachle*. s. 405.

34 HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen*. s. 15.

35 HAZLBAUER, Zdeněk – ŠPAČEK, Jaroslav. Poznámky k výrobě reliéfních renesančních kachlů s přihlednutím k nálezům ve středním Polabí. In *Časopis Národního muzea - řada historická* 155, 1986, č. 3 – 4, s. 163.

36 Tamtéž, s. 160.

k částečnému nadzvedávání otiskovaného reliéfu, čímž dochází k narušování otiskované kresby. Textilie umožnila zatlačení hmoty k reliéfní ploše otiskované čelní stěny kachle. Jakmile pak jen trochu hmota oschla, textil byl odstraněn, ale na zadní ploše zanechal otisky.³⁷

4. 3. Povrchová úprava

Úprava povrchu kachlů hrála důležitou roli v celkovém dojmu otopného tělesa. Může však přispět i k datování. Pro pozdně gotické období byl povrch většinou rezný, ale to mohl být i v renesanci. Kachel mohl být přetažen vrstvou engoby, řídké kaše vyrobené z jemné hlíny. Engoba sloužila jako samostatná úprava povrchu nebo jako podklad pro glazuru, která tak zajišťovala lepší přilnavost, zvyšovala barevný efekt a bránila prosvítání základní barvy keramické hmoty.³⁸ Kachle se postupně začaly zdobit olovnatými glazurami. Nejstarší zdobení glazurou bylo zelenou barvou. Na konci 15. století se již používaly různobarevné glazury.³⁹

Převažující neglazovaný povrch je někdy dáván do souvislosti s ideově náboženskými důvody. Na neglazované kachle by tak měl vliv český utrakvismus a nastupující luteránství, kdy byla ražena všeobecná snaha o zachování prostoty, jednoduchosti a nenápadnosti.⁴⁰

Povrch kachlů ze souboru byl buď ponecháván neupravený, rezný, nebo pokrytý barvou, kterou lze rozdělit na monochromní a polychromní. Mnohé kachle mají slídnatý povrch, jenž odrážel světlo a tak docházelo k optickému zvětšení místnosti.

³⁷ Tamtéž, s. 163.

³⁸ KRASNOKUTSKÁ, Tereza. *Středověké a novověké kachle z Opavy. Katalog nálezů z archeologických výzkumů*. Archaeologiae Regionalis Fontes 8. Olomouc, 2005. s. 60. ISBN 80-869889-00-3.

³⁹ KNÁPEK, Zdeněk. *Rukověť starožitníka a sběratele. Alpaka, hygiena, kamna*. Olomouc: Rubico, 2000. s. 275. ISBN 80-85839-50-4.

⁴⁰ HAZLBAUER, Zdeněk – ŠPAČEK, Jaroslav. *Poznámky k výrobě reliéfních renesančních kachlů*. s. 161.

5. Ikonografický rozbor souboru komorových kachlů

Analýza jednotlivých motivů obsahuje nejen popisné informace, ale také pokus o interpretaci významu a smyslu výzdoby. Analýzu některých kachlů s neúplně dochovanou plochou bylo možné provést na základě komparace s analogiemi z jiných lokalit či prostřednictvím prvků nebo atributů, které jsou součástí kompozice výjevu. Zhodnocení motivů je doplněno o dataci, určené na základě stylové analýzy nebo podle analogií z jiných lokalit.

Začlenění do základních tematických skupin je provedeno podle dominantní náplně. Označení příslušného výjevu vychází z jeho obsahové definice, které je určující pro název obrazu. Pro zpracování ikonografie čelních vyhřívacích stěn jsou použity nejen čistě popisné metody reliéfních vyobrazení, ale využívají se i poznatky z jiných vědních oborů.

Ikonografická kvalita kachlů je značně rozdílná. Projevuje se ve způsobu rozprostření daného tématu do reliéfní plochy a ztvárněním jednotlivých podrobností, i v technickém zpracování matrice, která má vliv na čitelnost výjevu.⁴¹ Některé zlomky jsou málo ostré, částečně setřelé.

Výpověď ikonografického programu kachlů přináší informace o každodenním životě na hradě. Kachle představují jedinečný pramen vysoké výpovědní hodnoty o hmotné i duchovní kultuře dané doby. Ikonografické sdělení čelních vyhřívacích stěn reprezentuje asi dvoustleté období a přibližuje myšlenky, politické poměry a životní styl tehdejší společnosti.

Motivy reliéfních ploch čerpají náměty z reálného života středověkého a raně renesančního člověka, ať již se jedná o společenské hry, zábavy či turnajové scény. Dalším zdrojem námětů představují oblasti, které člověka nějakým způsobem definují. Těmi jsou náboženské motivy, významné erby či postavy bájných zvířat.

Přestože každý reliéf zobrazuje samostatný výjev, mohlo být i na jediných kamnech kombinováno i několik motivů, které spojoval stejný ikonografický okruh. Předpokládá se, že pokud motiv na kachli musel být soudobému člověku žijícímu v prostoru Čech i Moravy srozumitelný, pak nesměl být složitý.

Významným tématem je věčný boj dobra a zla. Tyto biblické protipóly musely dostat nějaký zobrazitelný tvar. Lidské figury však božskou a nadpřirozenou polohu nemohly vystihnout, proto se využívalo bájných tvorů či existujících zvířat, kterým se připisovali lidské

⁴¹ HAZLBAUER, Zdeněk. Zobrazení Ježíše v dětské podobě na českých gotických reliéfních kachlích. In *Archaeologia historica* 21, 1996, s. 453. ISSN 0231-5823.

vlastnosti, podle jejich postavení v říši zvířat. Výsledná symbolická zobrazení musela být srozumitelná.⁴² V lichnickém souboru v sobě význam boje dobra a zla snoubí několik motivů, jako sv. Jiří na koni zabíjející draka či Meluzína.

Jednou z hlavních životních náplní šlechtice byl boj, k němuž byl již od dětství vychováván a veden. Součástí bojové přípravy a rytířské kultury tvořily ritualizované bojové hry, tedy turnaje, jejichž výtvarné provedení bylo oblíbeným motivem kachlové ikonografie.⁴³

Pokud při umístění do kamen nedošlo k významovému propojení kachlů, původní smysl motivu mohl zaniknout.⁴⁴ Středověké kachle zobrazovaly jednotlivé opakující se prvky příběhu, jehož myšlenkové poselství se naplnilo až zasazením prvků do jednoho celku. Opakováním se dosáhlo vyšší věrohodnosti, důležitosti a tím působivosti na lidskou mysl.⁴⁵ Motivy byly čteny v horizontální rovině. Kachle byly seskládány do logické vazby celého ideového záměru objednavatele. Vertikální rovina kamen mohla ukrývat vyšší smysl motivů.

Na výběr kachlů měl velký vliv objednatel, případně okruh jeho rodinných příslušníků. Neovlivňovali však detailní vyobrazení, ale výběr tématu.⁴⁶ Výběr motivů podléhal vkusu, záměru a finančním možnostem pořizovatele kamen. Zájemce si mohl vybrat v dílně výrobce z nabídky kachlových motivů či zadat výrobu nové matrice, jež by více odpovídala jeho představám.⁴⁷ Objednavatel mohl vyjádřit politické postoje, konfesní příslušnost, apod. Předepisoval výrobcům i tvar kamen k docílení souladu s ostatní architektonickou výzdobou budovy.

Řádkové komorové kachle

Převážnou většinu komorových kachlů tvoří kachle čtvercového formátu. Vedle nich se využívaly kachle obdélných tvarů, zejména v renesančním období.

Římsové kachle

Římsové kachle mají obdélný formát, orientovaný delší stranou vodorovně. Římsové kachle nemají omezující obvodové orámování, takže se motiv rozprostírá až k hranám čelní

42 LOSKOTOVÁ, Irena. Ikonografie středověkých kachlů jako pramen lidové kultury. In *Středověké a novověké zdroje tradiční kultury. Etnologické studie* 1, 2006, s. 111. ISBN 80-239-7984-1.

43 DURDÍK, Tomáš. Několik poznámek k české hradní každodennosti. In *Archaeologia historica* 35, 2010, č. 1 – 2, s. 56, 58. ISBN 978-80-210-5272-7.

44 BRYCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní*. Praha, 2004, s. 14. ISBN 80-7036-175-1.

45 LOSKOTOVÁ, Irena. Ikonografie středověkých kachlů jako pramen lidové kultury. s. 112.

46 Tamtéž, s. 111.

47 LOSKOTOVÁ, Irena – ŽÁKOVSKÝ, Petr. Šerm ve středověkém Brně z pohledu jednoho kamnového kachle. In *Brno v minulosti a dnes* 21, 2008. s. 375. ISBN 0524-689X.

strany. Dekor je uspořádán na vodorovnou osu. Návaznost reliéfu je provedena tak, že jsou kružby u svislých hran kachlů přepůleny tak, aby na ně plynule navazovala výzdoba sousedního kachle. Všechny římsové kachle se vyznačují vrcholovým cimbuřím, které zvýrazňovalo architektonický ráz kamen.

Cimbuřím jsou ukončeny římsové kachle z pozdní gotiky a rané renesance. Stínky a proluky cimbuří jsou tvarovány do podoby pultové stříšky. Rovná plocha ČVS většinou bývá vyzdobena nápisem.⁴⁸

Ikonografická výzdoba vykazuje u těchto kachlů určitou jednotnost, která se projevuje střídáním profilování, kvadribol a lilií. Jejich výzdoba je odvislá od umístění v kamnovém tělese. Římsové kachle zaujímaly neutrální pozice v kamnovém tělese, zatímco řádkové kachle byly na pohledově významnějším místě.

V souboru se objevují i výžlabkové kachle dle profilu čelní stěny, které jsou rovněž doplněné o vrcholové cimbuří. Ve výžlabku se pak objevuje motiv úponku s hrozny.

Nástavce - akrotéria

Akrotérium neboli korunní nástavec je konstrukční prvek umístěný v nejvyšší partii kamnového tělesa. Nástavec je bez vyhřívací komory, neúčastní se tedy tepelné funkce a plní především zdobnou funkci a přispívá tak ke zvýšení pozitivního estetického vjemu z kamen. Jelikož kromě spodní strany nebýval tvarově limitován, měl různorodé formáty, například trojúhelný. Ryze výzdobnými prvky, s možností uplatnění většinou na více místech, jsou různé lišty, stínky, cimbuří, tordované sloupky, lunety, obkladové desky, trojrozměrné plastiky, kytky a vázy.⁴⁹

48 KRASNOKUTSKÁ, Tereza. *Středověké a novověké kachle z Opavy*. s. 62.

49 MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. s. 5.

5. 1. Náboženské motivy

Náboženská ikonografie vyústila do systému symbolů, vztahujících se k osobám, zvířatům, rostlinám a předmětům. Některé postavy jsou identifikovány krátkými nápisy na tzv. nápisových páskách. Prvky s náboženským obsahem pronikly i do jiných témat. Příkladem jsou andělé štítonoši, vyskytující se v heraldice, ptáci jako jedny ze symbolů víry doplňují architektonické motivy a vinná réva, která symbolizuje Krista a jeho krev, se vyskytuje v rostlinných ornamentech.⁵⁰

Pro renesanci je patrný ústup dosud převažujících náboženských motivů. Naprosto mizí mnoha figurové scény ze Starého a Nového zákona, zobrazující výjevy ze života biblických osob. Náboženská problematika se okolo přelomu 15. a 16. století a v první třetině 16. století omezuje na zobrazení tzv. proroků v charakteristickém podání formou polopostavy. V první polovině se lze výjimečně setkat s některými staršími motivy, patrně pod vlivem doznívajících tradic pozdně gotického českého hrnčířství. Avšak znovu se některé náboženské motivy objevují po polovině 16. století a to zřejmě v souvislosti s intenzivním pronikáním luteránství do Čech. Tyto motivy bývají často doplněny vysvětlujícím textem.⁵¹

5. 1. 2. Starozákonní motivy

Starozákonní proroci

Proroci jsou biblické postavy, které měli dar, hlásat vůli Boží. Od éry asyrské říše si proroci svá zjevení zapisují.⁵² Obecně jsou za proroky považovány osobnosti, jejichž knihy náleží do kánonu Starého zákona. Z hlediska křesťanské zvěsti patří mezi proroky Mojžíš, Abraham, David, Eliáš, Eliša a Bileám. V ikonografii se obvykle vyskytují čtyři tzv. velcí proroci a to Izajáš, Jeremjáš, Ezechiel, Daniel a dále dvanáct malých proroků a to Abakuk (Habakuk), Abdijáš, Ageus (Hageus), Ámos, Jóel, Jonáš, Malachiáš, Micheáš, Nahum, Ozeáš, Sofonjáš a Zacharjáš.⁵³

Starozákonní proroci představují rozsáhlou skupinu pozdně gotických kachlů s různými polopostavami rozličně oblečených mužů.⁵⁴ Většinou mají proroci podobu starých

⁵⁰ Tamtéž, s. 10.

⁵¹ HAZLBAUER, Zdeněk – ŠPAČEK, Jaroslav. Poznámky k výrobě reliéfních renesančních kachlů. s. 151.

⁵² MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krása, která hřeje*. s. 11.

⁵³ ROYT, Jan. *Slovník biblické ikonografie*. Praha, 2006. s. 250. ISBN 80-246-0963-0.

⁵⁴ HAZLBAUER, Zdeněk. Náboženské motivy na českých gotických reliéfních kachlích. s. 476.

mužů s bohatým vousem, jejichž vlasy jsou zahaleny různě tvarovanými pokrývkami.⁵⁵ Kromě postavy je přítomná skládaná mluvicí páska, jejíž text je výjimečně čitelný. Bylo již zjištěno přes 20 odlišných ikonografických typů, z nichž každá má více variant.⁵⁶

Proroci nahradili koncem 15. století a prvních desetiletí 16. století předcházející gotickou náboženskou motivitiku mnofigurálních motivů ze Starého a Nového zákona.⁵⁷ Polopostavy proroků, zobrazované bez jakýchkoliv vedlejších dějů, předznamenávají v renesanci oblíbené portrétní kachle.⁵⁸ Kachle s proroky patří k nejzajímavějším projevům pozdně gotické tvorby a jsou datovatelné do krátkého období kolem roku 1500, s přesahem do počátku 16. století.⁵⁹

Různé varianty tzv. starozákonních proroků se vyskytly jak v Praze, tak v lokalitách středních a východních Čech, jako například Čáslav, Kutná Hora, Hradec Králové a další.⁶⁰

K 42: Prorok Eliáš (Tab. 2)

Prorok Eliáš, žijící v 9. století před Kristem, byl izraelským prorokem, který se proslavil svou horlivostí pro Hospodina. Většinou je oblečen v kůžích jako Jan Křtitel, kterého měl předobrazovat, nebo v karmelitánském hábitu, skládajícím se z pláště a tuniky.⁶¹ Na kachlích má Eliáš obvykle jednotnou výtvarnou podobu a to jako polopostava v mnišské tunice s kapucí, která drží nápisovou pásku.⁶²

Eliášova hlava je na reliéfu natočená vlevo a hledí mírně šikmo dolů. Vlnité vlasy v týlní části hlavy překrývá nařasená kapuce, pokračující obloukovitým zatočením kolem krku. Jednoduchý oděv s dlouhými rukávy rozčleňují tři svislé linie, běžící od krku směrem k pasu. Pokrčenou levou rukou přidržuje stuhu, kterou drží i pravá ruka. Nápisová páska je provedena v gotické minuskule⁶³ a zobrazuje mužovo jméno jako „elias“. Kachel má východočeský původ, jelikož nálezy kachlů v této podobě byly učiněny pouze na Kutnohorsku, Čáslavsku a Chrudimsku.⁶⁴ Analogie z města Kutná Hora je datována kolem roku 1500.⁶⁵

55 MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. s. 11.

56 HAZLBAUER, Zdeněk. Náboženské motivy na českých gotických reliéfních kachlích. s. 476.

57 HAZLBAUER, Zdeněk. Hromadný nález renesančních kachlů na hradě Točnicku. In *Castellologica bohemica* 2, 1991, s. 306.

58 PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*. s. 25.

59 BRYCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní*. s. 13.

60 DURDÍK, Tomáš. - HAZLBAUER, Zdeněk. Gotické a renesanční kachle z východního křídla předzámčí v Kostelci nad Černými lesy. In *Castellologica Bohemica* 3, 1993. s. 305. ISBN 80-901026-6-2.

61 HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha, 2008. s. 127. ISBN 978-80-7185-902-4.

62 KRAJÍC, Rudolf. *Středověké kamnářství. Výzdobné motivy na gotických kachlích z Táborska*. Tábor, 2005. s. 23. ISBN 80-86067-06-8.

63 Tamtéž, 23, 24.

64 HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen*. s. 77.

65 PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*. s. 324.

K 273, 277, 327: Prorok Eliáš – část nápisové pásky (Tab. 30, 33, 42)

Fragment kachle K 277 zachycuje střední část těla s nápisovou páskou. I přes jistou nejednoznačnost motivu v důsledku jeho zachování, lze vzhledem k obloukovitému stáčení šatu u krku a typickému zdobení, táhnoucímu se od ramen směrem dolů, uvažovat o tom, že se pravděpodobně jedná o proroka Eliáše.

Zlomek kachle K 273 s obvodovou lištou má v reliéfu dochován levý loket proroka a část nápisové pásky. Ztvárnění a směřování ruky, umístění nápisové pásky a písmeno na nápisové pásce odpovídá analogiím proroka Eliáše.

Fragment kachle K 327 zachycuje část nápisové pásky, která je shodná s nápisovou páskou na kachlích s prorokem Eliášem.

Kachel č. 7, RM: Prorok Eliáš – část nápisové pásky (Tab. 150 : 2)

Fragment levého dolního rohu, který zachycuje ohnutý loket a část nápisové pásky.

K 43: Jonáš (Tab. 3)

Jonáš byl, dle knihy Jonášovi, vyslán Bohem do města Ninive, aby tamním pohanům zvěstoval boží poselství. Jonáš se chtěl vyhnout svému poslání a tak nastoupil do lodi, která jela jiným směrem. Bůh ho potrestal rozpoutáním bouře, kvůli níž hrozilo lodi ztroskotání. Když se poté Jonáš posádce světil, že je příčinou bouře, byl vhozen do moře. Pozřela ho velká ryba, v jejíchž útrobach se modlil k Bohu, až byl nakonec po třech dnech vyvržen bez zranění na pevnině. Jonáš byl vnímán jako předobraz Kristovi smrti a vzkříšení a tím měl své místo v křesťanské ikonografii.⁶⁶ Na středověkých kachlích se vyskytuje Jonáš ve dvou variantních podobách a to buď v příběhu o jeho spolknutí velkou rybou či jako starozákonní prorok.⁶⁷

Reliéfní plochu kachle vyplňuje polopostava muže s nápisovou stuhou. Jonáš je oděn v kabátci s dlouhými rukávy, které jsou v oblasti ramen balónovitě rozšířeny. Šat je sepnut pěti knoflíky a u krku rozevřen do písmene „V“. Tělo muže je podáno téměř zepředu, ale hlava je natočena vpravo a mírně nahoru. Hlava s polokulovitou čapkou s královskou korunou má zřetelně vykresleny oči, ústa a nos. Vlasy jsou zvlněné a splývají k ramenům. Pravá ruka je ohnuta v pravém úhlu nahoru. Její natažený ukazovák míří, stejně jako mužův pohled, šikmo vzhůru do PHR. V levé ruce drží zprohýbanou stuhu. Ta vyplňuje zbylý prostor vlevo od těla podél okrajové lišty, dále pokračuje před tělem podél spodní okrajové lišty a končí u mužova

⁶⁶ HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. s. 201.

⁶⁷ HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. s. 67.

předloktí vpravo.⁶⁸ Přítomnost královské koruny může být historicky chybným záměrem řezbářů korunovat proroka.⁶⁹

Skládaná stuha je vyplněná textem v minuskule, obsahující identifikaci postavy jménem. Celá nápisová páska, ostatně jako sám reliéf, se v úplnosti nedochoval. K rozluštění posloužil nález z Litomyšle, kde se na analogickém kachli dochoval neúplný text: „ionas/quo/ibo/xpi/mo/ite“.⁷⁰

Jonáš je znázorněn jako mladý muž, jak nasvědčuje hladká brada a tváře. Vztyčený prst má snad symbolizovat varování před hříšnou přítomností a nadcházejí budoucností. Nejčastěji pocházejí kachle s Jonášem z východních Čech, kromě Litomyšli je to Čáslavsko, Kutná Hora a okolí.⁷¹

K 279, K 280: Prorok Jonáš – část nápisu (Tab. 35, 36)

Zlomky kachlů zachycují část vyobrazení proroka Jonáše, konkrétně lze rozeznat knoflíky z kabátce tohoto proroka, jež je doprovázena nápisovou páskou. Kachel K 279 vyplňuje část nápisové pásky začínajícím květem, dále písmena „ionas/uo/i“, „b“ a část jeho šatu s třemi typickými knoflíky. Na kachli K 280 je dochován květ, nápis „iona/o“ a knoflík.

K 603, 605: Prorok David (Tab. 144:8, 145:2)

David byl izraelským králem, který učinil z Izraele sjednocené království a z Jeruzaléma hlavní město.⁷² David je na českých gotických a pozdně gotických kachlích jednou z nejčastěji zobrazovaných starozákonních osob. Obliba může pramenit z toho, že je od něj odvozován Ježíšův původ.⁷³

Ačkoliv se uchovaly jen drobné fragmenty čelní vyhřívací stěny s nápisovou páskou a části postavy, dají se s velkou pravděpodobností ikonograficky určit. Jde o výjev s králem Davidem, který je zachycený jako prorok. Tuto interpretaci umožňuje srovnání se shodným kachlovým reliéfem, nalezeným v Holicích, který v celistvě dochované reliéfní ploše zobrazuje polopostavu muže se zkadeřenými vlasy a korunkou na hlavě. Postava je oděná do zřaseného šatu s ozdobnými lemy a širokými rukávy. Pravou ruku se dvěma zdviženými prsty

68 KRAJÍČ, Rudolf. *Středověké kamnářství*. s. 29.

69 PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*. s. 35.

70 BRYCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní*. s. 62.

71 HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen*. s. 70 - 71.

72 HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. s. 108 – 109.

73 HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen*. s. 63.

ukazuje na skládanou nápisovou pásku s textem v majuskule: „IOHE/L/DA/VID“, kterou drží levou rukou. Kachel z Holic je datovaný do počátku 16. století.⁷⁴

Nápis na kachli K 603 byl čten jako písmena „HO“ s křížovým znakem.⁷⁵ Písmena se však shodují s uvedenou analogií a navíc i nápisová páska má podobné proporce a její skládání, patrné navzdory špatné kvalitě dochování, odpovídá analogii. Vlevo od nápisové pásky je pravděpodobně zobrazen okraj zkadeřeným vlasů.

Kachel K 605 s nápisovou páskou s písmeny „VID“, které předchází patrné přeložení pásky. Na zlomku je vpravo od nápisu též vidět, tentokrát velmi špatně, část zkadeřených vlasů. Na základě těchto znaků lze oba zlomky s vysokou určitostí zařadit též k analogii z Holic.

K 607: Prorok David (?) - zlomek (Tab. 145:4)

Na kachli K 607 dochovaná pravá dolní polovina reliéfní plochy s nezřetelným motivem části lidské postavy ve zřaseném rouchu s pravou rukou ohnutou na prsa. V detailu je šat zdoben rýhováním jen do oblasti nad loktem, pak přechází v zřasení. Lemy rukávů a výstřihu roucha jsou zdobené. Okraj řešen lemováním lištami. Kachel nese podobné znaky jako zmiňovaný kachel z Holic, kde je ruka též umístěna v půli vykrojení výstřihů. Motiv je orámován dvojitou lištou, která je stejná jako na kachli K 605.

K 604, K 606, K 608, K 609: Prorok Daniel (?) (Tab. 145:1, 3, 5, 6)

Zlomky kachlů K 604, K 606 a K 608 lze přiřadit do stejného motivu, jelikož se vždy části zobrazovaného výjevu překrývají. Jejich seskládání umožňuje popsat levou horní polovinu reliéfní plochy kachle. Spatřujeme část nahoře přeložené nápisové pásky s písmeny „I“ a „EL“, jejíž okraj je zdoben knoflíkovými výzdobnými prvky. V dolní části sestavené plochy je lidská ruka držící pásku, nad ní neurčitá ozdoba (snad vlasy), lemovaná též knoflíkovými výzdobnými prvky.

Kachel je podobný kachli proroka Daniela z Chrudimi,⁷⁶ čemuž odpovídá skládání pásky, ale zdobení okraje pásky jednoduchým knoflíkovým dekorem, způsob držení pásky a neurčitá ozdoba chrudimskému kachli neodpovídají. Motiv se uplatnil minimálně na dvou kachlích.

⁷⁴ BRYCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní*. s. 61.

⁷⁵ HAZLBAUER, Zdeněk. *Evidenční karty*.

⁷⁶ PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*. s. 195.

Ke třem předchozím zlomků by se dal přiřadit i kachel K 609 patrně z pravé horní poloviny reliéfní plochy s částí přeložené nápisové pásky s písmeny „EZO“. Zařazení k předchozím zlomkům nasvědčuje stejné ozdobné lemování nápisové pásky a nezřetelně vykreslené vlasy na témže místě. To otevírá otázku zda by se nedal prorok interpretovat jako Ezechiel.

Proti možnosti interpretace motivu jako proroka Ezechiela stojí obvyklý způsob držení nápisové pásky tímto prorokem, kdy zvednutou pravicí drží nápisovou pásku a levicí před tělem pásku nadlehčuje.⁷⁷ Pro interpretaci motivu coby proroka Daniela jeho běžné spodobnění nahrává. Nápisová páska je formovaná do obráceného písmene U, zakončená třepením a pokrývá ji majuskulní nápis. Pásku prorok přidržuje pouze levou rukou a šat je zdoben knoflíkovými výzdobnými prvky.⁷⁸ Mělo by se tak snad jednat o variantu proroka Daniela.

Kachle s prorokem Danielem byly datovány kolem roku 1500 či počátku 16. století.⁷⁹

Proroci – nezařazené zlomky

K 274, 278: Prorok - část nápisové pásky (Tab. 31, 34)

Na těchto fragmentech kachlů se dochovala torza nápisové pásky. Přílišná fragmentárnost nedovoluje přesně ikonograficky zařadit.

K 276: Prorok - část těla a hlavy (Tab. 32)

Na setřelém reliéfu lze rozeznat část hlavy a těla proroka. Z hlavy jsou vidět ústa s bohatým vousem a nos. Oblečen je v šatu s výstřihem, pod nímž je pravděpodobně páska.

Podobný motiv s blíže neurčeným prorokem je znám z měst Hradce Králové, Kutné Hory a Vlašimi, odkud je datován do období kolem roku 1500.⁸⁰

K 64: Samson v boji se lvem (Tab. 8)

Na tomto reliéfu se uplatnila legenda spojená se starozákonním soudcem Izraele Samsonem v době, kdy byl jeho lid trestán čtyřicetiletou nadvládou Filištýnských.⁸¹ Spíše než jako soudce, vyniká jako vychloubačný dobrodruh s obrovskou silou, jenž snadno podléhá ženským svodům. Středověkou církví byl považován za jeden z předobrazení Krista a stal se

⁷⁷ HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. s. 78.

⁷⁸ HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. s. 74.

⁷⁹ Tamtéž, s. 19, 20.

⁸⁰ PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*. s. 196, 325.

⁸¹ Tamtéž, s. 33.

také prototypem statečnosti.⁸² Jeden z jeho životních příběhů vypráví o tom, že jeho slabost pro ženy skončila tím, že se rozhodl vzít si za manželku Filištinku, přestože proti Filištinům bojoval. Při cestě k nevěstě na Samsona vyskočil lev.⁸³ Samson holýma rukama zabil lva a tím prokázal svou nadlidskou sílu.⁸⁴

Gotické kachle vyobrazují legendu o zabití lva holýma rukama v uniformním pojetí. Lev kráčející po čtyřech má bohatou hřívu a štíhlé tělo. Na něm v charakteristické poloze klečí mužská postava, jenž je oblečena do kratšího oděvu a rukama lvu nejčastěji roztrhává tlamu, což je ztvárněno tak, že v rukách drží lví hlavu, jejíž čelisti páčí od sebe.⁸⁵ Důležitým prvkem bývají dlouhé vlasy, ukrývající nadlidskou sílu, které jsou buď rovné či zkadeřené podle gotické módy.⁸⁶

Reliéf znázorňuje postavu ve výskoku se zalomenýma nohama nad zády šelmy. Samson je v pokleku, jednou nohou vpředu šlape na lva v místě kohoutku a druhou nohu, v místě pokrčení nataženou dozadu, má nad zády lva.⁸⁷ Tělo Samsona je vykresleno ze strany. Je oděn do krátkého kabátce s přiléhavou horní částí, přepásaného opaskem v pase, a rozšiřující suknicí sahající zhruba do poloviny stehen. Pravý horní roh s hlavou Samsona a lva se nedochovala, vyjma hřívy lva, jež je detailně vykreslena a zvýrazněna rýhováním. Vzhledem k podobným zobrazením lze usuzovat, že hlava lva i Samsona byla podána zepředu. V levém horním rohu kachle je rozdělený nápis „sam“ „son“.

Téma zápasu s jedním soupeřem bylo symbolického významu. Středověkou církví byla příhoda interpretována jako boj Krista s Ďáblem.⁸⁸ V Bibli totiž lev představuje zlo a z jeho strany přichází většinou nebezpečí. Zobrazení lva v souboji představuje boj dobra se zlem, v němž musí lev vždy podlehnout. Symbolika statečnosti jako charakteristické vlastnosti šlechty, předurčuje výskyt výjevu ve šlechtickém prostředí. Tyto kachle se proto našly na mnohých hradních lokalitách, například na hradě Bouzov, Choustník, Týřov, Rabštejn.⁸⁹ Přímá analogie nebyla k tomu kachli nalezena.

82 HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. s. 395.

83 MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. s. 10.

84 HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. s. 395.

85 KRAJÍC, Rudolf. *Středověké kamnářství*. s. 34.

86 BRYCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní*. s. 13.

87 KREJSOVÁ, Jana – ZIMOLA, David. *Keramické dlaždice s motive Samsona se lvem z Jihlavy a Rokštejna. Zaměřeno na středověk. Zdeňkovi Měřinskému k 60. narozeninám*. Praha, 2010. s. 380. ISBN 978-80-7422-027-2.

88 HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. s. 395.

89 KREJSOVÁ, Jana – ZIMOLA, David. *Keramické dlaždice s motive Samsona*. s. 380 – 381.

Tento výjev je velmi oblíbený v gotice, ale v renesanci je ojedinělý.⁹⁰ Nejčastěji se motiv na kachlích vyskytuje zejména v 15. století.⁹¹

5. 1. 2. Novozákonní motivy

Na reliéfních plochách českých gotických kachlů bylo zjištěno více než dvě desítky odlišných ikonografických typů christologických námětů, z nichž většina má i několik více či méně odlišných variant. Tato mnohočetnost námětově jednotně zaměřeného výtvarného okruhu kachlových motivů 15. století není známá z žádné jiné země Evropy. V zahraniční kamnářské výrobě se podobně zaměřené kachle nevyskytují vůbec. Tato pro Čechy specifická skupina je proto v zahraniční literatuře označována „Böhmische Kacheln“.⁹² Specifikum tkví v náboženském obsahu a v mnohočetnosti zobrazených postav. Každý reliéf těchto výrobků zobrazuje samostatný motiv, který mohl být na kamnech kombinován i s několika dalšími motivy, které měly bezprostřední ideovou souvislost. Kachle tohoto tematického okruhu měly nejčastěji čtvercový formát.⁹³

Obrovské rozšíření výše zmíněných výrobků po celém území Čech, zejména v době pohusitské, je dokladem velké obliby christologických námětů na kamnech dané doby. Prakticky všechny trochu větší kachlové soubory obsahují nálezy podobných kachlů, z čehož lze usuzovat na širokou poptávku objednavatelů, které se hrnčíři podřizovali a výrobky tohoto typu vyráběly ve velkém množství a v různé podobě.⁹⁴

Většina artefaktů ukazuje na dobrou řemeslnou úroveň. Během 16. století dochází s renesancí k podřízení se módním trendům ze zahraničí, zejména z německých zemí, a domácí výroba tak ztratila svůj specifický charakter. Christologické reliéfy doby gotické se výhradně soustřeďují na události z konce pozemského života Ježíše. Renesanční kachle na našem území zobrazují pak například Ježíše v předpekli.⁹⁵

Lichnický soubor obsahuje z novozákonní témat Krista u očiště na kachli K 60 (Tab. 142:2), dále Ukřižování Krista doplněné o další motivy na kachli K 40 (Tab. 140:4),

90 MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásá, která hřeje*. s. 10.

91 KREJŠOVÁ, Jana – ZIMOLA, David. *Keramické dlaždice s motive Samsona*. s. 380.

92 HAZLBAUER, Zdeněk. *Zobrazení Ježíše v dospělé podobě na českých gotických reliéfních kachlích*. In *Archaeologica historica* 22, 1997, s. 359. ISSN 0231-5823.

93 HAZLBAUER, Zdeněk – GABRIEL, František. *Neobvyklý gotický kachel se dvěma christologickými reliéfními náměty*. In *Castellologica bohemica* 6/, 1998, č.2, s. 383. ISBN 80-86124-14-2.

94 HAZLBAUER, Zdeněk. *Zobrazení Ježíše v dospělé podobě*. s. 359 - 360.

95 Tamtéž, s. 360 - 361.

jež byly zpracovány v bakalářské práci. V této práci se proto soustředím hlavně na motiv Klanění tří králů (K 41), dále na motiv Snímání z kříže (K 45).

K 41: Klanění tří králů (Tab. 1)

Mudrci přišli z východu, sledující betlémskou hvězdu, aby vyhledali nového krále Židů. Velekněží a učení je poslali do Betléma. Zastavili se u krále Herodese, jež jim řekl, aby se vrátili se zprávou, kde se malý král nalézá. Důvodem mělo být údajně to, aby se mu mohl on sám poklonit. Jeho úmyslem však ve skutečnosti bylo soka zničit, neboť se bál o trůn.⁹⁶

Základem pro výtvarné zpracování je nepochybně Matoušovo evangelium, jenž se jako jediný zabývá podrobnějším popisem této události. Podle evangelia ukazovala mudrcům směr celé cesty z dalekého východu až do Betléma hvězda. Při ztvárnění tohoto tématu je vždy přítomná a ukazuje na ní vždy rukou druhý z mudrců, aby tak zdůraznil její význam v dosažení cíle cesty. V křesťanství symbolizuje světlo pronikající temnotou a bývá považována za ohlašovatele důležitých událostí, jakou je narození Spasitele. Ve výtvarném umění bývá zobrazována jako pěticipá, ale na kachlích je zobrazena jako šesticipá, zřejmě jako odkaz na původ Ježíše a Josefa, odvozovaného od starozákonního Davida, jež má tuto hvězdu za osobní atribut.⁹⁷

Počet mudrců byl zpočátku nejasný, protože evangelium neuvádí počet mudrců ani jména. Jelikož přinesli tři dary, tedy zlato, kadidlo a myrhu, usoudilo se, že byli tři. Dle evangelia se jednalo o mudrce od východu. Pozdější christologické spisy uváděly, že se jednalo o astrology perského dvora nebo kněží Mithrova chrámu, jež se v období raného křesťanství rozšířil v římské říši. Přibližně v letech 160 až 230 byli mudrci poprvé spisovatelem Tertullianem označeni za krále. Pod dnes známými jmény, tedy Kašpar, Melichar a Baltazar, jsou poprvé uváděny až v ravenšském pontifikátu z 9. století.⁹⁸ Dle ravenšského pontifikátu byl nejstarším Kašpar, za ním stojí Baltazar a posledním je nejmladší Melichar.⁹⁹

Trojice mudrců v pozdním středověku ztělesňuje tři tehdy známé světadíly – Evropu, Asii a Afriku, vzdávající hold Kristu. To je také důvod, proč je Baltazar zobrazován jako černochoch. Zároveň je trojice vyjádřením podřízenosti světské moci církevní autoritě.¹⁰⁰

⁹⁶ HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. s. 218.

⁹⁷ HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen*. s. 92 - 93.

⁹⁸ Tamtéž, s. 93.

⁹⁹ PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*. s. 37.

¹⁰⁰ HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. s. 219.

Dary mají ve výjevu charakteristický tvar a tak pomáhají určit, o jaké mudrce jde.¹⁰¹ První mudrc obdarovává Ježíška zlatem, znázorněném na kachlích malou ozdobnou skříňkou, vykreslenou jako obdélník. Další dva mudrci přináší v rukách kadidlo a myrhu, které ztvárňují nádoby různých tvarů.¹⁰² Podle Bedy, benediktinského mnicha, který se zabýval výkladem Bible, měl každý z darů symbolický význam. Zlato bylo holdem Ježíšově královské důstojnosti, kadidlo holdem jeho božství a myrha, používaná při balzamování, náznakem jeho smrti.¹⁰³

Tento výjev patří na gotických kachlích k nejčastějším. Je znám z několika desítek lokalit po celém území Čech. Původ zpracování většiny kachlů pochází nejpravděpodobněji z jedné společné výtvarné předlohy, jakou by mohl být grafický list. Základní koncepce motivu je v zásadě jednotná. V jednoduché chýši vpravo sedí Panna Maria s Ježíškem většinou na klíně. Před nimi klečí mudrc, který má na zemi před sebou odloženou královskou korunu a obdarovává Ježíška skříňkou se zlatem. Druhý mudrc stojí za ním a ukazuje pravou rukou na Betlémskou hvězdu nad chýší a v levé ruce má nádobku s kadidlem. Třetí mudrc stojí nejdále a drží nádobku odlišného vzhledu, v níž je myrha. I přes výše uvedené, nenadejdeme mezi několika desítkami exemplářů dva naprosto shodné výjevy, vždy se více či méně liší v jednotlivých podrobnostech.¹⁰⁴

Ježíšek není na kachli oblečen, hlavu mu zdobí vlasy stočené do stylizovaných kudrlinek. Panna Marie je oblečena v bohatém zřaseném splývavém rouchu, zakrývající ji celé tělo.¹⁰⁵ Sedí na lavici a její postava je podána zepředu, má svatozář a rovné vlasy ji sahají do půli zad. Je vidět jen jedna ruka, kterou nad pasem drží Ježíška. Ježíšek má pokrčené nohy a jeho tělo je vyobrazeno z boku, hlava zepředu. Ruce má rozpaženy a levou, nepřirozeně ohnutou rukou, sáhá do skříňky prvního z mudrců. První z mudrců klečí a má tělo zobrazeno z boku, hlavu zepředu, ruka vysunuta i se skříňkou dopředu. Druhý mudrc je podán jako stojící postava zepředu. Zdůrazněna je jeho pravá ruka, která je vztyčená a ukazuje dle legendy na hvězdu, v druhé ruce drží dar. Oba mudrci jsou vykresleni v dlouhém splývavém šatu až na zem, druhý má navíc přes ramena přehozen plášť a působí vznešenějším dojmem. Třetí mudrc je vyobrazen zepředu, nohy do strany, pravou ruku má svěřenou a v levé drží dar.

101 PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*. s. 37.

102 HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen*. s. 94.

103 HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. s. 219.

104 HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen*. s. 89 - 90.

105 Tamtéž, s. 85.

Zajímavé je, že třetí z mudrců je na rozdíl od ostatních oblečen v krátkém přiléhavém kabátci nad kolena.¹⁰⁶ Význam absence pláště na rozdíl od ostatních může být v důrazu na akcent postavy. Odkládání pláště je archaický zvyk, který je projevem úcty před vyšší autoritou.¹⁰⁷

Kachlové reliéfy zobrazují někdy nejstaršího Kašpara s málo vlasy, jako je tomu zde. Na českých kachlích mají mudrci na hlavách charakteristické královské koruny ve tvaru, jež je známý z jiných kachlových námětů. V 15. století byli mudrci širokými lidovými vrstvami, k nimž hrnčíři patřili, považováni za krále, což dokládá i vznešený šat. Baltazara nebylo možno na kachlích rozeznat, jelikož soudobou technikou rytí nebylo možné barvu ztvárnit.¹⁰⁸

Kulisu scény tvoří chlév či chatrč, kam byl Ježíš přenesen třetí den po narození v jeskyni. Tendence o vylepšení chatrče vrcholí na kachli do podoby dvoudomku.¹⁰⁹ Jde o dvě jednoduché stavebně analogické stavby v zrcadlovém postavení, jejíž zadní dolní části se stýkají do společného profilovaného sloupu.¹¹⁰ Střecha je sedlová s taškami ve čtyřech vodorovných řadách.

Vylepšení způsobilo, že konečná podoba zobrazuje určitý prvek daleko lépe, než odpovídalo skutečnosti.¹¹¹ Ztvárněné stavení je tak v rozporu s prostou biblickou stájí, kterou má představovat. Gotické profilované sloupoví, krytina, ozdobné makovice, věžička s cimbuřím, jsou stavebními prvky, které naznačují, že autor pozitivu čelní stěny věděl, co má znázornit, ale přesto vytvořil důstojnou stavbu, která by dle něj odpovídala významu hlavního motivu, přičemž vycházel ze staveb ve svém okolí. Šlo o záměrné zvýšení estetické působnosti celkového dojmu.¹¹² Zvýrazněné postavení domů v celém reliéfu, kde stavby zabírají horní polovinu plochy, a přítomnost věžiček, vykazuje snahu stavební prvek zdůraznit.¹¹³

Kachle s Ježíšem v dětské podobě jsou datovány do průběhu 15. století, zejména do jeho druhé poloviny.¹¹⁴ Podpůrnou datovací pomůckou je přítomnost staveb. Jelikož gotická

106 BRYCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní*. s. 14.

107 KONEČNÝ, Lubomír Jan. *Románská rotunda ve Znojmě. Ikonologie maleb a architektury*. Brno, 2005, s. 166 – 167. ISBN 80-7294-171-2.

108 HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. s. 93.

109 PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*. s. 37.

110 HAZLBAUER, Zdeněk. Jednoduché obytné stavby v ikonografii českých gotických reliéfních kachlů. In *Archaeologica Pragensia* 4, 1983, s. 270.

111 HAZLBAUER, Zdeněk. Náboženské motivy na českých gotických reliéfních kachlích. s. 467.

112 HAZLBAUER, Zdeněk. Jednoduché obytné stavby. s. 268.

113 Tamtéž, s. 270.

114 HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. s. 85.

figurální i stavební tematika mizí koncem 15. století, je možné kachle považovat za typické pro posledních pět až šest desetiletí 15. století.¹¹⁵

K 40: Ukřižování Krista, Abraham obětující Izáka, povýšení měděného hada (Tab. 140:4)

Kachel zpracován již v bakalářské práci. Uprostřed motivu se tyčí kříž s tělem Krista. Ruce rozpraženy do širokého V.

Tělo ukřižovaného Ježíše je ztvárněno jako štíhlé a visí na přibitých rozpražených rukách. Ruce jsou přibity jedním hřebem v dlaních a překřížená chodidla jsou probodnutá dalším hřebem. Vzhledem k poloze jeho těla lze usuzovat, že Ježíš je zobrazen již mrtvý s nakloněnou hlavou k pravému rameni.¹¹⁶ Oblečen je do bederní roušky. Horní část jeho svislého břevna latinského kříže chybí a je nahrazena páskou s nápisem „INRI“.

Ústřední hlavní ikonografický motiv ukřižování Krista, je doprovázen oblíbenými starozákonnými motivy – Mojžíš a měděný had a dále Abraham obětující Izáka, představuje zajímavý typ renesančních kachlů. Právě významové propojení motivů Starého a Nového zákona, uplatněné na tomto kachli, je typickým znakem ikonografie renesančních kachlů ovlivněných reformačním hnutím.¹¹⁷

K 45: Snímání Ježíše z kříže/ oplakávání (Tab. 4)

Scéna Snímání Ježíše z Kříže následovala hned po ukřižování a popisují ji všichni evangelisté. V evangeliích se píše, že Josef z Arimatie, vážený člen velerady a tajný učedník, si vymohl na římském místodržiteli Pilátovi svolení na snětí Kristova těla z kříže. Společně s Nikodémem tělo snal a zabalil do přineseného lněného plátna a vonných látek.¹¹⁸

Může být zobrazeno jak spouštění z kříže, tak vlastní položení těla na zem. Nejranější díla západního umění zobrazují při spouštění z kříže čtyři hlavní účastníky – Nikodéma, Josefa, Pannu Marii a apoštola Jana. Postavy Panny Marie, Jana, Josefa Nikodéma byly pravidelně zobrazovány v následující řadě scén. Ve 14. a 15. století scéna obvykle obsahovala dva žebříky, opírající se o konce břevna. Pod křížem jsou postavy Panny Marie a její společnice a sv. Jana. Marie Magdalena někdy klečí. Třetí ženou mohla být Marie Kleofášova, o níž se Jan zmiňuje, že byla přítomna ukřižování.¹¹⁹

115 HAZLBAUER, Zdeněk. *Jednoduché obytné stavby*. s. 274.

116 HAZLBAUER, Zdeněk. *Zobrazení Ježíše v dospělé podobě*. s. 354.

117 BRYCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní*. s. 22, 24.

118 HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. s. 417.

119 Tamtéž, s. 418.

Mohlo by se jednat i o oplakávání. Oplakávání je výraz užívaný k popisu scény následující hned po Snímání z kříže, v níž je mrtvé tělo Kristovo položené na zemi a obklopené truchlícími. Má obvykle narativní charakter, na rozdíl od piety, která označuje více devocionální stránku námětu. Osoby přítomné v narativních verzích tohoto námětu jsou v podstatě stejné jako ve Snímání, zejména Panna Marie, sv. Jan Evangelista a Marie Magdalena. Přítomni bývají také Josef z Arimatie, držící většinou lněné plátno, Nikodém s nádobou s vonnými látkami a zbožné ženy.¹²⁰

Josef a Nikodém bývají rozlišení oděvy. Josef je často oblečen bohatě a elegantně, někdy s kloboukem na hlavě, Nikodém je obvykle skromnějšího zevnějšku, Sv. Jan je mladistvého vzhledu, často s dlouhými vlasy.¹²¹

Výtvarné zpracování zachycuje situaci po sejmutí Ježíše z kříže. Nad Ježíšem se může sklánět postava Panny Marie nebo také Marie z Magdaleny, zcela vlevo je postava apoštola Jana a druhý zprava je Josef z Arimatie. Kristovo tělo ještě není zabaleno plátnem. Reliéf má znaky míšení slohů. V horní části je vyklenut pozdně gotický oslí oblouk, který zakončuje arkádu s ranně renesanční kompozicí.¹²²

5.1.3. Svatí

Ze svatých se v souboru vyskytuje motiv sv. Jiří na koni zabíjející draka na kachli K 25 (Tab. 139:4) a svatá Scholastika na kachli K 74. Oba byly rozebrány v bakalářské práci, přesto se ještě zastavím u Scholastiky.

K 74: Sv. Scholastika (Tab. 143 : 6)

Ústřední motiv neúplného reliéfu tvoří stojící korunovaná ženská postava, kterou rámuje reliéfní bordura. Žena je oděna do dlouhého zřaseného a v pase přepásaného roucha a bohatě zřaseného pláště, sepnutého patrně u krku. Žena drží v pravé ruce berlu a na levé ruce jí sedí pták. Umístěna v gotickém oblouku s náznakem krabů nahoře. Široký rám podél oblouku je tvořen vlnícím se rostlinným úponkem s listy, který vyrůstá ze spodních rohů reliéfu. Nad její hlavou je pod obloukem přítomen zvláštní útvar. Motiv je prisuzován sv. Scholastice, čemuž nasvědčuje mnoho znaků.

¹²⁰ Tamtéž, s. 355, 356.

¹²¹ Tamtéž, s. 418.

¹²² PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*. s. 43.

Scholastika byla totiž zobrazována jako abatyše s knihou řádových pravidel. Jejím individuálním atributem je holubice, vážící se k její smrti, kdy podle legend viděl její bratr Benedikt stoupat její duši k nebi v podobě holubice. Byla zobrazována s berlou, jež je atributem svatých biskupů, opatů a také abatyší.¹²³ Použití koruny, nezvyklost tohoto motivu v kachlové produkci českých zemí a umístění do oblouku, orámovaného ornamentálním pásem, typickém pro Kateřinu Alexandrijskou, otevírá otázku, zda se opravdu jedná o Scholastiku a zda nedošlo ke zkomolení námětu Kateřiny Alexandrijské.

Kateřina Alexandrijská byla uctívána jako křesťanská světice, panna a mučednice. Dle pověsti zemřela na počátku 4. století. Zlatá legenda o ní vypráví jako o vzdělané královské dceři. Poté co se stala královnou, obrátila se na křesťanství a ve vidění zažila mystické zasnoubení s Kristem. Císař Maxentius za ní vyslal 50 filosofů, kteří ji měli přesvědčit, aby se vrátila na pohanskou víru, avšak neuspěli a Kateřina je naopak obrátila na křesťanskou víru.¹²⁴ Odmítla však jako svého nápadníka císaře Maxentiuse, který ji dal mrskat a uvrhl do vězení. Měla být mučena na kolech opatřených noži, ale zničil je úder blesku. Posléze však byla sřata nožem. V umění bývá zobrazována jako panna mučednice s korunou. Speciálním a nejvýraznějším atributem je kolo posázené hřeby nebo noži. U jejích nohou je někdy drobná figurka císaře Maxentia jako symbol jejího duchovního vítězství.¹²⁵ Dalšími atributy je meč jako její popravčí nástroj, mučednická palmová ratolest, prsten na znamení zasnoubení s Kristem a kniha.¹²⁶ Někdy se mluví i o holubici, která jí krmila během věznění.¹²⁷

I přes mnoho shodných znaků, které mohou motiv interpretovat i jako Kateřinu Alexandrijskou se vzhledem k mírným odlišnostem ve ztvárnění přikláním k interpretaci motivu jako svaté Scholastiky. Proti Kateřině mluví chybějící postava císaře Maxentia a stranově obrácené atributy.

123 REMEŠOVÁ, Věra. *Ikonografie a atributy svatých*. 2. vyd. Praha, 1991. s. 50, 51, 59. ISBN 80-7113-045-1.

124 HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. s. 212 – 213.

125 REMEŠOVÁ, Věra. *Ikonografie a atributy svatých*. s. 36.

126 HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. s. 213.

127 HALLAMOVÁ, Elizabeth. *Světcí. Kdo jsou a jak nám pomáhají. Více než sto padesát svatých od sv. Anežky po sv. Zitu*. Praha: Volvox Globator, 1996. s. 131. ISBN 80-7207-028-2.

5. 1. 4. Biblické/ evangelické výjevy

Náměty na kachlích K 38 a K 39 reprezentující desatero božích přikázání. Těmto motivům jsem se věnovala v bakalářské práci, kde jsem je zařadila do světských motivů.

V souvislosti s reformací ilustrují častěji desatero božích přikázání známé biblické scény jako například David a Bathseba, Opitý Noe, Kain a Ábel, Jozef a Putifárova žena.¹²⁸ Kachle s biblickými historickými výjevy či například s texty Desatera se v literatuře běžně řadí mezi tzv. „reformační“. Jako neutrální označení takovýchto kachlů je navrhováno „biblické/evangelické“ či „katechetické“.¹²⁹

Vzhledem ke stejné velikosti, okrajové výzdobě s jednoduchou arkádou, majuskulnímu nápisu a hlavnímu motivu dokládajícímu desatero a shodným slohově stylovým znakům, se dá předpokládat, že oba kachle byly součástí jednoho kachlového tělesa. Kamna pak mohla mít celý reformační výzdobný program. Přesné analogie těchto výjevů nejsou z jiných lokalit dosud známy nebo alespoň publikovány. U těchto renesančních motivů je patrné větší výzdobné propracování oproti reliéfním kachlům z předcházejícího období, projevující se například v detailech oděvů.

K 38: David a Betsabé (Tab. 140:2)

Jednou k večeru, když se procházel David po střeše svého paláce, spatřil odtamtud krásnou ženu, která se právě omývala. Šlo o Betsabé, manželku Chetejce Urijáše, jenž byl tehdy pryč a bojoval jako důstojník v Davidově vojsku. David podlehl milostnému okouzlení, pro Betsabé poslal a vyspal se s ní, načež ona otěhotněla. Později veliteli vojska, kde Urijáše sloužil, nařídil, aby Urijáše nasadil do nejtěžšího boje tak, aby byl zabit. V boji Urijáš zahynul a David si po nějaké době vzal Betsabé za ženu.¹³⁰ Svým činem si David způsobil nepřízeň Hospodinovu, jež se projevila smrtí jejich prvního dítěte. Na radu proroka Nátana se pak král kál, a tak Hospodin dopustil, aby se Betsabé narodil syn Šalamoun.¹³¹

Betsabé je zobrazována při své toaletě v rozmanitých stupních nahoty. Ranně renesanční umělci ji ztvárňují oblečenou, jak si myje ruce či nohy za pomoci služebnictva. Někdy lze vidět posla přinášejícího dopis. Davidovo morálně neomluvitelné chování nezabránilo středověké církvi vytvořit typologickou paralelu, David je předobrazem

¹²⁸ SMOLÁKOVÁ, Mária. K ikonografii zobrazenia Bitka dvoch mužov (hráčov). In *Archaeologia historica* 36, 2011, č. 2, s. 576. ISSN 0231-5823.

¹²⁹ ŽEGKLITZ, Jaromír. Grafické a další předlohy motivů na kachlích z českého prostředí. s. 304.

¹³⁰ HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. s. 110.

¹³¹ ROYT, Jan. *Slovník biblické ikonografie*. Praha, 2006. s. 69. ISBN 80-246-0963-0.

Krista a Betsabé církve.¹³² Podle Matouše byl David Kristovým přímým předkem. Byl hudebník a tak je ve výtvarném umění jeho atributem strunný nástroj, obvykle harfa, a dále koruna.¹³³

Ústřední scéna kachle, zasazená do architektury, zobrazuje sedící ženu v dlouhém splývavém šatu s obnaženými nohama, které ji myje osoba vlevo. Heraldicky vpravo za sedící ženou stojí další dvě postavy žen s pokrývkami hlavy. Vlevo se nachází fontána s tekoucí vodou. Za sedící Betsabé je zeď. Vzadu je zachycena architektura královského paláce s věžičkou a sloupovím. Na střeše paláce za balustrádou stojí David s harfou v ruce, jenž pozoruje Betsabé.

Tento reliéf v sobě nese odkaz na šesté boží přikázání – Nezesmilníš, a to jak samotným ikonografickým námětem, tak i číslovkou „VI“ pod majuskulním nápisem „NON MECHABE?“, která by měl být latinské „NON MECHABERIS“ – Nezcizoložíš. Příběh Davida a Betsabé v sobě skrývá více božích přikázání.

K 39: Skupina osob pod stromem (Tab. 140:3)

V renesanční arkádě je zasazena skupina mužů, kteří se dívají na ležícího pod stromem, který si rukou ukazuje k očím. V pozadí je vidět nějaká stavba. Nad figurálním výjevem je dobře čitelný latinský nápis „HONORE PATREM TUUM ET MATREM TUMM III“. Číslovka stejně jako nápis „Cti otce svého a matku svou“ odkazuje ke čtvrtému božím přikázání. Kachel by mohl zachycovat Tobiáše s otcem.

Tobiášovo dobrodružství s jeho společníkem archandělem Rafaelem vypráví kniha Tóbit či Tobiáš. Tóbit byl zbožný Žid, žijící se svou ženou a synem v Ninive v Asýrii. V pokročilém věku když, ležel venku a odpočíval, spadl mu do oka vrabčí trus, způsobil zánět a on přišel o zrak. V předtuše smrti Tóbit nařídil synovy Tobiášovi, aby se vydal na cestu do Médie pro peníze, které mu náleží. Společníka na cestu našel v archandělovi Rafaelovi. Když přišli k řece, Tobiáš se chtěl umýt. Náhle se vymrštila ryba, která mu chtěla ukousnout nohu. Tobiáš na Rafaelův pokyn rudy chytil, vykuchal a uschoval, játra, srdce a žluč. Spálení jater a srdce následně posloužily k zahnání démonů jeho manželky Sary. Po vyzvednutí peněz se vrátili do Ninive a žluč Tobiáš použil k navrácení zraku jeho otci.¹³⁴

132 HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. s. 111.

133 Tamtéž, s. 109.

134 HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. s. 444 - 445.

5. 2. Husitské motivy

Tato skupina zahrnuje dva exempláře K 52, K 69 se shodnými motivy anděla s kalichem a dále náměty husitských bojovníků na celém kachli z Národního muzea a na zlomku z Regionálního muzea v Chrudimi. Motiv anděla s kalichem jsem se věnovala již v bakalářské práci.

K 52, K 69: Anděl s kalichem (Tab. 141:5, 143:4)

Anděl je oblečen do dlouhého, splývavého, od pasu až k zemi zřaseného roucha. Postavu z obou stran obklopují rozměrná křídla s detailně vykresleným peřím. Díky kalichu, který anděl drží, lze motiv jednoznačně ztotožnit s reformním hnutím, jenž nesl vyhráňené konfesní sdělení.

Kalich spolu s hostií tvoří symboly pro základní ideovou tezi husitství - přijímání podobojí, v případě kalicha tedy krve Páně. Kalich se stal později symbolem husitského hnutí. Na těchto kachlích je kalich nejdůležitějším prvkem, který je zdůrazněn jeho adorací andělskou bytostí. Podobný výrobek není doposud znám z českých ani zahraničních lokalit.¹³⁵

Inv. č. 63885 (Národní muzeum): Husitští bojovníci s praporečkem (Tab. 152)

Kachel zobrazuje vojsko při pochodu, jako by přicházelo k boji. Scéna spadá do širokého okruhu motivů s vojáky z doby husitských válek, jež mají zřejmě oslavovat husitské vojenské skupiny a měli zdůraznit jejich bojovou účast při obraně celého husitského hnutí a jeho ideologie. K identifikaci často slouží kalich, který je umístěn na praporci, neseném jedním z vojáků vpředu. Kachlové reliéfy ovlivněné husitským hnutím proklamovaly náboženské přesvědčení a částečně i politickou názorovou orientaci objednavatele, o kterém se mohl přesvědčit každý návštěvník hradu. Bojové husitské scény jsou, na rozdíl od námětů zobrazujících různou ideovou husitskou symboliku, ztvárněny poměrně realisticky a navíc srozumitelně i pro nábožensky méně vzdělaného pozorovatele.¹³⁶

Kachel zastupuje typ s pěšími husitskými bojovníky. Výjev se sestává ze čtyř pochodujících postav, jdoucích v řadě jedním směrem, z jejich pohledu doleva. Bojovníci jsou vyzbrojeni různými dobovými zbraněmi, z nichž výjimečný je výskyt úzké válcové ruční střelné zbraně zvané píšťala. Pěší oddíl vede praporečník, který v jedné ruce nese na dlouhé

¹³⁵ HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen*. s. 211, 213.

¹³⁶ Tamtéž, s. 200 - 202.

žerdi do boku zašpičatělou korouhev se znakem kalicha¹³⁷ a v druhé ruce drží meč. Druhý bojovník drží v ruce kuši, ze které právě vypustil šipku. Třetí bojovník je zobrazen s pišťalou, z jejíž hlavně ještě stoupá dým po výstřelu. Řadu bojovníků vzadu uzavírá bojovník s halapartnou. Postavy jsou primitivně podané a nepřesně propracované. Nohy jsou zobrazeny v pohybu vpravo, kdežto obličejové jsou podány en face.¹³⁸ Značná zjednodušenost se projevuje i v obličejových partiích.

Vojáci jsou oblečeni do stejných oděvů složených z krátkého přepásaného kabátce v dolní části skládaného do záhybů, těsných kalhot a jednouchých delších špičatých bot. Na hlavách mají bojovníci trojúhelníkovitě tvarované pokrývky.¹³⁹ Důvodem absence pokrývek u prvních dvou bojovníků je patrně pouze to, že se je nepodařilo vtěsnat.

Ve výjevu se objevuje figura invalidy, která obvykle zapadá do souvislosti ikonografie, proto je kachel v rámci skupiny výjimečný. Znázornění protézy nebyla věnována pozornost, jelikož protéza se může snadno jevit jako pokračování ratiště halapartny. Tomu nahrává skutečnost, že reliéf je značně primitivní a při známé naivitě některých gotických prací není překvapivé, pokud na sebe uvažované části nenavazují.¹⁴⁰

Pravá noha posledního pěšáka je pokrčena, typickým způsobem pro středověké invalidy, a od kolena dolů je zakrnělá. Noha je amputovaná v oblasti kotníku a ohnuté koleno podpírá kolenní klečka opatřená opěrkou, což bylo původně interpretováno jako domnělé ratiště. Pravděpodobně jde o vrozenou vadu. Bojovník byl schopen boje, takže identifikace mezi husity je možná, ale handicap se přece projevil, na zařazení vojáka na konec zástupu.¹⁴¹

Posměšnost figury neguje držení hradu převážně v rukou husitských přívrženců. Figura ani není dominantní. Bojovník s protézou tak byl míněn pozitivně a jeho význam může tkvět v přitažlivosti husitské ideologie pro všechny lid, nevyjímaje tělesně postižené. Dalším výkladem je prosté realistické odpozorování autora reliéfu, který mohl znát takového člověka, který se účastnil i přes postižení bojů. Autor měl zřejmou oblibu v atypických detailech. Kromě zjednodušené protézy k nim patřil i neobvyklý konický tvar přileb posledních vojáků, ačkoliv běžné jsou na kachlích s husitskou tematikou železné klobouky.¹⁴²

137 HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen*. s. 203.

138 KOUBA, Jaromír. Středověké kachle s husitskými bojovníky. In *Časopis Národního muzea CXXXV*, 1966, s. 25.

139 HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen*. s. 204.

140 PAVLIK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. Invalidé na středověkých kachlích. In *Archaeologia historica* 34, 2009, s. 251. ISSN 0231-5823.

141 Tamtéž, s. 249, 251, 252.

142 Tamtéž, s. 252.

Kachle s husitskou tematikou jsou typickým a výhradním produktem teritoria Čech. Kachle s motivy pěších bojovníků se našly na řadě lokalit, například v Praze, na hradě Týřově nebo na hradě Lipnice, odkud pochází celá kolekce kachlů s motivem pěších bojovníků, z nichž jeden má stejnou koncepci jako kachel z hradu Lichnice.¹⁴³ Ikonograficky totožné kachle jsou i ve sbírce Regionálního muzea v Chrudimi.¹⁴⁴

Časově lze teoreticky zasadit kachle husitského tematického okruhu už na začátek 15. století jako důsledek Husova učení, většina však, a to i kachle s vojenskou tematikou, vznikly v důsledku aktivního vystoupení husitských vojsk během křížových výprav po roce 1420. Jejich výroba někdy pokračovala i po bitvě u Lipan a tak je lze datovat až do období po polovině 15. století, tedy až do doby vlády Jiřího z Poděbrad.¹⁴⁵

Kachel č. 3, RM Chrudim: Husitští bojovníci s praporečnickem – zlomek (Tab. 148 : 3)

Zlomek pravého horního rohu s hlavou bojovníka ve špičaté čepici a s koncem halapartny.

¹⁴³ HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen.* s. 203 - 204.

¹⁴⁴ FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimska.* s. 48.

¹⁴⁵ HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen.* s. 201.

5. 3. Mytologické, alegorické, fantaskní a zoomorfní motivy

V souboru se vyskytují dva motivy podrobně zpracované již v bakalářské práci a to Meluzína II. typu na kachli K 50 (Tab. 141:3) a motiv Aristotela a Phyllis na kachli K 44 (Tab. 140:5).

K 55: Učenec s lupou (Tab. 7)

Reliéfní plocha kachle je neúplná a tak k rekonstrukci celého výjevu posloužil ikonograficky shodný reliéf z lokality Nového Jičina. Odtud je kachel dochován celistvě, přesto je motiv interpretován nejednoznačně. V bohatém architektonickém orámování je umístěna polopostava muže s nápisem „LAFF AR“. Jde o učenca v renesančním oděvu a výrazných rysů, který drží v levé ruce zřejmě kružidlo a ve zdvižené pravé ruce drží kruh. Na kruhu a na mužově hlavě je malá ještěrka. V prostoru kolem kruhu jsou znázorněny paprsky, pravděpodobně od slunce. Celý ústřední výjev je do detailů propracován a i orámování portálu je zdařile provedeno.¹⁴⁶

Nápis se zatím nepodařilo dešifrovat a stejně tak předmět v mužově levé ruce není jistě identifikován, uvažuje se, že by mohlo jít o kružidlo.¹⁴⁷

Renesanční arkáda, rámuující ústřední motiv, je z vnějšku tvořena kulatým sloupem a z vnitřku pravoúhlým pilastrem podpírající oblouk. Sloup byl v dolní části rozšířen, sokl sloupu i pilastru byl reliéfně zdoben. Oblouk arkády je zdoben jednoduchými kvítky a dalšími prvky. Reliéf je ohraničen okrajovou lištou. Na renesanční arkádě je vyjádřen náznak perspektivy.

Jak již bylo uvedeno, dosavadní interpretace významu reliéfu není jednoznačná. Jedním z možných výkladů je alegorie logiky, vzhledem k dvakrát zobrazené ještěrce, která je jejím atributem. Další možností je alegorie astronomie, jež se objevuje s hvězdným globem či koulí, s kružidlem a sextantem, užívaným k měření polohy nebeských těles. Možná je i alegorie alchymie, jelikož středověký alchymista byl typický učenec a filozof. Ilustrace alchymistických traktátů ukazují předání tajemství alchymistického umu samotným Bohem, jehož přítomnost by mohla být zastoupena paprsky. Vyskytla se i domněnka, že zobrazení salamandrů ve spojitosti s paprsky může naznačovat sublimační proces a nápis na kachli může být přepisem jména arabského astronoma Abú Mášara, který byl autorem hvězdného atlasu.¹⁴⁸

¹⁴⁶ MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. s. 42.

¹⁴⁷ PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlí*. s. 65.

¹⁴⁸ MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. s. 42-43.

Reálné osoby byli na renesančních kachlích oblečeny do dobových obleků, zatímco alegorické postavy do antikvizujících šat v podobě jednoduchých, bohatě zřasených říz či nesoucí těžkou antickou zbroj.¹⁴⁹ Tato charakteristika by tak svědčila pro interpretaci určité osoby.

Obecně se symbolické znázornění vědeckých i uměleckých oborů a podobných motivů používá okolo poloviny 16. století a brzy po ní.¹⁵⁰ Nález z Nového Jičina je datován do 1. poloviny 16. století¹⁵¹, čemuž odpovídá orámování formou renesanční arkády. Arkáda se používá od 1. čtvrtiny 16. století a blíže k polovině 16. století jsou arkády zdvojené. V Městském muzeu Čáslav se na kachli K 13 nachází totožný námět z Golčova Jeníkova.

K 50: Meluzína II. typu (Tab. 141:3)

Dle některých badatelů je v postavě Meluzíny zobrazen protipól dobra a zla, symbolicky ztvárněný dvěma od sebe odklánějícími částmi jejího těla.¹⁵² Boj dobra se zlem tvoří jednu ze základních tezí křesťanského učení. Hypoteticky měla Meluzína zobrazovat vzájemnou jednotu i protiklad dobra a zla, jež se protínaly v její osobě. Přidržování oběma rukama mohlo naznačovat tuto vnitřní bipolaritu.¹⁵³

K 577: Pegas ? (Tab. 124)

Pegas byl v řecké mytologii okřídlený kůň, který vyskočil z těla Medúzy v okamžiku, kdy jí Perseus uťal hlavu.¹⁵⁴ Pod ním jakýsi náběh na oblouk.

K 568: Lev (Tab. 119)

Z čelní vyhřívací stěny se dochoval jen malý fragment, na němž je vyobrazena část zvířete, který by se mohl dát identifikovat jako ležící lev. Na lva poukazuje pojednání hlavy, včetně vyplazeného jazyka a hřívý. Na zlomku je pod lvem vidět široká okrajová lišta.

Lev byl nejčastěji zobrazovaným reálným zvířetem. Jako král zvířat symbolizoval moc, sílu a vitalitu. Ve středověku byl heraldickou figurou i symbolem Kristova vzkříšení.¹⁵⁵ Ležící lvi představují zvláštní ikonografickou skupinu. Horizontála ležícího lvího těla se

149 HAZLBAUER, Zdeněk. Hromadné nálezy pozůstatků historických kamnových kachlů v okolí zámku v Pyšelicích, okr. Benešov. In *Castellologica Bohemica* 7, 2000. s. 283 - 284. ISBN 80-86204-06-5.

150 HAZLBAUER, Zdeněk. Hromadný nález renesančních kachlů na hradě Točnicku. s. 306.

151 MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krása, která hřeje*. s. 52.

152 KRAJÍC, Rudolf. *Středověké kamnářství*. s. 95.

153 HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. s. 199.

154 HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. s. 345.

155 MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krása, která hřeje*. s. 40.

výtečně hodila pro římsové kachle. Lvi na těchto kachlích jsou pak jen obecnými symboly síly a mohli vystupovat i v úloze strážců.¹⁵⁶

5. 4. Heraldické motivy

5. 4. 1. Zemské znaky

Motivu českého lva jako zemskému znamení kachli K 56, jsem se věnovala již v bakalářské práci.

K 56: Český lev v erbu (Tab. 142:1)

Hlavním ikonografickým motivem je na jednoduchém hrotitým gotickém štítu dvouocasý korunovaný český lev, zobrazený heraldicky ve skoku doleva. Horní část štítu není znázorněna. Hlava lva s vyplazeným jazykem je pootočena dopředu směrem k pozorovateli. Jde o erbovní znamení Českého království. V dolních rozích jednoduché trojlaločné šípky. Analogický kachel nalezen na hradě Lipnici.¹⁵⁷ Dvojocasost značí dvojedinost Čech a Moravy či titul českého krále a titul markraběte Moravy.

5. 4. 2. Městské znaky

Zajímavou skupinou motivů na hradní lokalitě jsou městské znaky. Z hradu Lichnice se dochovaly znaky města Chrudimi K 22 (Tab. 139:1), K 51 (Tab. 141:4), K 66 (Tab. 142:6) a znak města Kutné Hory K 75 (Tab. 144:1). Ikonografický rozbor motivů byl již proveden v bakalářské práci, proto se zde budu věnovat spíše důvodu jejich přítomnosti na hradní lokalitě a dalším aspektům.

Znak města Kutné Hory, coby stříbrné pokladnice království, která v pozdně gotickém období soupeřila s Prahou, byl v kachlové produkci realizován čteněji než znak Prahy.¹⁵⁸

Zajímavý je fakt, že všechny kachle se znakem města Chrudimi, mají ikonografii

¹⁵⁶ PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*. s. 71.

¹⁵⁷ HAZLBAUER, Zdeněk – KOCMAN, František. *Stavební rekonstrukce gotických kachlových kamen*. s. 504.

¹⁵⁸ BRYCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní*. s. 11

odlišnou od oficiálního městského znaku. Orlice má jednoduchou korunu, přestože na sfragistických i jiných materiálech je orlice zobrazena nekorunovaná.¹⁵⁹

Ikonografická výzdoba reliéfů nebyla vždy v přímé souvislosti s charakterem lokality, respektive jejím majitelem. Volba motivů podléhala i estetickému hledisku výběru, čemuž nasvědčují kachle s různými šlechtickým nebo městskými erby na lokalitách, které neměly s vlastníky erbů přímou souvislost.¹⁶⁰

Přítomnost městských znaků na jiných lokalitách, než které měly k městu vztah, poukazuje tak na ztrátu významu coby přímé prezentace nositele daného erbu, která je nahrazena spíše dekorativní funkcí kachle. Tendence dekorativního smyslu kachlů s heraldickými motivy je patrná i u dalších motivů této práce. Výskyt kachle s městským znakem může naznačovat i vztah majitele sídla k zobrazovanému městu.

5. 4. 3. Šlechtické znaky

Kachle s erby mocných šlechtických rodů nepoužívali jen stavebníci kamen z těchto rodů, ale zejména ve druhé polovině 15. století byly erby některých rodů, jejichž členové zastávali významný zemský úřad, tak oblíbené, že se nacházely i v prostředí, které nemělo s konkrétním rodem žádnou souvislost.¹⁶¹

Kachel č. 6, RM Chrudim: Znak Pernštejnů – část nozder zubra (?) (Tab. 149:2)

Reliéf na fragmentu čelní stěny by mohl představovat nozdry zubra s nápadným širokým rovným kořenem nosu. Nozdry jsou obkrouženy výraznou linkou. Náznak houžve v nozdrách, která je charakteristická pro perňštejnského zubra, je možné identifikovat u pravé nozdry zubra.

Studie na danou problematiku publikovaná Čeňkem Pavlíkem shromáždila 34 kachlových reliéfů se ztvárněním perňštejnského erbu. Kachle se našly i mimo území někdejšího perňštejnského panství. Mezi heraldickými kachli z Čech a Moravy patří perňštejnský erb k nejčastějším ztvárněním, jemuž může konkurovat pouze růže panů z Rožmberka. Moc rodu Pernštejnů začala stoupat od počátku 15. století, ale nejslavnější

¹⁵⁹HAZLBAUER, Zdeněk. Gotický kachel z hradu Lichnice s erbovním znamením města Chrudimě. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 19, 1993, s. 112.

¹⁶⁰HAZLBAUER, Zdeněk. České gotické reliéfní kachle s erbovním znamením ševcovského cechu. In *Archaeologica Pragensia II*. Praha, 1991, s. 303.

¹⁶¹LOSKOTOVÁ, Irena. Ikonografie středověkých kachlů jako pramen lidové kultury. s. 114 - 115.

období pro Pernštejny nastalo na přelomu 15. a 16. století, kdy rodu vládl Vilém II. Většina kachlů s tematikou pernštejnského zebra pochází z druhé poloviny 15. až počátku 16. století.¹⁶²

Nejbližší analogií ze zmiňované studie, která odpovídá rovnému kořenu nosu a tvaru nozder lichnického zlomku, je kachel z města Chrudimi. Na pozdně gotickém štítu je zubří hlava s hladkým kruhem v nozdrách. Chrudimský kachel je datován kolem roku 1500. Jeho hlava dosahuje velikosti 120 mm,¹⁶³ což by odpovídalo lichnickému zlomku.

5. 4. 4. Cechovní znaky

Soubor obsahuje tyto cechovní erby: erby cechu hrnčírů na kachli K 23 (Tab. 139:2) a K 69 (Tab. 143:2), dále erb cechu obuvníků na kachlech K 34 (Tab. 139:5), K 63 (Tab. 142:5), K 67, K 71 (Tab. 9), erb cechu řezníků na kachlu K 61 (Tab. 142:3), erb cechu truhlářů na kachlu K 68 (Tab. 143:1). Jednotlivým cechovním motivům jsem se věnovala již v bakalářské práci, proto další exempláře s cechovní motivikou popíšu jen velmi stručně.

Užití cechovní heraldiky se datuje od 15. století. Řemeslníci a obchodníci využívali znaky na pečetích k vyřizování písemné agendy, pro prezentaci na korouhvích a jiných užitných předmětech. Cechy kladly zejména v 15. a 16. století stále větší důraz na reprezentaci. Znaky mají obvykle jednoduchou obecnou figuru vztahující se k předmětu řemesla nebo k ochraně nebeské, popřípadě královské. Řezníci užívali ve štítu českého lva se širočinou a topůrkem v tlapách, doloženým až erbovním listem Zikmunda Lucemburského z roku 1437, až v 16. století byla lvu přidána širočina. Ševci měli ve znaku zase tři nohy obuté ve škrovních a uprostřed štítu spojené. Hrnčíři Adama a Evu pod stromem poznání, čímž chtěli symbolizovat, že prvotním hrnčířem byl Bůh.¹⁶⁴

Přestože zde analyzovaný soubor neobsahuje kachle s motivy hrnčírského cechu, považuji za podstatné doplnit k němu určité údaje. Již roku 1488 byl cechu udělen složitý cechovní symbol, kdy štít znaku obsahoval symbol Adama a Evy u stromu poznání, připomínající pasáž z Bible o člověku jako výtvoru Boha učiněného z prachu země. Člověk se

¹⁶² PAVLÍK, Čeněk. Pernštejnský zubr na kachlových reliéfech – katalog dosud známých zobrazení. In *Časopis Společnosti přátel starožitností* 121, 2013, č. 1, s. 22, 24, 37. ISSN 1803 – 1382.

¹⁶³ Tamtéž, s. 35, 39.

¹⁶⁴ BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky. Světská a církevní titulatura a reálie*. 2. vyd. Praha, 1997. s. 80 - 82. ISBN 80-85983-31-1.

tak stal prvním výrobkem z hlíny. Vlastní řemeslo je na znaku zastoupené přímo postavou hrnčáře v dobovém oděvu, sedícího na stoličce u příčlového kruhu a zhotovujícího hrnce. Eva přijímá od hada jablko ze stromu poznání, který vyrůstá ze džbánu. Motiv doplňují hrnce s liliemi. Tento složitý znak, poprvé udělený již roku 1488, byl záhy zredukován na pouhou biblickou scénu, tedy do podoby znaku užívanou zřejmě již před kodifikací. Biblická scéna byla znamením hrnčářů i v jiných zemích.¹⁶⁵

Do souvislosti se znaky hrnčářského cechu tak lze dát v jistém smyslu i kachel K 48 (Tab. 141:1), zachycující hrnčáře s konvářem. Odpovídá tomu, jak hrnčář sedící na stoličce u špruslaku tak i vyráběný džbán. Namísto hrnců s liliemi je na reliéfní ploše umístěna konvice.

Jelikož reliéfy s cechovními motivy takového provedení dosud z jiných lokalit nejsou známe, je pravděpodobné, že jsou dílem lokálního řemeslníka. Nabízí se sám hrnčář Jan Medek, proto ještě zaměřím pozornost na řemesla v Chrudimi.

V 16. století působilo v Chrudimi 15 cechů. Řezníci mají dokonce dochován cechovní řád z roku 1455. Významnou skupinu řemesel tvořily oděvní činnosti. Nejpočetnější byly soukeníci, jejichž počet svědčí o dobře organizované výrobě, jež převážně sloužila k vývozu mimo město. Kvalitu chrudimského sukna dokládá to, že „chrudimské sukno“ bylo zvláštním druhem. Soukenická činnost je doložena i archeologicky. V jímce jednoho z domů byla nalezena barvířská rostlina a v odpadní jímce dalšího domu dvojice dřevěných „razítek“ s vyřezávaným dekorem, sloužící k potiskování látek. Hojně zastoupeni byli též hrnčáři. V období let 1465 až 1500 je v Chrudimi doložena řada řemesel, z nichž pro tuto práci jsou důležití – konvář, soukeník, barvíř, truhlář, řezník, kožešník, švec, hrnčář.¹⁶⁶

Znak cechu ševců

K 63: Rytíři ve zbroji (Tab. 142:5)

Podrobný ikonografický popis tohoto řádkového kachle s čelní plochou čtvercového formátu proveden v bakalářské práci.

V Okresním muzeu v Chrudimi je uloženo celkem 15 pozůstatků několika kachlů s totožným motivem znaku ševcovského cechu. Nejzachovalejší má ve středu ikonografického motivu umístěn jednoduchý dole zahrocený štítek se třemi do kruhu seskupenými škorňemi s ostruhami. Ty se, na rozdíl od dosud známých zobrazení těchto motivů na kachlích i jiných

¹⁶⁵ HRDLIČKA, Jakub. *Pražská heraldika. Znaky pražských měst, cechů a měšťanů*. Praha, 1993, s. 96. ISBN 80-901432-8-8.

¹⁶⁶ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*. Chrudim: Okresní muzeum Chrudim, 1998. s. 46 - 47. ISBN 80-902531-0-5.

ikonografických mediích, liší tím, že jsou rovné a ne ohnuté. Erb z obou stran přidržují ozbrojenci s kolčími přilbami a meči, zasunutými v pochvách. Nad erbovním štítkem je umístěno velké stylizované písmeno W, královská koruna, jako symbol panovnické moci, chybí. Všechny byly nalezeny přímo ve městě Chrudim a jsou rámcově datovány na přelom 15. a 16. století.¹⁶⁷

Kachel K 63 je z hlediska ikonografického analogií kachlů z Chrudimi. Vykazuje s nimi mnoho shodných znaků, které naznačují, že byly vyrobeny ve stejném výrobním okruhu, dokonce možná ze stejného kadlubu. Příbuznost vykazuje i shodná okrajová lišta.¹⁶⁸

Reliéfy chrudimských a analogického lichnického kachle vystihují základní erbovní symboliku, jež mají představovat, ale se značně zjednodušenými výtvarnými prostředky. Primitivnější forma reliéfu se projevuje ve strnulých postojích ozbrojenců i ve znázorněných škrovních. Motiv vyplňuje celkem souměrně plochu a i přes výraznou stylizaci je patrné použité oblečení zbrojnošů. Nepřítomnost královské koruny nad symbolickým znakem krále Vladislava II. a meče zasunuté v pochvách jsou v rozporu s privilegií ševcovského erbu. Reliéf nese znaky charakteristické pro českou gotickou kachlovou tvorbu, kterou však lze vzhledem k době svého vzniku označit za výtvarně retardovanou.¹⁶⁹

Zdeněk Hazlbauer uvádí, že posouzení způsobu technického zpracování a porovnání s jiným materiálem, nasvědčuje tomu, že se u lichnických a chrudimských kachlů jedná o místní, nejspíše chrudimské zboží.¹⁷⁰

Kachel č. 2, RM Chrudim: Část ozbrojence (?) (Tab. 148:2)

Zlomek levého okraje se suknicí bojovníka a část nohou. Suknice má horizontální pruhy. Za postavou je vidět meč, který má rytíř zavěšen u pasu. Jde o stejný motiv jako na kachli K 63.

K 71: Ševcovský erb (Tab. 9)

Hlavní ikonografický motiv neúplně dochované čelní vyhřívací stěny tvoří velký, dole hrotitý erbovní štítek se třemi v kolenou ohnutými nohami, obutými ve škrovních s ostruhami. Nahoře dozadu šikmo ubíhající část reliéfní plochy je zdobena vodorovně stylizovanými akantovými motivy. Byl umístěn v kamnovém soklu jako součást horní řádkové římsy.

¹⁶⁷ HAZLBAUER, Zdeněk. České gotické reliéfní kachle s erbovním znamením ševcovského cechu. s. 297 - 298.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 298.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 301.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 303.

Soklové římsové kachle se znaky ševců nejsou dosud známy z jiné lokality kromě Lichnice. Mají obdélnou ČVS o rozměrech 226 x 183cm. Byl umístěn v kamnovém soklu jako součást horní řádkové římsy.¹⁷¹

Ikonografie je ze známých kachlů s ševcovskými znaky nejjednodušší. Zcela chybějí heraldičtí strážci a není přítomna jakákoliv symbolika vládce, zachycen byl jen nejpodstatnější prvek. Způsob zdobení zbývající reliéfní plochy nevykazuje přílišnou výtvarnou invenci a ryteckou zručnost. Tvůrce reliéfu byl možná málo informován o přesném znění privilegií erbovního znaku, možností je však i to, že reliéf mohl odpovídat jednoduššímu cechovnímu znamení v duchu Soběslavských práv. Vznik kachle je možné předpokládat ve třetí čtvrtině 15. století, nebo ještě dříve.¹⁷²

5. 4. 5. Druhotně použité heraldické motivy

K 54: Hanuš Czurwiczer (Syrovický) (Tab. 6)

Přestože v některých detailech došlo k setření motivu, lze celkem bez problému identifikovat polcený štít, v jehož pravé polovině je půl polopostavy¹⁷³ a v levé půli štítu jsou tři příčná břevna. Odlišné ornamentální ztvárnění plasticky vystupujícího prostředního břevna od sousedících polí, patrně v kachlovém reliéfu nahrazuje různé erbovní barvy. Pravá polovina štítu je vyplněna polopostavou, respektive pravou polovinou polopostavy, vousatého muže v kožešinovém oděvu a ve špičatém tatarském klobouku, jenž zvedá ruku nad hlavu do gesta rezignace, vzdání se. Okolí štítu vyplňuje úponkový rostlinný motiv.¹⁷⁴

Neobvyklý heraldický motiv má předlohu v prostředí brněnských měšťanů. Reliéf totiž připomíná popis částečně poškozené pečeti, přivěšené na listině z roku 1427, jejíž opis v gotické minuskuli napovídá, že jde o pečeť brněnského měšťana Hanuše Czurwiczera. Toto jméno odpovídá kupci Janu Czurowiczeru (Hanusco), který v období let 1424 až 1433 několikrát zasedl v brněnské městské radě.¹⁷⁵

Přímá analogie tohoto ikonografického motivu je v rámci českých zemí zjištěna v Brně a v Kutné Hoře.¹⁷⁶ Brněnský exemplář je pro způsob provedení doplňkového rostlinného

171 Tamtéž, s. 298, 300.

172 Tamtéž, s. 301, 302.

173 MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. s. 97.

174 LOSKOTOVÁ, Irena. *Brněnské kamnové kachle období gotiky*. Disertační práce FF Masarykovy univerzity Brno, 2011. s. 61.

175 Tamtéž, 61 - 62.

176 MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. s. 97.

motivů časově zařazen do přelomu první a druhé třetiny 15. století.¹⁷⁷ Brněnský kachel má stejný centrální motiv, odlišnou okrajovou část.

Samotné geografické rozšíření dosud zjištěných kachlových exemplářů s tímto motivem je zajímavé. Z něho je patrné, že výskyt tohoto motivu se neomezuje jen na určité území, ale místa jeho výskytu jsou od sebe vzdálena více jako 100 km vzdušnou čarou. Otázkou je, zda výrobce reliéfu věděl, s jakým motivem má co dělat a jaký je jeho význam. Symbolika majetkových vztahů je na hradě Lichnici eliminována, symbolika jiných vazeb na brněnského měšťana se nezdá být věrohodná. Motiv mohl kolovat jako grafická předloha. Jeho význam už nemusel být v první řadě ikonografický, tedy především zobrazení brněnského měšťana, ale hlavně estetický. Jeho užití mohlo souviset se zajímavě uspořádaným erbem.

Výskyt kachlů ze stejné matrice od sebe vzdálených lokalit lze hypoteticky vysvětlit prodáváním matric jejich výrobcem či rozprodáním kachlů při bourání starších kamen.¹⁷⁸

¹⁷⁷ LOSKOTOVÁ, Irena. *Brněnské kamenné kachle období gotiky*. s. 62.

¹⁷⁸ KOUCKÁ, Tereza. *Středověké kachle z Nového Knína*. Příbram, 2007. s. 29. ISBN 978-80-86869-05-6.

5. 5. Světské motivy

Tuto tematiku zastupuje čtveřice kachlů zpracovaných v mé bakalářské práci. A to dvojice kachlů K 49 (Tab. 141:2) a K 62 (Tab. 143:2) s námětem peroucích se hráčů a dále řemeslnický námět na kachli K 36 (Tab. 139:6), zobrazující dvojici postav drhnoucí sukno. Kachel lze dát do souvislosti s kachli s cechovní motivikou. Zajímavý je přitom fakt, že soukenictví bylo jako řemeslný obor v Čechách od konce 15. století v úpadku.¹⁷⁹ Kachel K 48 (Tab. 141:1) zdobí reliéf s hrnčířem a konvářem, vážící se rovněž k cechovní motivice. Oba tyto motivy je možné přiřadit do stejných kamen.

Kachel č. 8, Národní muzeum: Peroucí se hráči vrhcábů (Tab. 153)

Na reliéfu tohoto kachle je zobrazeno poslední stádium rvačky. Jeden z mužů bodá tohoto druhého dýkou do hlavy, čímž se pouhá divočejší žánrová scéna mění ve skutečný boj o život. Zraněný hráč drží nad hlavou zbraň zvanou malchus, jednosečný meč nebo sekáč používaný nejprve v severní Evropě a od roku 1500 v Německu. Zvláštnímu tvaru zbraně odpovídá i pochva, zavěšená u heraldicky pravého hráče.¹⁸⁰ Oblečení jsou v charakteristických krátkých kabátcích do půli stehů, přiléhavých kalhot a bot s dlouhou špicí. Mezi hráči je umístěn hrací stůl s klínkem zajišťujícím trnož stolu. Na něm jsou vedle sebe položené vrhcábnice, v jejímž středu jsou dvě hrací kostky se zřetelnými hozenými čísly čtyři a pět. Podél vrhcábnic jsou nepravidelně rozmístěny hrací žetony a na kraji stolu je ještě malé kolečko, snad peníz. U nohou pravého hráče je otevřená konvice.

Ačkoliv je tento ikonografický typ zařazován do světských žánrových motivů, má motiv hlubší význam v kontextu křesťanského učení a morálního hlediska. Motiv hráčů, tedy rozličné varianty bojové scény dvou mužů, často s motivem tahání za vlasy a případně i se zbraněmi v rukou, je doložen ve výtvarném umění od 12. století. Už ve 12. století se zobrazuje i příčina konfliktu – hra. Ve středověké ikonografii je ztvárnění boje dvou mužů spojeno s vyjádřením neřesti, nepřátelství, vystupňovaným hněvem a odsuzovaným řešením sporu. Od 15. století se hráčské scény stále více spojují s cíleným vyjádřením negativních projevů šarvátek.¹⁸¹

¹⁷⁹ HRDLIČKA, Jakub. *Pražská heraldika. Znak pražských měst, cechů a měšťanů*. Praha, 1993, s. 134. ISBN 80-901432-8-8.

¹⁸⁰ PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*. s. 104.

¹⁸¹ SMOLÁKOVÁ, Mária. K ikonografii zobrazenia Bitka dvoch mužov (hráčov). In *Archaeologia historica* 36, 2011, č. 2, s. 573 - 575. ISSN 0231-5823.

Zobrazení hráčů patří mezi lehce srozumitelné profánní náměty, kterými se od začátku 15. století často obrazově interpretovalo desatero božích přikázání. Ty byly prezentovány výjevy z denního života, poukazující na porušení jednotlivých přikázání. Také na rozličných grafikách byla scéna s hráči přiřazována k různým božím přikázáním.¹⁸²

Prakticky po celém území Čech se objevují kamna s tímto všeobecně odsuzovaným jevem hráčů vrhcábů. Účelem této ikonografie bylo ideové a didaktické působení na obyvatele a hosty majitele hradu. Ztvárnění nese důležitou symboliku a to naznačení prostředí středověké krčmy, dále moralisty odsuzované nečtnosti jako přemíra pití a jídlo v podobě převrhnuté konvice a případně kulatých pokrmů. Motiv rvačky dvou hráčů vizuálně vyjadřoval biblické přikázání „Nezabiješ“. Ve vybavení pozdně středověkých interiérů tak měla scéna působit jako výstraha před těmito těžkými hříchy, kterým je nutné se vyhýbat.¹⁸³ Skrze toto vizuální vyjádření neřestí, konfrontované s hříchy a božími přikázáními, mohlo vstupovat křesťanské učení do vědomí širokého okruhu lidí a apelovat na jejich morálku.¹⁸⁴

Zatímco na Lipnici se vyskytoval jen motiv „hráči“, na hradě Lichnici se dochoval motiv hráčů typu „rváči“ a to dokonce ve čtyřech různých provedeních. Zdůvodnění výskytu tohoto motivu bylo dříve vysvětlováno v souvislosti s temperamentem majitelů lokalit.¹⁸⁵

K 48: Hnčír s konvářem (Tab. 141:1)

Muž vlevo sedí na trojnožce a vytáčí na nožním kruhu nádobu. Obě jeho ruce se dotýkající nádoby. Jedna noha spočívá na spodním kotouči dvoutalířového kruhu. Kruh je proveden schématicky, horní talíř je zobrazen jako půlměsíc a kolem osy kruhu jsou dvě šprusle.¹⁸⁶ Postava vpravo interpretovaná jako konvář drží v ruce ve výši očí nádobu, která je středem kompozice, a je obrácen na hrnčíře. Modelace figur je velmi jednoduchá a má vertikální tendence. Celou scénu doplňují rostlinné motivy a vznášejí se konvice za konvářem.

Podobný koncept s mírnou obměnou byl nalezen na kachlových zlomcích ze starého fondu muzea v Hořicích, Jaroměři a dále z hradu Pecka. Před hrnčířem je ve středu scény velký džbán s vyšší zvýrazněnou patkou. Vpravo stojící postava drží ve výši obličeje malý

¹⁸² Tamtéž, s. 576.

¹⁸³ HAZLBAUER, Zdeněk. Středověká hra vrhcáby ve světle dobových pramenů. In *Archaeologia historica* 17, 1992, s. 439 - 440. ISSN 0231-5823.

¹⁸⁴ SMOLÁKOVÁ, Mária. K ikonografii zobrazenia Bitka dvoch mužov (hráčov). In *Archaeologia historica* 36, 2011, č. 2, s. 576. ISSN 0231-5823.

¹⁸⁵ FRIČ, Jan. Vrchcáby, oblíbená hra ve středověku. In *Podoubraví: vlastivědný sborník Čáslavska*. 16, 1947/1948, č. 8. 127.

¹⁸⁶ SMETÁNKA, Zdeněk. Gotický kachel s hrnčířem. In *Praehistorica* 8. *Varia archaeologica* 2, 1981, s. 329.

pohárek.¹⁸⁷ Další vzdálená analogie z Týřova zobrazuje pracujícího hrnčíře a vedle něj snad skláře podle vysoké číše, kterou drží. Mezi nimi je velký džbán.¹⁸⁸ Kompozice těchto kachlů musela vycházet z nějaké předlohy, kterou si hrnčíři upravovali dle svých představ a potřeb.

U dosud známých vyobrazeních hrnčíře zřetelně převládají prvky z cechovní symboliky, najdou se i kachle kde převládá scéna žánrová, jako je tomu na tomto kachli. Dva možné výklady jsou ve smyslu hrnčíř a zákazník či mistr a tovaryš. Scénu je možno vykládat ve smyslu použití kachle jako veřejné reprezentace výrobce, odpovídající mentalitě cechovního mistra ve 2. polovině 15. století. Stojící postavu lze chápat jako mistra, který prohlíží hotové dílo, zatímco tovaryš vytáčí nádobu na kruhu. V podobných výjevech často vyniká ve středu kompozice umístěný, předdimenzovaný džbán, který nepochybně souvisí s cechovní symbolikou.¹⁸⁹

S vyobrazením hrnčíře při práci se lze setkat v nejmladším období gotiky a později. Výjev lze chápat jako výraz vzrůstajícího se hrnčířského městského řemesla v období po husitských válkách.¹⁹⁰

187 Tamtéž, s. 329.

188 PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*. s. 120, 389.

189 SMETÁNKÁ, Zdeněk. Gotický kachel s hrnčířem. s. 331.

190 Tamtéž, s. 330.

5. 6. Nápisy

5. 6. 1. Medek

V Městském muzeu Čáslav najdeme sedm typů kachlů z produkce hrnčíře Medka.¹⁹¹ V bakalářské práci jsem již zpracovala kachle K 49 (Tab. 141:2), K 51 (Tab. 141:4), K 53 (Tab. 141:6) a K 73 (Tab.143:5). První dva typy zde proto pouze stručně popíšu. Do této skupiny řadím i několik nepodepsaných typů, jejichž provedení nasvědčuje Medkově práci.

Typem č. 1 je kachel s erbovním štítem nesoucím jednohlavou korunovanou vpravo hledící orlici s rozepjatými letkami, zastoupený kachlem K 51. Okolo štítu je v medailonu zasazený dokola rozložený nápis: „erb miesta chrudimie dielal toto medek jan“. Typ č. 2 zastupuje kachel K 49 s motivem peroucíh se hráčů vrhcábů nad stolkem, kde je umístěna vrhcábnice a hrací kostky. Nápis je rozmístěn v horní části na „me“ v pravém horním rohu a „de“ a „k“ pod sebou v levém horním rohu.¹⁹²

Početně zastoupenou skupinou Medkových výrobků jsou korunní římsové kachle, které lze dle provedení motivu pod řezaným provazcem a dle provedení písma rozdělit na čtyři typy. Všechny jeho výrobky lze datovat do závěru 15. století a na samotný počátek 16. století.¹⁹³

K 73, K 226, K 227, K 228: Cimbuří s motivem zkřížených lilií a nápisem v gotické miniskule (typ č. 3) (Tab. 143:6, 17, 18, 19)

První typ římsových kachlů (dále typ č. 3) má v ploše reliéfu jméno výrobce v gotické minuskule. Z horního okraje kachle do prostoru volně ční dvě, z ruky řezané, stínky cimbuří s pultovými stříškami, pod kterými jsou uprostřed a na krajích další tři pultové stříšky, tentokrát však umístěné v ploše čelní stěny. Mezi těmito stříškami je na plochách rozdělen nápis výrobce – „me“ a „dek“ v gotické minuskule. Ostatní reliéfní plochu, jež je určena pro hlavní ikonografický motiv, odděluje od horní části plastický, šikmo řezaný gotický provazec. Hlavní reliéfní plochu zdobí dvě čtveřice symetricky do kříže uspořádaných stylizovaných

191 Pro přehlednost jsou uváděna přesná čísla typů, převzatá z článku: FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk, - RÜCKEROVÁ, Alena. Chrudimský hrnčířský rod Medků a jeho kamnářské výrobky. In *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 523-538.

192 FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk. Chrudimský hrnčíř Jan Medek a jeho výrobky. In *Chrudimské vlastivědné listy* 4, 1995, č. 6, s. 1.

193 Tamtéž, s. 2.

lilí, které ohraničuje nepravidelná profilovaná lišta. To vše je v dolní části uprostřed doplněno malým kvítkem.¹⁹⁴ Nejlépe je dochován kachel K 73.

K 225, K 299: Cimbuří s motivem zkřížených lilí a nápisem v renesanční majuskuli (typ č. 4) (Tab. 16, 40)

Další typ (dále typ č. 4) je morfologicky podobný předchozímu, ovšem liší se jak nápisem „ME“ „DEK“, provedeným v majuskulním renesančním písmu, tak jinak prostorově orientovaným motivem čtyř lilí na pravé straně reliéfní plochy kachle.¹⁹⁵ To je vidět pouze u kachle K 225, kde jsou v obou polích profilované lišty ve tvaru dvoukruhové rozviliny čtyři zkřížené lilie, které jsou vůči sobě postavené asymetricky

K 53, K 218, K 219, K 220, K 221: Slepá kružba v podobě čtyřlístů v kosočtverečných polích s cimbuřím a nápisem (typ č. 5) (Tab. 141:6, 10 - 13)

Další typ Medkových výrobků (dále typ č. 5) je morfologicky podobný předcházejícím, ale tentokrát hlavní reliéfní plochu pokrývá soustava kosodélníků a trojúhelníků, které tvoří profilované lišty s neprořezávanými gotickými lomenými oblouky uvnitř. Nápis v renesanční majuskuli se od předchozích výrobků odlišuje jinak otevřeným písmenem „K“.¹⁹⁶ V souboru je tento typ římsového kachle s nápisem zastoupen několika kusy různého zachování. Zcela zachovalý zůstal kachel K 53.

Kachle s různými variantami cimbuří a slepých kružeb měly mezi architektonickými motivy největší oblibu.¹⁹⁷ Motiv slepé kružby na těchto římsových kachlích s plochou obdélníkovou čelní stěnou plnil úlohu pásového ornamentu.

K 229, 230: Cimbuří a zkřížené lilie bez nápisu (typ č. 7) (Tab. 20, 21)

Ikonografie hlavního motivu dalšího typu výrobků (dále typ č. 7) je obdobná výše zmíněnému typu č. 3 a 4. Má dvě volné stínky cimbuří s pultovými stříškami, v reliéfu pod nimi pak další pultové stříšky a šikmo řezaný provazec. Na zachované části reliéfní plochy kachle K 230 je vidět celý hlavní motiv, který je složen ze dvou zkřížených symetricky orientovaných lilí s obtočeným páskovým prvkem. Odlišnost typu od předcházejících tkví v prázdných plochách bez nápisu pod cimbuřím.¹⁹⁸

¹⁹⁴ FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk, - RÜCKEROVÁ, Alena. Chrudimský hrnčířský rod Medků. s. 527.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 527.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 527.

¹⁹⁷ MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. s. 118.

¹⁹⁸ FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk, - RÜCKEROVÁ, Alena. Chrudimský hrnčířský rod Medků. 529.

K 238: Nárožní zlomek (typ č. 6) (Tab. 29)

Na nárožním zlomku rohového komorového kachle blíže neurčitelného morfologického typu jsou na obou bočních plochách ikonografické motivy, objevující se na předcházejících typech. Konkrétně vpravo je stejný jako u typu č. 3 nebo 4, ale tentokrát proti běžným římsovým kachlům je pootočen o 90 stupňů. Vlevo je zase motiv jako u typu č. 5. Nároží kachle je tvořeno malým oblounem se šikmými zářezy.¹⁹⁹

Přesně nezařazené zlomky

K 222, K 223: Stínky cimbuří s nápisem (Tab. 14, 15)

Zlomky kachlů se stejným zakončením a typem nápisu jako na předchozích kachlích (jako typ č. 4 a 5). Jen zcela chybí plocha pod řezaným provazcem.

K 231 – 237, kachel č. 4 (RM Chrudim): Motiv zkřížených lilií – zlomky (Tab. 22 – 28, 148:4)

Motiv zkřížených lilií nese dalších šest zlomků, ale díky jejich malému rozsahu nelze určit, zda patří k typu č. 3, č. 4. nebo č. 7. Kachel K 231 má mezi dvojicí symetricky orientovaných zkřížených lilií malý kvítek. Ostatní zlomky zachycují pouhou část motivu zkřížených lilií. Kachel K 232 nese symetricky orientovanou pravou lilii. Zlomek kachle K 233 zdobí levá lilie a zlomky K 234 a K 235 zase pravá asymetricky orientovaná lilie. U kachlů K 236 a K 237 je vzhledem k neostrosti reliéfu a dochování nemožné určit něco bližšího. Malý zlomek kachle (kachel č. 4) z Regionální muzea v Chrudimi zachycuje rovněž malou část motivu zkřížených lilií.

5. 6. 2. Papoušek

K 331: Nápis APO (Tab. 144 : 4)

Tomuto zlomku jsem se věnovala již v bakalářské práci. Analogický kachel z Nového Města pražského má zachovalou celou plochu a znázorňuje ostrvev, na které seděl papoušek, držící v zobáku nápisovou pásku s majuskulním nápisem PAPOUSSEK, nahoře je pak stylizovaná větvička s plody. O staroměstském hrncířském tovaryši Matouši Papouškovi

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 529.

existuje zpráva k roku 1578. Je možný i jiný výklad než pouhá ilustrace jména výrobce. Nejpravděpodobněji se jeví to, že hrnčíř patrně vtipným způsobem spojil vyobrazení zvířete a své jméno. Stejně je uváděno jméno hrnčíře i v městských knihách. Pražský hrnčíř patrně nejezdil na vzdálené trhy, spíše byl výrobek zakoupen na trhu pražském. Kachel byl na základě písemných pramenů datován po roce 1578.²⁰⁰

Zavinutí pásky a umístění písma je podobné kachli z Prahy, rozdílné je však zatočení, které pražskému kachli chybí, a také písmeno A je odlišné. Otázkou však je, zda byl kachel opravdu nalezen ve 30. letech 20. století. Totožný kachel, se stejným odražením jako má ten lichnický, pokud se dá ze staré fotografie soudit, publikoval v roce 1914 Kliment Čermák, jako jeden z výrobků, které produkovala hrnčířská dílna v Čáslavi.²⁰¹

200 ŽEGKLITZ, J. Pozdně gotické kachle se jmény hrnčířů. In *Archeologické rozhledy* 39, 1987, s. 662 - 670.

201 ČERMÁK, Kliment. Hrnčířské dílny v Čáslavi v době renaissanční. In *Jubilejní musejník čáslavský* 2, 1914, s. 48, obr. 21:7.

5. 7. Architektonické motivy

Architektonické prvky se v kachlovém reliéfu nejčastěji prosadily jako doprovodný prvek ve formě rámování hlavního motivu. V menším rozsahu je pak samotná architektura prvoplánovým výtvarným záměrem.²⁰²

Architektonický motiv byl například používán k zarámování figurálních scén. Postavy pózuji ve výklencích, nad nimiž se uplatňují běžné stavební detaily okenních nik a vstupních portálů v gotických chrámech. Nejoblíbenějším uplatněním jsou různé varianty cimbuří a slepé kružby, složené z trojlístů a čtyřlístů vepsaných do kosočtverečně dělených čelních ploch. Tyto římsové kachle obdélníkového formátu byly většinou nahoře ukončeny cimbuřím, často s reliéfním naznačením gotických oken. Příkladem jsou kachle K 114 (Tab. 144:2) a K 242 (Tab. 144:3). Architektonické motivy se uplatnily i na ukončujících člancích kamen, na akroteriích, které měly funkci výhradně dekorativní.²⁰³

Změnu v architektonických motivech přinesla renesance. Dřívější gotické oblouky nahradily renesanční arkády a uzavřené niky s konchami.²⁰⁴ Ranně a vrcholně renesanční kachle prakticky ve všech případech spojuje prvek renesanční arkády. Tato arkáda je složena z jednoduchých nebo sdružených pilastrů či ze sloupů a na něm různě utvářeného zaklenutí. Zaklenutí často zdobí různorodé motivy, které jsou všeobecně používané v renesančním výtvarném umění, například stylizované květy, listovec a vejcovce. Ústředním motivem uprostřed arkády byl vždy figurální motiv. V rozích kachle mezi zaklenutím arkády a okrajovou lištou kachle se nachází další výzdoba v podobě bohatě větvičích akantů apod.²⁰⁵ Renesanční architektura zdobí kachle od první třetiny 16. století.²⁰⁶

Ztvárnění arkády je i jistým datujícím prvkem. V ranějších obdobích 16. století jsou arkády jednoduché. Blíže k polovině 16. století bývají arkády zdvojené až trojitě se zřetelným vyjádřením perspektivy.²⁰⁷

Kromě lilí bývala kamna ukončena trojúhelnými vimperky, lemovanými kraby a s křížovými či liliovými kytkami na vrcholu.²⁰⁸

202 MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. s. 117.

203 Tamtéž, s. 118 - 119.

204 Tamtéž, s. 120.

205 HAZLBAUER, Zdeněk. Hromadné nálezy pozůstatků historických kamnových kachlů v okolí zámku v Pyšelicích, okr. Benešov. In *Castellologica Bohemica* 7. Praha, 2000. s. 284. ISBN 80-86204-06-5.

206 KRASNOKUTSKÁ, Tereza. *Středověké a novověké kachle z Opavy*. s. 67.

207 HAZLBAUER, Zdeněk. Hromadný nález renesančních kachlů na hradě Točnicku. s. 305.

208 BRYCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní*. s. 21.

5. 8. Ornamentální motivy

Ornament hrál, vedle dominantní výzdoby figurální, spíše úlohu druhořadou. Na rozdíl od obsahově plnohodnotné funkce figurálních zobrazení má ornament funkci dekorativní a estetickou. Tvarově bohatá zdobnost ornamentu, podpořená v renesanci pestrostí glazur, byla pravděpodobně hlavním důvodem vkomponováním ornamentálních motivů do figurálních kompozic. Důvodem mohla být i obava z prázdné plochy kolem ústředních postav reliéfu. Ornament byl však spíše výsledkem cílené snahy o zhodnocení celkového estetického dojmu z finálního díla. Důležité je také vnímat kamna jako součást obytného prostoru, ve kterém ornamentální výzdoba všech jeho součástí zvyšovala komfort bydlení i prestiž majitele.²⁰⁹

Inspirativní zdroje ornamentální výzdoby lze rozdělit do dvou skupin. Představitelem první skupiny ornamentů jsou prvky rostlinné, druhou tvoří geometrické motivy. Obě skupiny se navzájem prolínaly a doplňovaly s různou integritou a variabilitou. Z hlediska výtvarné koncepce je můžeme vymezit na ornament jako ústřední motiv reliéfu a na ornament jako doprovodnou výzdobu především figurálních scén.²¹⁰

Rostlinné motivy v 1. polovině 16. století tvoří jen doplněk hlavního výtvarného motivu. Teprve koncem renesančního období se rostliny, jejich části nebo vzájemné kombinace často ve značně stylizované podobě, stávají ústředním výzdobným prvkem. Rostlinné motivy se používaly často pro renesanční římsové kachle, jejichž prostorově členitá plocha by se obtížně zdobila figurálním motivem.²¹¹

5. 8. 1. Rostlinné motivy

Rostlinný ornament jako hlavní motiv reprezentují kachle K 47 (Tab. 140:6) a K 70 (Tab.143:3), zpracované již v bakalářské práci, a kachel K 46. Rostlinný ornament jako vedlejší motiv hlavního námětu reprezentují kachle K 284, K 285 a K 313 s motivem ptáčků obklopených plody vinné révy. Zlomky z Regionálního muzea v Chrudimi reprezentují

209 LOSKOTOVÁ, Irena. Ornament v kachlovém reliéfu středověkého a raně novověkého Brna. In *Ornament - oděv - šperk. Archaické projevy materiální kultury. Etnologické studie* 5, 2009. s. 10. ISBN 978-80-210-4963-5.

210 Tamtéž, s. 10 – 11.

211 HAZLBAUER, Zdeněk. Hromadné nálezy pozůstatků historických kamnových kachlů v okolí zámku v Pyšelích, okr. Benešov. In *Castellologica Bohemica* 7. Praha, 2000. s. 285 - 286. ISBN 80-86204-06-5.

rostlinný motiv, ale vzhledem k zachování nelze určit, zda jde o ústřední námět nebo slouží pouze jako doprovod. Kromě nich tvoří rostlinné prvky doprovodnou výzdobu figurálních scén na kachli K 25 (Tab. 139:4) se sv. Jiřím na koni a kachli K 48 (Tab. 141:1) s hrnčičem a konvářem.

K 46: Heraldická růže (Tab. 5)

Detailně propracovaný osmilistý květ růže se středovým květním terčem. Trojnásobně vrstvená růže má třetí řadu okvětních lístků zdobenu drobnými trojúhelníčky. Po celém obvodu vybíhají mezi listy trojlisty. Květ je umístěn v erbu. Motiv růže má v kontextu lokality spíše dekorativní funkci.

Stejný motiv prezentují zlomky z Chrudimi, odkud pochází i jednodušeji zpracovaná pětিলistá rozeta,²¹² jaká je na kachlích K 47 a K 70 (Tab. 140:6 a 143:3).

K 284, K 285, K 313: Dvojice ptáčků obklopená úponky vinné révy s hrozny a listy (Tab. 38, 39, 41)

Analogický nález k těmto kachlům je znám z výzkumu z Vrchlických sadů v Praze. Jedná se o výžlabkový římsový, korunní kachel. V širokém výžlabku je ústřední dvojice ptáčků, obklopená úponky vinné révy s hrozny a listy. Výžlabek je nahoře lemován prutovým vývalkem, obtočeným širokou stuhou, nad nímž následuje pultová římsa a cimbuří o třech zubech s klíčovými střílnami.²¹³ Ptáčci jsou zobrazeni hlavami od sebe, levý je bez korunky, pravý s korunkou.²¹⁴

Lichnické zlomky mají totožný motiv ptáčka s hroznem. Z kachle K 285 se dochovala část pravého ptáčka, na kachli K 284 část levého ptáčka s hroznem. U kachle K 313 se z plochy čelní vyhrívací dochovala spodní třetina. Horní část reliéfní plochy, včetně případného lemování, není dochována. Pravděpodobně je řešena stejným způsobem jako pražský exemplář. Kachle pocházejí asi ze tří exemplářů, kachel K 285 se odlišuje povrchovou úpravou, která je u dvou dalších řešena bělavým přetahem, který zde chybí.

Motiv vinné révy se objevuje s počátkem renesanční vlivů. Obliba motiviky vinné révy souvisí patrně se společenskými a přírodními podmínkami, které vedly k výraznému rozšíření vinné révy u nás a to zvláště od konce 15. do konce 16. století.²¹⁵ Vinná réva bývá nejen

212 FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimska*. s. 63.

213 BRYCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní*. s. 131.

214 FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimska*. s. 59.

215 ŽEGKLITZ, J. *Pozdně gotické kachle se jmény hrnčičů*. s. 656, 660.

výzdobným doplňkem, ale někdy i nosné téma vyobrazení. Její významy jsou ve středověku symbolicky provázány s křesťanstvím. Vinný keř jako strom života je ztotožňován s Ježíšem, učedníky či s Pannou Marií.²¹⁶ Spojení motiviky révy s ptáčky může mít hlubší význam v symbolice eucharistie. Určení o jaký druh se jedná, není dle vyobrazení možné, ale církevní umění v dané souvislosti zobrazovalo holuba, páva s hřebínkem na hlavě či stehlíka.²¹⁷

Vyobrazení je interpretováno i jako groteskní ornament. Ornamentální prvek vznikl kombinací slepice a kohouta, jejichž těla se mění na vegetaci a zároveň spojují uprostřed reliéfu. Kachel je renesanční, ale má ještě gotickou siluetu s cimbuřím o třech stínkách.²¹⁸

Pražský kachel je datován do první třetiny 16. století.²¹⁹ Další analogický kachel z Kutné Hory je datován na konec 15. století či počátku 16. století.²²⁰

A6087 a A6087, RM Chrudim: Vegetabilní motiv (Tab. 146:1, 2)

První zlomek neurčitého rohu kachle zobrazuje lištou orámovaný rostlinný motiv. Na druhém rohovém zlomku je zachován prutový vývalek kruhového medailonu, který lemuje listovec, v rohu stylizovaný rostlinný motiv s třílístem.

²¹⁶ MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. s. 140.

²¹⁷ BRYCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní*. s. 20.

²¹⁸ PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*. s. 187, 186.

²¹⁹ BRYCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní*. s. 131.

²²⁰ FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimská*. s. 59.

5. 9. Nezařazené motivy

K 282: Prorok Daniel či portrét šlechtice (?) (Tab. 37)

Jen na části kachle se dochovala mužská hlava s do špice protaženou a zahnutou čapkou, na níž je patrná snad péřová ozdoba. Pravděpodobně by se mohlo jednat o proroka Daniela, s ohledem na více či méně analogické ztvárnění této postavy na jiných kachlích, nebo by mohlo jít o součást nějakého portrétního kachle.

Za proroka Daniela je považována osoba na několika kachlích z různých lokalit. Daniel je na nich spodobněn jako mladík ve šviháckém oděvu, a někdy dokonce jeho hlavu zdobí péra. Jde tedy o vyobrazení, které se výrazně odlišuje od zpodobení ostatních proroků. Jeho jméno je dokonce obsaženo v nápisu na jednom z kachlů, konkrétně na kachli z hradu Bouzova. Motivy přisuzované proroku Danielovi bývají doplněny vegetabilním motivem, konkretizovaným u jednoho exempláře jako vinná réva, či se objevuje květ nebo pták. Tento prorok se v různých verzích vyskytuje i v Polsku a Slovensku, kde je v různých studiích identifikován pouze jako mládenec či dvořan. Svědectvím náboženského výkladu tohoto motivu může být vedle již zmíněného nápisu i biblický text 1. kapitoly knihy Daniel, ve které se praví, že mezi všemi judskými jinochy shromážděnými před králem Nabúkadnesarem byl Daniel shledán nejkrásnějším a nejchytřejším.²²¹

A6090, RM Chrudim: Neurčitelný zlomek (Tab. 147 : 2)

Motiv kachle obsahoval patrně nějaký kruhový útvar (?), který je mírně zahlouben, a rámuje ho dvojitá lišta. Stejně provedení má nástavcový kachel z Chrudimi, na jehož obdélné stěně je kruhové zahloubení nějakého medailonu a vně vegetabilní motiv.²²²

Kachel č. 1, RM Chrudim: Neurčitelný motiv – nohy (Tab. 148 : 1)

Zlomek zachycuje patrně nějaký blíže neurčený světský motiv.

Kachel č. 5, RM Chrudim: Mřížka (Tab. 149 : 1)

Na malém je zachycena mřížka v hrotitém útvaru. Mohlo by jít o spodní část nějakého erbu (?).

²²¹ MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. s. 11.

²²² FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimská*. s. 71.

6. Shrnutí motivů komorových kachlů

Tabulka č. 1 – Celková statistika námětů kachlů z hradu Lichnice

Tato a následující tabulka obsahuje kachle z dosud analyzovaného kachlového souboru a také z kachlů, kterým jsem se věnovala v bakalářské práci.²²³ Tabulky zachycují kachle z Městského muzea v Čáslavi, Regionálního muzea v Chrudimi (dále MCH) a Národního muzea (dále jen NM). Chybí prořezávané kachle a kachle z kolekce s novozákonní a rytířskou tematikou a z Uhersko – česko - polské skupiny, jejíž tematika je natolik specifická, že je zpracovaná v samostatné kapitole.

Námět	Motivy	Kusy
A. Náboženské motivy	14	27
B. Husitské motivy	2	4
C. Mytologické, alegorické, fantaskní a zoomorfní motivy	5	5
D. Heraldické motivy	9	16
E. Světové motivy	3	5
F. Nápis	/2/	23
G. Architektonické motivy	3	3
H. Ornamentální a rostlinné motivy	4	8
I. Neurčitelné motivy	4	4
Celkem		95

Tabulka č. 2. - Statistika kachlů dle výzdobných motivů čelních stěn

Varianty prezentují počet různých způsobů uměleckého zpracování námětu. Pokud je čelní stěna kachle kompletně dochována nebo alespoň ze dvou třetin, je zařazena do kusů, v opačném případě do zlomků. Přesný počet jedinců nelze z důvodu zlomkovitosti z kachlů stanovit.

Motivy	Kusy	Zlomky	Varianty	Zástupci
A. Prorok Ezechiel	4	4		K 604, K 606, K 608, K 609
A. Prorok Eliáš	5	3		K 42, K 273, K 277, 327, Kachel č. 7 (MCH)
A. Prorok Jonáš	3	2		K 43, K 279, K 280
A. Prorok David	3	3		K 603, K 605, K 607
A. Nezařazení proroci		3		K 274, K 276, K 278
A. Samson v boji se lvem	1			K 64

²²³ ROSULKOVA, Kateřina. *Hmotná kultura hradu Lichnice*. Bakalářská práce FF Univerzity Pardubice, 2012.

A. Klanění tří králů	1			K 41
A. Kristus u očiště	1			K 60
A. Ukřižování Krista	1			K 40
A. Snímání Ježíše z kříže	1			K 45
A. Svatý Jiří	1			K 25
A. Svatá Scholastica	1			K 74
A. David a Batseba	1			K 38
A. Skupina osob pod stromem	1			K 39
B. Anděl s kalichem	2			K 52, K 72
B. Husitští bojovníci	2	1		Inv. č. 63885 (NM), Kachel č. 3 (MCH)
C. Meluzina	1			K 50
C. Aristoteles a Phyllis	1			K 44
C. Učenec s lupou	1			K 55
C. Pegas (?)	1	1		K 577
C. Lev	1	1		K 568
D. Český lev	1			K 56
D. Znak Pernštejnů	1	1		Kachel č. 6 (MCH)
D. Znak Kutné Hory	1			K 75
D. Znak města Chrudimi	3		2	K 22, K 51, K 66
D. Znak cechu řezníků	1			K 61
D. Znak cechu obuvníků	5		2	K 34, K 63, K 67, K 71, Kachel č. 2 (MCH)
D. Znak cechu hrnčírů	2			K 23, K 69
D. Znak cechu truhlářů	1			K 68
D. Hanuš Czurwiczer	1			K 54
E. Peroucí se hráči vrhcábů	3		3	K 49, K 62, Kachel č. 8 (NM)
E. Hrnčír s konvářem	1			K 48
E. Postavy drhnoucí sukno	1			K 36
F. Nápis Medek a Medkovy další výrobky				K 53, K 73, K 218 – 223, K 225 – 238, K 299, Kachel č. 4 (MCH)
F. Nápis APO	1	1		K 31
G. Okno, stínka se stříškou	2	2	2	K 114, K 242
G. Hradební zeď s cimbuřím	1			K 24
H. Rozeta	2			K 47, K 70
H. Heraldická růže	1			K 46
H. Dvojice ptáček s hrozny	3	3		K 284, K 285, K 313
H. Rostlinný motiv (?)	2	2	2	A6087, A6087 (MCH)
I. Neurčitelné motivy	4	4	4	K 282, A6090, kachel č. 1, kachel č. 5 (MCH)

7. Kachle s prořezávanou čelní stěnou

Kachle s prořezávanou stěnou se odlišují rozdílnou konstrukcí kachlů, s kterou souvisí i odlišný způsob výdeje tepla, proto tvoří samostatnou kapitolu. Prořezávané kachle z Lichnice náleží do tří rozdílných skupin. Jsou to prořezávané zlomky prořezávaných kachlů, dále kachle z kolekce s novozákonní a rytířskou tematikou a v neposlední řadě kachle Uhersko-česko-polské skupiny. Vzhledem k tomu, že kolekce s novozákonní tematikou a kachle tzv. Uhersko-česko-polské skupiny obsahují rovněž i neprořezávané kachle jsou rozebrány samostatně ve zvláštní kapitole.

Motivy zlomků „režných“ kachlů jsou blízké architektonickým dekorům komorových kachlů.

Téměř veškeré prořezávané kachle byly na evidenčních kartách muzea datovány do 2. poloviny 15. století. Dataci kachlů ze zmíněných kolekcí se budu věnovat u každé skupiny zvlášť.

Zlomky prořezávaných kachlů

K 580, K 581, K 582: Prořezávaný kachel (Tab. 125, 126, 127)

Všechny zlomky ztvárňují prořezávaný oblouk, vyběhající ze sloupku. Zlomky K 580 a K 582 pocházejí patrně z totožného motivu, jak značí obloučky na bocích.

K 589, 590: Vrcholová lilie (Tab. 134), **Vrcholový kříž** (Tab. 135)

Ukončující články kamen v podobě vrcholových kytek plnily dekorativní funkci a dokreslovaly architekturu kamen. Byly součástí korunního nástavce. Pásky gotických kružeb s vysutými liliemi, mají stejnou formu jako členění plochy stěn různých stavebních prvků v architektuře. Přesnější datace není možná. Stejnou funkci jako vrcholová kytky plnil i kříž, datovaný do 15. století.

8. Datování kachlů

Už v jedné z předešlých kapitol jsem se u rozboru motivů dotkla časového zařazení kachlů, jež je možné pomocí několika základních metod. Archeologickou metodu typologie lze použít pouze tehdy, pokud jsou známy nálezové okolnosti a především je spolu s kachli získán i jiný archeologický materiál, který určí období, kdy se materiál dostal do vrstvy. K datování slouží i nepřímé metody, z nichž je v této práci uplatněn pokus o stylovou analýzu výtvarného zpracování reliéfních ploch kachlů a dále metoda srovnávání s tvarově a výtvarně podobnými kachli z jiných lokalit, jejichž stáří je poměrně dobře stanoveno. Stylová analýza však určí přibližnou dobu vzniku matrice a ne dobu výroby kachle. Je nutné též myslet na dobu, která trvá od začlenění kachle do kamnového tělesa až po zánik kamnového tělesa. Tyto události může dělit 20 až 30 let, což je odhadována etapa, po které kamnové těleso slouží a po níž je nahrazeno novým.²²⁴

Obecně lze říci, že přesnějšímu datování jednotlivých kachlů zabraňuje skutečnost, že se reliéfní výzdoba kachlů po desetiletí v podstatě neměnila. Některé oblíbené gotické reliéfy se vyráběly současně s čistě renesančními motivy ještě hluboko v 16. století.²²⁵

Při datování kachlů se v mnoha případech opírám o analogie z jiných souborů a stylovou analýzu reliéfního obrazu. Je potřeba však počítat s tím, že produkce místní a analogická z jiných regionů se může časově mírně lišit. Rovněž i určování staří kamnářských výrobků pouze na základě stylové analýzy reliéfního obrazu, nemusí určit staří vždy správně.

Opět chybí kachle z kolekce s novozákonní a rytířskou tematikou a dále Uhersko-česko-polská skupina, jež je zpracována v samostatné kapitole. Tyto motivy jsou natolik specifické a navíc s jistotou pořízené v jednom čase, že jsou součástí kapitoly o dané kolekci.

224 KRASNOKUTSKÁ, Tereza. *Středověké a novověké kachle z Opavy*. s. 13.

225 PAVLÍK, Čeněk – ŠPAČEK, Jaroslav. Soubor gotických kachlů z tvrze ve Vyšehořovicích, okr. Praha-východ. In *Archeologie ve středních Čechách* 17, č. 1, 2013, s. 272. ISSN 1214-3553.

Tabulka č. 3. – datace jednotlivých motivů části sbírky z Městského muzea Čáslav²²⁶

Inv. č.	Motiv	Datace I. ²²⁷	Datace II. ²²⁸	Datace dle práce
22	Znak města Chrudimi	přelom 15 – 16. stol.		
23	Adam a Eva	přelom 15 – 16. stol.	po r. 1500	
24	Hradební zed' s cimbuřími	konec 15. až zač. 16. stol.		
25	Sv. Jiří na koni	přelom 15 – 16. stol.	2. pol. 15. století	
34	Znak cechu obuvníků	okolo pol. 15. stol.	po r. 1500	
36	Postavy drhnoucí sukno	2. pol. 15. stol. (?)	poč. 16. stol.	
38	David a Betsabé	2. pol. 16. stol.		období reformace
39	Skupina osob pod stromem	2. pol. 16. stol.		období reformace
40	Ukřižování Krista	2. pol. 16. stol.	2. pol. 16. století	
44	Aristoteles a Phyllis	2. pol. 15. stol. až přelom 15. a 16. stol.	kolem r. 1500	
47	Pětিলistá rozeta	přelom 15. a 16. stol.		
48	Hrnčír s kovářem	přelom 15. a 16. stol.	kolem r. 1500	od 2. pol. 15. století
49	Peroucí se hráči	2. pol. 15. stol.	poč. 16. století	konec 15. století – poč. 16. století
50	Meluzina II. typ.	2. pol. 15. stol.		
51	Erb města Chrudimi	počátek 16. stol.	poč. 16. stol.	konec 15. století – poč. 16. století
52	Anděl s kalichem	2. polovina 15. stol. (?)	15. stol.	
53	Rímsový kachel	počátek 16. stol. (?)	poč. 16. stol.	konec 15. století – poč. 16. století
56	Český lev v erbu	2. pol. 15. stol. až začátek 16. stol.		
60	Kristus u očištc	2. polovina 16. stol.	2. pol. 16. století	renesance
61	Erb řezníků	2. polovina 15. stol. (?)	po r. 1500	
62	Peroucí se hráči	2. polovina 15. stol.	15. století	
63	Rytír ve zbroji	konec 15. stol.	po r. 1500	
66	Erb města Chrudimi	2. polovina 15. stol.	15. století	
67	Kachel s got. erbovním štítkem	15. stol.	po r. 1500	3. čtvrtina 15. století
68	Erb s nebozezem	15. stol.	po r. 1500	
69	Adam a Eva u stromu	15. stol.	po r. 1500	
70	Rozeta	2. polovina 15. stol.		
72	Anděl kalichem	15. stol.		
73	Lilie	přelom 15. a 16. stol.	poč. 16. stol.	konec 15. století – poč. 16. století

226 Jedná se o vybranou část kachlů, kterými jsem se zabývala ve svém bakalářské práci: ROSULKOVÁ, Kateřina. *Hmotná kultura hradu Lichnice*. Bakalářská práce FF Univerzity Pardubice, 2012.

227 Datace dle: HAZLBauer, Zdeněk. *Evidenční karty*.

228 Datace dle: PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*.

74	Sv. Scholastica	15. stol.		
75	Znak Kutné Hory	2. polovina 15. stol.	15. století	
114	Okno	15. – 16. stol.		
242	Stínka se stříškou	konec 15. až začátek 16. stol.		
331	Nápis APO	1. polovina 16. stol.		po roce 1578
557	Rohový zlomek	2. polovina 15. stol.		
603	Prorok David	přelom 15. a 16. stol.		kolem roku 1500 – poč.
604	Prorok	přelom 15. a 16. stol.		16. století, maximálně
605	Prorok David	přelom 15. a 16. stol.		1. čtvrtina 16. století
606	Prorok	přelom 15. a 16. stol.		
607	Prorok	přelom 15. a 16. stol.		
608	Prorok	přelom 15. a 16. stol.		
609	Prorok	přelom 15. a 16. stol.		

Tabulka č. 4 – datace kachlů z Městského muzea Čáslav a dva z fondu Národního muzea²²⁹

I.č.	Motiv	Datace ²³⁰	Datace dle práce
K41	Klanění tří králů	2. polovina 15. století	2. polovina 15. století
K42	Prorok Eliáš	poč. 16. století	kolem roku 1500
K43	Prorok Jonáš	poč. 16. století	kolem roku 1500
K45	Snímání Ježíše z kříže	přelom 15. a 16. století	
K46	Heraldická růže	přelom 15. a 16. století	
K54	Hanuš Czurwiczer	počátek 16. století (?)	kolem poloviny 15. století
K55	Učenec s lupou	polovina 16. století (?)	okolo poloviny 16. století
K64	Samson v boji se lvem	15. století	15. století
K 71	Ševcovský erb	15. století	
K218	Geometrické vzory	počátek 16. století	závěr 15. století – počátek 16. století
K 219	Geometrické vzory	počátek 16. století	
K220	Geometrické vzory	počátek 16. století	
K 221	Geometrické vzory	počátek 16. století	
K222	Kachel s ren. nápisem	počátek 16. století	
K223	Kachel s cimbuřím	počátek 16. století	
K225	Kachel s „MEDKEM“	počátek 16. století	
K226	Zkřížené lilie	počátek 16. století	
K 227	Část nápisu Medek	počátek 16. století	
K 228	Kachel s nápisem	počátek 16. století	
K 229	Zkřížené lilie	počátek 16. století	
K 230	Zkřížené lilie	počátek 16. století	

229 Jedná se o zbývající část kachlů z Městského muzea Čáslav a dva kachle z fondu Národního muzea, které jsou předmětem této práce.

230 HAZLBAUER, Zdeněk. *Evidenční karty*.

K231	Zkřížené lilie	počátek 16. století	
K232	Zkřížené lilie	počátek 16. století	
K233	Zkřížené lilie	počátek 16. století	
K234	Zkřížené lilie	počátek 16. století	
K235	Zkřížené lilie	počátek 16. století	
K236	Zkřížené lilie	počátek 16. století	
K237	Zkřížené lilie	počátek 16. století	
K238	Nárožní zlomek	počátek 16. století	
K273	Prorok Eliáš	počátek 16. století	kolem roku 1500
K 274	Část nápisové pásky proroka	počátek 16. století	
K 276	Prorok	počátek 16. století	kolem roku 1500
K 277	Prorok Eliáš	počátek 16. století	kolem roku 1500
K 278	Prorok	počátek 16. století	kolem roku 1500
K 279	Prorok Jonáš	počátek 16. století	kolem roku 1500
K 280	Prorok Jonáš	počátek 16. století	kolem roku 1500
K 282	Renesanční šlechtic	počátek 16. století	
K 284	Ptáček s hroznem	počátek 16. století	konec 15. století - počátek 16. století
K 285	Ptáček s rostlin. motivem	1. polovina 16. století	16. století
K 299	Cimbuří se stříškami	počátek 16. století	
K 313	Ptáci s plody	1. polovina 16. století	konec 15. stol. - počátek 16. století
K 327	Prorok	počátek 16. století	kolem roku 1500
K 568	Část těla lva	konec 15. století - 1. polovina 16. století	
K 577		2. polovina 15. století	
63885	Pěší husitští bojovníci		po polovině 15. století
Kachel č. 8	Peroucí se hráči		15. století

Soubor zahrnuje kachlové reliéfy vyrobené v odlišných časových obdobích pro rozdílná historická kamnová tělesa. Kachlové reliéfy lze na základě vyhodnocení stylové analýzy rozdělit na pozdně gotické reliéfní kachle z 2. poloviny 15. století, na ranně renesanční reliéfní kachle z první poloviny 16. století a vrcholně renesanční reliéfní artefakty z druhé poloviny 16. století. Některé kachle z první poloviny 16. století jsou díky přežívání gotických prvků obtížněji datovatelné. Cechovní motivy řadím do 16. století, přesněji po roce 1500. Specifickou skupinou s dobrou datovaností jsou kachle hrnčáře Medka.

9. Výrobní centra kachlů

Místě původu kolekce s novozákonní a rytířskou tematikou a kolekce Uhersko-česko-polské skupiny, která dokládá silné vazby ke kamnářské produkci středověkého uherského

prostředí, bude ještě věnována pozornost v samostatné kapitole, proto se zde soustředím pouze na dosud zpracované reliéfní komorové a „režné“ prořezávané kachle.

Jedno z výrobních center kachlů bylo dozajista v městě Chrudimi, jelikož několik ikonografických typů lichnických kachlů se ve stejné podobě vyskytuje v Chrudimi. Tato okolnost dokládá společné výrobní centrum v blízkosti a dodávání současně. Výroba lichnických kachlů mohla probíhat i v některých blízkých královských městech s tradiční výrobou kachlů.

Jak již bylo zmíněno, některé kachle se dosud na žádné jiné české lokalitě nepodařilo zjistit. Dosud se v takovém množství a podobě neobjevila mimo jiné skupina cechovních motivů. Tato skutečnost by mohla nasvědčovat nějaké místní výrobě.

Prořezávané kachle režné mohl vyrábět Medek, ale i dílna v Čáslavi či Kutné Hoře. Řada kachlů čtvercového formátu jsou od Medka, ale pravděpodobně i z Čáslavi či Kutné Hory, jak dokládá motiv měšťana, který se vyskytoval mezi nálezy z Čáslavi i Kutné Hory.

Je možné, že zboží z určitých výrobních středisek, mělo takovou pověst, že se rozváželo do vzdálenějších lokalit. Výrobci též mohli přecházet a usazovat se v jiných městech, přičemž si vzali zásobu forem, jež otiskovali nebo z jejich detailů tvořili reliéfy nové.

9. 1. Chrudim – Medek

Na základě podrobného studia kachlů ze sbírek z Regionálního muzea v Chrudimi a Městského muzea Čáslav, byly kachle, o kterých se dalo předpokládat, že je vyrobil Medek, rozděleny do 11 typů.²³¹ Nálezem z roku 2004 v Rychnově nad Kněžnou byla škála Medkových výrobků rozhojněna o další typ.²³² Kachel byl původně součástí kamen z dvorce či tvrze, který stál na místě dnešního zámku. Odvozeniny kachlů, signovaných výrobcem Medek, byly nalezeny i ve Vamberku.²³³

Vzhledem k technologickému provedení a výzdobě lze všechny kachle datovat do konce 15. století a na počátek 16. století. Kachle obsahují jak typicky gotické prvky jako

231 FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk. Chrudimský hrnčír Jan Medek a jeho výrobky. s. 1.

232 HAZLBAUER, Zdeněk – KOS, Jaroslav. Nový typ pozdně středověkého kachle z dílny chrudimského hrnčír Medka. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 9, 2005, s. 39. ISSN 978-80-903265-7-6.

233 DRAGOUN, Bohumír. *Středověké a novověké kachle z Podorlicka*. Acta musei Richnoviensis. Sect. histor. 5. Rychnov nad Kněžnou, 2005, s. 4, 14. ISBN 80-86076-39-3.

například architektonické kružby, tak i prvky pojaté již v renesančním stylu. Písmo gotické se na kachlích střídá s písmem renesančním. Někdy dochází k různým kombinacím, jako například na kachli typu 5, kde se gotický architektonický motiv kombinuje s renesančním písmem. Obdobný motiv může mít rozdíl pouze v užití, jednou gotického a podruhé renesančního písma, jak je tomu například u kachlů s čtyřmi liliemi.²³⁴

Nejnovější typ Medkových kachlů představuje tvarově upravenou variantu snad římsového kachle. Horní část nese pultové stříšky, ale horní okraj je rovně zformován a obvyklé stínky cimbuří nejsou přítomny. Spodní část plochy je prohloubena do výžlabku, který nese čtyři bobulovité plody a uprostřed umístěný hrotitý list. Nad výžlabkem je příčně umístěn obloun, opatřený šikmo probíhajícími páskami. Horní část nese písma rozličného charakteru. Mezi pultovými stříškami jsou situovány renesanční písmena „ME“ a „K“, pod nimiž je situovaná příčná nápisová páska s množstvím stylizovaných písmen, které připomínají gotickou minuskuli. Jejich smysl nelze přesně určit. Výlučnost tohoto výrobku tkví v odlišnosti od ostatních Medkových výrobků. Římsové kachle Medek vždy nahoře opatřoval stínkami cimbuří, což skýtá otázku, zda se jedná o římsový kachel nebo běžný řádkový kachel. Medek také písmena prováděl buď v renesanční majuskuli, nebo v gotické minuskule. Zde však na jednom výrobku užil oba typy písma. Šiškové plody užíval Medek často a jsou autory vykládány jako maliny, chmelové šišky nebo vinné hrozny.²³⁵

Medek produkoval i technologicky náročnější výklenkové kachle s prořezávanou čelní stěnou. Mohl si zajistit kvalitní matrice, jejichž autor byl gramotný a nápisy zvládl bez chyb.²³⁶

Chrudimský znak na kachli K 51 (Tab. 141:4) nese celé jméno hrnčíře Jana Medka a je tak ukázkou sebevědomí středověkého hrnčíře a měšťana. Dá se předpokládat, že všechny kachle s chrudimským erbem produkovala Medkova dílna. Mohly být i jakousi reklamou, která odkazovala na umístění jeho dílny. Na kamnech se dle dochovaného souboru minimálně třikrát opakovala.

234 FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk. Chrudimský hrnčíř Jan Medek a jeho výrobky. s. 2.

235 HAZLBAUER, Zdeněk – KOS, Jaroslav. Nový typ pozdně středověkého kachle z dílny chrudimského hrnčíře Medka. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 9, 2005, s. 38, 42. ISSN 978-80-903265-7-6.

236 FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimska*. s. 11.

V Regionálním muzeu v Chrudimi a Městském muzeu Čáslav se objevují totožné výrobky, které naznačují výrobu ze stejného kadlubu.²³⁷ Například kachel K 49 (Tab. 141:2) vznikl velmi pravděpodobně z téhož kadlubu jako chrudimský kachel.²³⁸ Stejně tak kachel K 63 (Tab. 142:5) pravděpodobně rovněž pochází ze stejného kadlubu jako chrudimské zlomky.

Mimo kachle obsahující přímo část nápisu s Medkovým jménem, lze do produkce hrnčíře Medka přiřadit i kachle s odlišným ikonografickým námětem. Ty vykazují se signovanými kachli příbuznosti časové, výtvarné a technologické a shodují se například i stejnými rozměry čelní stěny.

9. 2. Čáslav a Kutná Hora

V Čáslavi v letech 1896 - 1897 a 1904 vykopal Kliment Čermák hrnčířskou pec na parcelách domu čp. 125 – 127 v Bojanově ulici, kde ve 14 až 16. století fungovala dílna, jež zanikla po požáru roku 1521. Z jejího inventáře pochází i několik kadlubů používaných k výrobě reliéfních stěn komorových kachlů. Další pec byla zjištěna v roce 1981 v nedaleké Jeníkovské ulici a destrukce vypalovacího objektu z druhé poloviny 15. století se našla v roce 1996 v ulici Žitenické. V nedaleké Kutné Hoře byla zjištěna dílna na výrobu kamnářské keramiky v Bartolomějské ulici.²³⁹

Čáslavská a kutnohorská dílna ukazuje na jisté vzájemnosti mezi kachlovými výrobky. Mezi kachli z Čáslavi, které publikoval Kliment Čermák, se nachází znak města Čáslavi, dále reliéf s polovinou těla vousatého muže ve štítu²⁴⁰ jako je na kachli K 54 (Tab. 6), který je interpretován jako Hanuš Czurwiczer. Mezi nálezy rovněž patří zlomek s nápisem APO.

10. Kolekce kachlů s rytířskou a novozákonní tematikou „Klanění mudrců“

Lichnický soubor obsahuje některé kachle, které náleží do velké kolekce s novozákonní tematikou a s turnajovou scénou.

237 FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk. Chrudimský hrnčíř Jan Medek a jeho výrobky. s. 1.

238 FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimska*. s. 53.

239 TYMONOVÁ, Markéta. Výroba kamnářské keramiky v českých zemích a dílna v Opavě. In *Archaeologia historica* 39, 2014, č. 1, s. 156. ISSN 0231-5823.

240 ČERMÁK, Kliment. Hrnčířské památky z Čáslavska. In *Jubilejní musejník čáslavský* 2, 1914, s. 44.

Kolekce obsahuje reliéfy s lidskými a zvířecími figurkami, umístěnými ve stejně tvarovaném, jednoduchém architektonickém rámování. Jedním z výzdobných prvků jsou segmentové oblouky s nosy. Jde o soubor více než deseti dosud známých postav z Klanění. Kromě hlavních postav příběhu, kterými jsou samozřejmě Panna Marie s dítětem, sv. Josef, jednotliví mudrci, další biblické postavy a světci, do souboru patří světské figury i pěší či jízdní zbrojnoši. S kolekcí souvisí i brněnský kachel se šermíři, též se segmentovými oblouky a nosy.²⁴¹ Rozsáhlejší kolekci tvoří náměty z Klanění mudrců, turnajová scéna se symboly moravské a české šlechty představuje užší kolekci.

Umístění obou tématických skupin do stejných kamen potvrdily nálezy kachlů v Koblížní ulici v Brně, kde byl nalezen zlomek s postavou prvního z mudrců a ve vedlejším domě byl zase nalezen kachel s cválajícím rytířem.²⁴² Kachle této kolekce mohly být však používány nejen společně v jednom tělese, ale i samostatně.²⁴³

Další příspěvek k této kolekci přinesl nálezový soubor ze Starobrněnské 8, složený z 35 jedinců osmi typů výtvarných motivů, jenž lze rozdělit na skupinu s turnajovou scénou a na novozákonní příběh Klanění Tří králů. Figurální kachle doprovázely soklové, nástavcové a římsové kachle s vegetabilním a architektonickým dekorem, trojúhelné panely z vrcholových částí kamen.²⁴⁴ Kachle ze Starobrněnské 8 s motivem jednotlivých postav ze scény Klanění Tří králů či rytíři na koni měly shodný rozměr čelní vyhřívací plochy 18,5 x 32cm.²⁴⁵

Zvířecí postavy jsou vykresleny proporciálně lépe než lidské, na což mohla mít svůj vliv lepší znalost anatomie.²⁴⁶

Typologicky lichnické kachle zastupují komorové kachle výklenkové s plnou i prořezávanou čelní stěnou.

Takováto kamna byla patrně v druhé polovině 15. století v našich zemích velmi oblíbená, neboť se její pozůstatky dochovaly na mnoha lokalitách, od jihočeského Landštejna, přes Brno, Velké Meziříčí, Potštejn, Opavu až po slezské hrady. Zlomky z této kolekce byly nalézány v různých místech středověkého Brna, díky čemuž lze uvažovat o jejich brněnském původu.²⁴⁷ Vybudování takovýchto kamen bylo velmi nákladné.

241 LOSKOTOVÁ, Irena – ŽÁKOVSKÝ, Petr. Šerm ve středověkém Brně. s. 376 - 377.

242 Tamtéž, s. 377.

243 JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena. Kachlová kamna pozdního středověku v královském městě Brně. In *Brno v minulosti a dnes* 20, 2007, s. 371. ISSN 5024-689X.

244 Tamtéž, s. 323.

245 JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena – MERTA, David. Odras domácí války v produkci brněnských kamnářů druhé poloviny 15. století. In *Archaeologia historica* 29, 2004, s. 582 - 587. ISSN 0231 - 5823.

246 Tamtéž, s. 584.

247 LOSKOTOVÁ, Irena – ŽÁKOVSKÝ, Petr. Šerm ve středověkém Brně. s. 376.

10. 1. Série kachlů s novozákonní tematikou „Klanění mudrců“

Na rozdíl od Klanění na komorovém kachli K 41 (Tab. 1), kde byly všechny postavy vkomponovány do jednoho výjevu na jeden kachel, lichnický soubor obsahuje i kachle ze série kachlů, ve kterém měla každá z hlavních postav vyhrazen sám pro sebe vlastní reliéf. Došlo tak k rozložení jednotlivých postav scény do zvláštních kachlů. Nejde o koncept příliš obvyklý, a jelikož se lichnická série dochovala pouze ve zlomcích, poslouží k charakteristice analogie kachlů z Brna.²⁴⁸

Jednotlivým prvkem celé série je vždy gotická architektura, zpracovaná do segmentového oblouku kružby s dvěma nosy, na které jsou postavy umístěny. Reliéf je pak uzavřen v prutovém orámování, jež bylo v rozích překřížené. Koncept je znám z 13 známých reliéfů, rozšířených od Dolního Rakouska přes Čechy a Moravu až po české Slezsko. Z žádné z lokalit nejsou zastoupeny všechny reliéfy. Z dolnorakouského kláštera Altenburg je kolekce několika desítek kachlů. V Brně lze předpokládat instalaci nejméně pěti kamen a tedy i místní výrobu.²⁴⁹ Nálezy s touto tematikou jsou oproti rytířské tematice mnohem častější.

Z uměleckého hlediska jde o špičkovou kolekci pozdně gotických reliéfů.²⁵⁰ Soubor obsahuje Pannu Marii s Ježíškem, Sv. Josefa, klečícího Kašpara, na koni jedoucího Melichara i Baltazara.²⁵¹ Postavy mudrců zastupují v období pozdní gotice tři etapy lidského života.²⁵²

Panna Marie s Ježíškem

K 485: Panna Marie (Tab. 50)

Z celé kachle s motivem Panny Marie s Ježíškem se dochovala pouze klečící Panna Marie se sepjatými rukama. Má dlouhé zvlněné vlasy, které obkružují její postavu zhruba do poloviny steh, a je oblečena v dlouhém oděvu, jež je směrem od pasu dolů výrazně zřasen.

248 LOSKOTOVÁ, Irena. *Brněnské kamnové kachle období gotiky*. s. 14.

249 HLOŽEK, Martin – LOSKOTOVÁ, Irena. Zdroje keramických surovin brněnské kachlové produkce 15. století. In *Archaeologia historica* 39, 2014, č. 1, s. 141. ISSN 0231-5823.

250 MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. s. 11.

251 JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena – MERTA, David. *Odras domácí války*. s. 589.

252 JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena. *Kachlová kamna pozdního středověku*. s. 355.

Analogie motivu umožňují popsat celý reliéf. Panna Marie klečí na segmentovém oblouku kružby, které vychází ze spodního břevna pravoúhlého rámování. Hlavu orámovanou svatozáří, sklání nad jesličkami, v nichž na slámě leží žehnající Ježíšek. V pozadí je horizontálními linkami naznačena střecha budovy s dvojitým obloukovým okénkem. U pravého horního rohu se vznáší trojice andělíčků nesoucích otevřenou knihu.²⁵³

Novorozeně je uloženo na slámě, která svým paprscitým členěním připomíná svatozář.²⁵⁴

Kašpar

K 486: Kašpar (Tab. 51)

Torzo prořezávaného kachle prezentuje klečícího muže s královskou korunou na hlavě a dlouhými vousy, který drží v rukách ozdobnou skříňku. Postava muže upoutá vznešeným šatem s bohatým řasením. Na spodní části kachle je patrná část segmentového oblouku kružby.

Přes spodní šat má Kašpar přehozený volně splývající plášť bez rukávů, který je na boku sepnut sponou se třemi štrápci.²⁵⁵ Ozdobná spona má tvar květu. Ruce jsou napřažené dopředu s darem. Vizuálně jde o starého muže s plnovousem a delšími vlasy. Vpravo za postavou klečícího Kašpara stojí panoš, z kterého se dochovala horní část hlavy a dále pak horní polovina těla. Z pravé ruky je vykreslena pouze její část, levá ruka je vykreslena celá v bohatě zřaseném rukávu. V rukách nad hlavou Kašpara drží královskou korunu, kterou Kašparovi snímá z hlavy.

Pokladnice má tvar domu s prejzovou střechou. Na nedochovaném pravém horním rohu je dle analogií polopostava andělíčka, která ukazuje prsty pravé ruky na scénu pod sebou.²⁵⁶

Melichar

K 526, 524: Melichar (Tab. 86, 88)

Prostřední mudrc ze scény Klanění Tří králů – Melichar je v lichnickém souboru dochován na dvou, víceméně totožně zachovalých prořezávaných kusech. Kachle zachycují část postavy na koni jedoucí doprava.

253 JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena – MERTA, David. Odras domácí války. s. 587.

254 JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena. Kachlová kamna pozdního středověku. s. 356.

255 JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena – MERTA, David. Odras domácí války. s. 584.

256 JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena. Kachlová kamna pozdního středověku. s. 342.

Analogie ze Starobrněnské 8 v Brně umožňuje celkovou rekonstrukci motivu. Je vyobrazen muž středního věku s korunou na hlavě. Pod korunou vyčnívají k uším zastřižené husté vlasy. Tvář rámuje krátce zastřižená brada s mohutným knírem. Melichar je oblečen do dlouhého pláště, sepnutého u krku, s velkým hranatým límcem. Zpod pláště vyčnívá levá noha obutá do boty s prodlouženou špicí, opřená ve třmeni. U pasu má král na zdobeném řemeni zavěšen meč s okrouhlou hlavici. Králova pravá ruka ukazuje na betlémskou hvězdu, jež není součástí tohoto výjevu. V levé ruce má král ciborium. Kůň kráčí po segmentovém oblouku kružby, vybíhající z spodního břevna pravoúhlého architektonického rámování.²⁵⁷

Ciborium má konický tvar a stojí na nožce s laločnatou patkou. Mělo v něm být ukryto kadidlo.²⁵⁸

Baltazar

K 527: Baltazar (Tab. 89)

Prořezávaný zlomek kachle s částí těla mudrce a koně, jedoucího směrem doprava. Reliéf ztvárňuje nejmladšího krále Baltazara.

K představě, jak vypadal celý reliéf, použijte opět analogii ze Starobrněnské 8. Baltazar je zobrazen jako mladý bezvousý muž s královskou korunou, pod níž kolem hlavy splývají zkaděšené vlasy. Je oděn do krátké přepásané tuniky a nohavic. Bota s prodlouženou špicí se opírá ve třmeni a opět je u paty připevněna ostruha s kolečkem na dlouhém krčku. Meč zavěšený u pasu má okrouhlou hlavici a v levé ruce nese picí roh. Kůň opět kráčí po segmentovém oblouku kružby, která vychází stejně jako u předchozích reliéfů z spodního břevna. Hlavu koně zdobí peřový chochol a na jeho těle jsou patrné detaily postroje.²⁵⁹

Picí roh na nožce ukrýval vonnou myrhu. V kachlových reliéfech se sice častěji objevuje ciborium, ale v pozdně gotickém malířství je picí roh běžný. Ciborium nesené Melicharem i tento picí roh koresponduje s dobovými reáliemi druhé poloviny 15. století.²⁶⁰ Rohy patřily v pozdně gotickém malířství k běžným darům králů Ježíškovi.²⁶¹

Pěší zbrojnoši

K 515, K 517, K 565: Rytíř s korouhví a bojovník s mečem (Tab. 79, 81, 118)

257 JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena – MERTA, David. Odras domácí války. s. 584.

258 LOSKOTOVÁ, Irena. Středověké reliéfní kachle jako pramen hmotné kultury (Morava). In *Archaeologia historica* 34, 2009, s. 199. ISSN 0231- 5823.

259 JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena – MERTA, David. Odras domácí války. s. 585.

260 LOSKOTOVÁ, Irena. Středověké reliéfní kachle jako pramen hmotné kultury (Morava). s. 199, 205.

261 Tamtéž, s. 589.

Ačkoliv jde pouze o tři malé zlomky prořezávaného kachle, lze je na základě analogií ikonograficky obdobných exemplářů jasně zařadit do tohoto motivu. Zlomek K 515 zachycuje pouze pravou nohu každého z rytířů a konec korouhve. Druhý zlomek K 517 zobrazuje oblouk s koncem zřaseného pláště a levou nohu rytíře s korouhví. Zlomek K 565 zachycuje část praporu s hvězdami.

Celkový výjev vykresluje dvojici postav rytířů – bojovníků, umístěných na segmentovém oblouku kružby, v pravoúhlém architektonickém orámování, složeném v rozích z přetínaných žeber. Uprostřed reliéfu je zobrazen těžkooděnc v plátové zbroji, se zdviženým hledím přilby.²⁶² V rukou drží šikmo před sebou praporec, jehož spodní část se dělí na vodorovné pruhy a v horní polovině jsou nepravidelně rozmístěny šesticípé hvězdy.²⁶³ Z rytířových ramen splývá dlouhý plášť a po svém boku má zavěšen tesák. Ve stísněném prostoru po pravici praporečnicka stojí bojovník – lehkooděnc s taseným mečem a s železným kloboukem na hlavě.²⁶⁴

Význam pěších zbrojnošů není zcela objasněn, ale zdá se, že měli roli ochrannou nebo mohli mudrce doprovázet na cestě.²⁶⁵ Analogie jsou z města Velké Meziříčí, z Landštejna a rakouského kláštera ve Fundortu.²⁶⁶

10. 2. Série kachlů s motivem turnajové scény

Kachle této série také sjednocuje použití gotické architektury, především postav jezdců umístěných na břevno podpírané oslím hřbetem. Nalezeny byly na hradě Lichnici, Lipnici, Landštejně, městě Brně a na uherském hradě Buda.²⁶⁷

262 CHAMONIKOLA, Kaliopi (ed.). *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400 – 1550. II.* Brno. Brno, 1999. s. 589.

263 LOSKOTOVÁ, Irena. Středověké reliéfní kachle jako pramen hmotné kultury (Morava). s. 204.

264 PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*. s. 96.

265 JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena. Kachlová kamna pozdního středověku. s. 358.

266 PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*. s. 369, 370.

267 HLOŽEK, Martin – LOSKOTOVÁ, Irena. Zdroje keramických surovin. s. 143.

Turnajová scéna, tvořená rytířem na koni, patří na gotických reliéfech kachlů k nejčastějším, a proto také existuje celá řada variant s různou uměleckou hodnotou. V případě neúplného reliéfu je obtížné odlišit motiv turnajové scény od nepřátelského, ostrého boje. Určující je typ hrotu kopí, který je při turnajových kláních ukončen rozeklanou korunkou, který zmenšuje hrozbu smrtelného zranění protivníka²⁶⁸

Motivu rytíře na koni na kachli K 37 (Tab. 141:1) jsem se věnovala již v bakalářské práci. Ze samotného reliéfu kachle K 37 lze vyvodit, že musel koexistovat s další kachlem s rytířskou výzdobou, ke kterému by se reliéf přivracel. Došlo tak ke zdvojení reliéfu v horizontálním pásu.

Celková scéna měla podobu dvou proti sobě jedoucích rytířů, které doprovází šašek na oslu, mule či mezkovi. Oproti běžným turnajovým vyobrazením se vymyká tím, že zřejmě nejde o rytířskou zábavu, ale o reálný boj. Místo turnajové korunky na konci dřevce totiž na sebe míří protivníci ostrým hrotem kopí.²⁶⁹

Rytíř na koni jedoucí vlevo

K 37: Rytíř na koni jedoucí vlevo (Tab. 140 : 1)

Reliéf zachycuje vlevo jedoucího rytíře na koni s napřaženým kopím. Kopí se opírá ve výřezu jezdeckého štítu se svislým středovým lomením. Za štítem vyčnívá část šalíře s královskou korunou a klenotem ve tvaru ryby s paví kytkou, který překrývá plastický obvodový rámeček kachle až k jeho okraji. Na štít rytíře je namířen hrot kopí protijezdce. Hlava rytíře se sklání za štít. Muž je oděn do pláště, jehož zřasené cípy za jeho pravou rukou vlají znovu až k okraji kachle. Dále je oblečen do krátké suknice, sahající až k sedlu se zvýšenou zadní rozsochou. Pravá noha je zapřená ve třmeni a jistí ji na stehně sedlová opěrka. Na patě je přepnuta ostruha s kolečkem na dlouhém krčku. Tělo cválajícího koně zakrývá vlající čabraka a zdobí ho i pruh látky na uzdě, na čele má umístěn štítek s osmicípou hvězdou. Díky analogii z Brna lze popsat i nedochovanou spodní část kachle. Ve spodní třetině výšky čelní stěny dělí kachel příčné břevno. Pod ním je hrotitý oblouk tvořený plastickými žebry, vycházejícími z dolních rohů kachle. Ve výsečích jsou po obou stranách umístěny deformované erbovní štítky s osmicípou hvězdou napravo a zkříženými ostrvemi na levé straně.²⁷⁰

268 PAVLÍK, Čeněk. Kachle z Doubravníka. In *Časopis Společnosti přátel a starožitností* 119, 2011, č. 4, s. 223. ISSN 1803 – 1382.

269 JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena – MERTA, David. Odras domácí války. s. 588.

270 Tamtéž, s. 582.

K 569: Část pláště (Tab. 120)

Zlomek pochází z pravého horního rohu kachle, na němž je pravděpodobně zobrazen motiv rytíře jedoucího na koni. Ztvárněn je konec pláště, který vlaje až k okraji kachle. Stejně jako kachel K 37 má i tento neprořezávanou plochu.

K 516: Štítek se zkríženými ostrvemi z levé výseče (Tab. 80)

Prořezávaný zlomek pochází z dolní třetiny motivu rytíře jedoucího vlevo. Vzhledem k tomu, že jde o prořezávaný kachel, náležel do spodní třetiny čelní stěny prořezávané varianty kachle s motivem rytíře na koni.

K 528: Část koně s jezdcem (Tab. 90)

Torzo prořezávaného kachle s přední částí těla koně a nohama jezdce. Motiv je stejný jako na kachli K 37, jde tak o druhou variantu rytíře jedoucího na koni vpravo z této kolekce.

Rytíř na koni jedoucí vpravo**K 546: Kunštátský erb z levého výseče (Tab. 107)**

Malý zlomek se štítkem pánů z Kunštátu s částí oblouku a břevna s kopytem byl součástí kachle s rytířem jedoucí vpravo.

Šašek na mezkovi**K 576: Gotický oblouk s erbovním štítkem (Tab. 123)**

Zlomek části zdobeného gotického oblouku, nad ním šikmo položený vykrojený erbovní štítek bez výzdoby. Přes malý rozsah zachování reliéfu lze celkem jednoznačně kachel zařadit do výjevu šaška na mule. Nahrává tomu specifické členění oblouku nosy i částečně dochovaná kopyta koní, která jsou ve stejné pozici jako analogie s šaškem. Ostatní kachle s postavami z kolekce nemají takto tvořen oblouk, navíc i slepý erb se v jiném motivu nevyskytuje.

Popis celého motivu umožní kachel z již několikrát zmíněné lokality Starobrněnská 8 v Brně. Nemravně obnažený popíjející šašek jede na mezkovi či mule směrem doprava a je natočen tváří k divákovi. Oděn je do krátké, přepásané a vpředu rozepnuté tunice ve spodním okraji několikrát prostráhnuté a do kapuce s oslíma ušima. Levou rukou si k otevřeným ústům přikládá čutoru s úzkým dlouhým hrdlem a na spodní části v ochranném obalu s uchem k

zavěšení. Pravá ruka mizí za zvířetem a patrně drží uzdu. Zvíře osedlané sedlem bez třmenů, má zvednutou hlavu a vykračuje po příčném plastickém břevně, oddělující čelní stěnu od spodní části ve třetině její výšky. Z dolních rohů vycházejí plastická žebra hrotitého oblouku s nosy ukončenými pod břevnem. Výseče mezi obloukem a břevnem vyplňují po každé straně lehce deformované erbovní štítky s hladkým povrchem.²⁷¹

Přesně neurčitelné zlomky kachlů z kolekce

K 512, K 513: Gotický oblouk s nohou koně (?) (Tab. 76, 77)

Část oblouku s nosem a jednou nohou koně na kachli K 512 odpovídá motivu Melichara a Baltazara, přesného mudrce nelze určit. Stejná scéna je i na kachli K 513, kde je nad obloukem snad kopyto koně.

K 480, 510, 518, 519, 520, 570: Nezařazené zlomky (Tab.144:5, 74, 82, 83, 84, 121)

Celkem šest malých zlomků neumožňuje bližší identifikace. Zlomky K 480, K 518 a K 520 nesou část segmentového oblouku s nosy. Kachel K 519 tvoří okrajová lišta se sloupkem a raménkem, okrajovou lištu najdeme i na zlomku K 510. Nelze vyloučit i zařazení těchto zlomků do Uhersko-česko-polské skupiny. Kachel K 570 s paprsky by mohly být součástí svatozáře kolem Ježíška nebo slámy pod ním.

Tabulka č. 5 – Shrnutí zastoupení kolekce na hradě Lichnici

Motiv	Počet	Zástupci
Panna Marie s Ježíškem	1	K 485
Kašpar	1	K 486

²⁷¹JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena – MERTA, David. Odras domácí války. s. 583.

Melichar	1	K 527
Baltazar	2	K 524, K 526
Rytíř na koni jedoucí vlevo (plná ČVS)	1	K 37, K 569
Rytíř na koni jedoucí vlevo (prořezávaná ČVS)	2	K 528, K 516
Rytíř na koni jedoucí vpravo (prořezávaná ČVS)	1	K 546
Šašek	1	K 576
Rytíř s korouhví a bojovník s mečem	3	K 515, K 517, K 565
Zlomek (Baltazar či Melichar)	1	K 512, 513
Neurčené zlomky	7	K 480, K 510, K 518, K 519, K 520, K 570

10. 2. 1. Význam a původ turnajové scény

Vlevo jedoucího rytíře lze ztotožnit díky heraldickým prvkům, zkřížené ostrve v erbu a paví kytky s rybou, s Hynkem Bítovským z Lichtenburka. Hynek byl katolík a proslul zarputilým odporem proti Jiřímu z Poděbrad a dokonce i ozbrojeným. Spojení erbů Bítovských z Lichtenburka a pánů ze Šternberka (osmicípá hvězda) na kachli má symbolizovat katolickou protikrálovskou opozici na Moravě a v Čechách. Zdeněk ze Šternberka totiž též stál na straně opozice proti králi a dokonce se po ustanovení papežské buly v roce 1467 stal vrchním velitelem všech katolíků proti odsouzenému králi. Král zato odebral Zdeňkovi statky a rozhořela se domácí válka. Zdeněk se přidal na stranu Matyáše Korvína a účinně mu na Moravě pomáhal proti Jiříkovi.²⁷²

Proti katolickým spojencům stál samotný Jiří z Poděbrad. Jiříkův štít s rodovým znakem pánů z Kunštátu včetně klenotu nad šalířem jezdce symbolizuje na druhém kachli kališnickou stranu. Protože se druhý erb nad pravou částí klenebního oblouku nedochoval, lze se pouze domnívat, že patřil některému z rodů stojícím na straně Jiřího z Poděbrad, kterými mohli být páni z Kravař či Cimburka. Možné je i umístění stejného erbu do obou výsečí. Vlevo jedoucí rytíř zastupující katolickou církev je zobrazen na rozdíl od druhého rytíře s královskou korunou, aby se symbolicky poukázalo na nadřazenost pravé víry nad světskou mocí panovníka v klatbě. Hrot kopí katolického rytíře směřuje přímo na hlavu protivníka,

²⁷² Tamtéž, s. 588 - 589.

zatímco on cílí neškodně na střed jeho štítu. Doprovod poraženému králi dělá opilý, nemravně obnažený blázen, který ho ještě více zesměšňuje a ponižuje.²⁷³

Vítězství katolického rytíře nad kališnickým králem symbolicky zdůrazňuje velkolepé pojetí novozákonní scény „Klanění mudrců“.²⁷⁴ A současně též zdůrazňuje význam postavení katolické církve v celém příběhu.²⁷⁵

Šaškova podoba coby jezdecké figury je v kachlových reliéfech neobvyklá. Obvykle takováto postava kráčí před koněm rytíře. Šašek ani nemůže plnit svou obvyklou roli, jelikož samotné postavení rytířů v poslední chvíli před střetem, mu to neumožňuje. Koňské figury rytířů jsou též v prudkém cvalu narozdíl od klidně krácejícího zvířete s bláznem. Naturalistické zobrazení intimních partií lidského těla je u těchto postav ojedinělé. Jde o prvek morality.²⁷⁶

10. 2. 2. Původ turnajové scény

Vzhledem k četnosti nálezů kachlů s turnajovou scénou v Brně, kde jsou doloženy i redukované varianty jednotlivých motivů, mohlo být místem původu Brno. O druhé kolekci s Klaněním, která se vyskytuje mnohem četněji, se vzhledem k jejímu územnímu rozšíření převážně v českých zemích dá přiklonit k širokému vymezení místa vzniku. Žádný z celků není nijak dominantní, aby se dal označit za původní. Zdrojem inspirace byly patrně grafické předlohy. Stavebníky brněnských kachlových kamen byli jak reprezentanti panských rodů jako páni z Kunštátu, Lichenštejnové, tak i nižší šlechtic a zámožní představitelé brněnských řemeslníků.²⁷⁷

Zpracování kachlů je odvislé od sociálního prostředí. Zeleně a žlutě glazované kachle, které mají často prořezávané stěny, pochází z hradů Lichnice, Lipnice a ze dvou brněnských lokalit spojených s šlechtickými vlastníky. Brněnští měšťani měli neglazované kachle.²⁷⁸

S ohledem na metrické a reliéfní odlišnosti lze říci, že budínské a brněnské kachle nepocházejí ze stejných forem. Lipnické a lichnické zlomky mají blíže k brněnským, navíc šašek mezi budínskými kachli chybí. Autor musel znát špičkový výrobek budínské dílny – tzv.

273 Tamtéž, s. 588 - 589.; JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena. Kachlová kamna pozdního středověku. s. 353.

274 LOSKOTOVÁ, Irena. Ikonografie středověkých kachlů jako pramen lidové kultury. s. 120.

275 JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena – MERTA, David. Odras domácí války. s. 589.

276 JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena. Kachlová kamna pozdního středověku. s. 353.

277 Tamtéž, s. 371.

278 Tamtéž, s. 354.

rytířská kamna s drobnými plastikami turnajových jezdců, jež budínská dílna produkovala v letech 1454 – 1457, ale i další kamna s podobnými motivy.²⁷⁹

Imre Holl zabývající se budínským kachlovým materiálem nazývá tyto turnajové kachle „českými kamny“ a klání se vzhledem k umístěním erbů českých panských rodů muselo konat zde a stejně tak původ vidí zde. Četnost motivů v českých zemích a zejména v Brně je toho ostatně dokladem. Metrické srovnání brněnských kachlů svědčí o použití forem shodného motivu, ale i různých velikostí. Jako nejpravděpodobnější místo jejich původu se jeví Brno s úzkou vazbou na budínskou dílnu.²⁸⁰

10. 3. Datování kolekce

Dosud známé exempláře kachlů tohoto souboru jsou v literatuře datovány do období 2. poloviny 15. století až první poloviny 16. století. Většinou však chybí nálezové souvislosti. V rakouském Altenburgu se nachází pět typů z cyklu Klanění a jsou datovány do 80. let 14. století.²⁸¹

Pro přesnější datování je klíčová dvojice rytířů s šaškem. V té je totiž uložen smysl celého výtvarného pojetí, vítězství katolické víry nad protestantskou v době panování krále Jiřího. Jiří musel po celou svou vládu diplomaticky i vojensky prosazovat svou moc. Konflikt vyvrcholil uvalením klatby na Jiříka na konci roku 1466. Právě ve vztahu k těmto historickým souvislostem se zdá nejpravděpodobnější doba vzniku kachlů koncem 60. let s přesahem do začátku 70. let, kdy se stal hlavou katolické opozice na Moravě Jiříkův protivník Matyáš Korvín. Po smrti Jiřího roku 1471 ztrácejí heraldické prvky na kachlích na aktuálnosti. Formy byly přesto ještě v městském prostředí užívány, ale bez spodní části s erby.²⁸²

Nejrozsáhlejší soubor pozůstatků kamen s rytířskými motivy, objevený na parcele domu č. 8 ve Starobrněnské ulici, náleží do konce šedesátých a průběhu sedmdesátých let 15. století.²⁸³

Pokud se budeme držet obvyklé datace kolekce a předpokladu, že význam kolekce byl pro tehdejšího člověka srozumitelný, je datování na Lichnici poněkud složité. Roku 1458

279 Tamtéž, s. 354.

280 Tamtéž, s. 355.

281 JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena – MERTA, David. Odras domácí války. s. 590.

282 Tamtéž, s. 590 – 591.

283 JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena. Kachlová kamna pozdního středověku. s. 361.

vyplatil hrad Jiří z Poděbrad a vlastnil ho do roku 1470, kdy se hradu zmocnil Jiříkův odpůrce Jiří Vít Rzávý a držel ho do roku 1473. Pak se dostal do majetku Jiříkových příbuzných a po roce 1476 byl zastaven Tetourovi z Tetova. Kdyby tak kamna měla být aktuální, dala by se zařadit do období pobytu Jiříkova odpůrce Jiřího Víta Zrzavého, ale nezdá se to být pravděpodobné.

Více než náhodný se jeví výskyt kolekce na hradě Lipnici. I zde byl hrad v uvedeném období v majetku utraktivisticky smýšlejících majitelů, konkrétně Trčků. Mohlo by se tak uvažovat o společném objednateli kamen pro obě lokality.

11. Uhersko - česko - polská skupina

11. 1. Budínská dílna a rozšíření jejich výrobků

Luxusní kamna se symbolikou jejich stavebníka vyráběla dvorní dílna v Budě pro uherské panovníky už od anjouvské éry. Taktéž tomu bylo za Ladislava Pohrobka, krále uherského, českého a vévody rakouského. Mezi roky 1454 – 1457 byla tzv. rytířská kamna heraldicky spjatá s osobou Ladislava Pohrobka vybudována v královských rezidencích v Budě, Visegrádu, Nyéku a Bratislavě. Jednotlivé kachle či soubory byly nalezeny i v dalších

téměř třiceti lokalitách, jejichž majitelé byli politickou oporou krále. Podle Imre Holla výrobky budínské dílny směřovaly z podmětu panovníka i do paláců, spojených s dvorským prostředím, i mimo uherské země. S ojedinělými nálezy se lze setkat ve Vídni, ale nejrozsáhlejší mimouherská kolekce byla dosud identifikována v nálezech z českých zemí, z hradů Lichnice a Lipnice, z moravské tvrze Koběřice u Vyškova, hradu Špilberk a z města Brna.²⁸⁴

Maďarský badatel Imre Holl, zabývající se kachlovou produkcí budínské královské dílny, klade vznik kamen do krátkého časového úseku mezi roky 1455 – 57.²⁸⁵ Objevují se však i názory, které časové určení pořízení kamen do let 1454 – 1457 považují za nejisté, stejně tak spatřují problematický způsob samotného vydělení skupiny motivů kachlů, objevených na rozličných místech budínského hradu během výzkumů s málo kvalitní dokumentací. Scházejí i opory odvozené z nálezového kontextu artefaktů.²⁸⁶

Slavná rytířská kamna ze dvora krále Ladislava Pohrobka mají vytříbenou úroveň, která je spojována s rakouskými a německými mistry, a jsou srovnatelné s tím nejlepším ze soudobého umění.²⁸⁷

Kachle vzniklé v Budíně se patrně rozšířily i na sever, tedy kromě moravského a částečně českého území i na polské území.²⁸⁸

Na výskyt originálních budínských kachlů na českém území, konkrétně na Lichnici a Lipnici, bylo poprvé poukázáno Zdeňkem Smetánkou.²⁸⁹ Jaromír Kouba se pak soustředí na další výskyt těchto kachlů a to nalezených na hradě Lipnice a na datování kachlů z obou hradů.²⁹⁰

Budínská tzv. rytířská kamna a jejich deriváty

Sám Holl připouští, že některé výrobky jednoduššího ztvárnění či neostrého reliéfu patří do produkce tzv. druhotných dílen.²⁹¹ Kachle z budínské dílny inspirovaly i cizí hrnčíře a

284 LOSKOTOVÁ, Irena. Nový příspěvek do kolekce tzv. rytířských kamen. In *Acta historica neosoliensia* 15, 2012, s. 192. ISSN 1336 – 9148.

285 CEJNKOVÁ, Dana – LOSKOTOVÁ, Irena. Rytířská kamna na Špilberku. In *Forum Brunense*, 1994, s. 183. ISSN 0862-3538.

286 HRUBÝ, Petr – KYPTA, Jan. Pozůstatky pozdně středověkých kachlových kamen z parcely domu čp. 27 v Českém Krumlově (Příspěvek k poznání vazeb mezi českou, uherskou a švýcarskou kamnářskou produkcí). In *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 20, 2007, s. 427. ISSN 0231-8237.

287 PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*. s. 94.

288 HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. s. 191.

289 SMETÁNKA, Zdeněk. Základy uhersko-česko-polské skupiny pozdně gotických kachlů. In *Památky archeologické* 52, 1961, č. 2, s. 592 - 598.

290 KOUBA, Jaromír. Další doklady česko-uherských styků v oblasti středověké keramiky. In *Časopis Národního musea. Oddíl věd společenských CXXXIII*, 1964, s. 185 – 199.

291 HRUBÝ, Petr – KYPTA, Jan. Pozůstatky pozdně středověkých kachlových kamen. s. 428.

tak kopie i napodobeniny se během druhé poloviny 15. až počátkem 16. století rozšířily do sousedních zemí, i do vzdálenějšího Polska. Originály však zůstaly výsadou uherských královských paláců a sídel vysokých církevních a světských představitelů, kam putovaly jako královský dar za prokázané služby.²⁹²

Výtvarně špičkové ukázky prvotní dílny jsou zastoupeny na hradě Lichnice a Lipnice. Jedná se tak o přímé analogie rytířských kamen budínského hradu.²⁹³ Důkazem originalnosti je ostrost do nejjemnějších detailů.

11. 2. Typologie budínských kachlů

Budínské kachle byly Imre Hollem rozříděny do několika typů. Zde uvedena stručná charakteristika devíti základních typů:

Typ č. 1 – jde o komorový kachel čtvercového formátu s gryfem, který se obrací vlevo. Po obvodu je kachel orámován sukovitou žerdí obtočenou listy.

Typ č. 2 - čtvercový komorový kachel s ležícím lvem obráceným směrem nalevo, jenž tlapami objímá kmen stromu. Po obvodu je kachel orámován stejně jako typ č. 1.

Typ č. 3 - kachel obdélného formátu s půlvalcovým uzavřeným pláštěm, s prořezávanou čelní stranou s arkádou a křížovou kytkou. Po stranách plastické postavy nebo polopostavy světců na konzolách, v některých případech konzoly bez plastické výzdoby.

Typ č. 4 - kachel obdélného formátu s půlvalcovým uzavřeným pláštěm s čelní prořezávanou stěnou. V horní polovině je gotický oblouk s kružbou. Po stranách kachle jsou vimperky, listový a květinový ornament. V dolní části po stranách reliéfní plochy jsou někdy na štíhlých válcových příporách plastické postavy světců.

Typ č. 5 – kachel obdélného formátu, je po stranách bez plastik a má arkádu ve tvaru oslího hřbetu. Nad oslím hřbetem jsou sdružená gotická okna. V dolní části kachle se nachází rytíř na koni, jedoucí směrem vlevo, s kolčí helmicí, štítem a dřevcem. Variantou je i jezdec jedoucí vpravo s korunkou na hlavě.

Typ č. 6 – kachel obdélného formátu s půlvalcově uzavřeným pláštěm. Prořezávaná čelní stěna je tvořena obloukem ve tvaru oslího hřbetu, nad kterým jsou sdružené gotické

292 CEJNKOVÁ, Dana – LOSKOTOVÁ, Irena. Rytířská kamna na Špilberku. s. 183.

293 HRUBÝ, Petr – KYPTA, Jan. Pozůstatky pozdně středověkých kachlových kamen. s. 428.

arkády. Po stranách na konzolách jsou umístěny plastické postavy světců, nad kterými jsou gotické vimperky.

Typ č. 7 – vrcholový kachel s půlválcovým, nahoře s polokruželovým pláštěm. Přední stěna kachle je prořezávaná a je na ní znázorněna postava anděla držícího znaky.

Typ č. 8 – římsový profilovaný kachel, jenž má ve vlysu čtyřlísty v kruhu.

Typ č. 9 – římsový bohatě profilovaný kachel.²⁹⁴

Toto rozlišení nabídla práce Imre Holla z roku 1958. O několik let později byla publikována Hollem další studie, v níž byly rozebrány další typy budínských kachlů. Pro účely této práce je důležitý tento typ:

Typ č. 15 – vrcholový kachel rovnoramenného trojúhelného tvaru, ve spodní části kruhy.²⁹⁵

Několik typů kachlů rytířských kamen vyráběných v budínské královské dílně v letech 1454 – 1457 rámuje sukovatka. Sukovatka je silnější osekávaná větev ovinutá pružným stonkem s členitými lístky, jenž rámuje centrální motiv.²⁹⁶

11. 3. Zastoupení kachlů Uhersko – česko - polské skupiny na hradě Lichnici

Některé z Hollových typů budínských kachlů, mají analogie na hradě Lichnici. Je to typ č. 3 s jedním zlomkem, typ č. 4 a 5 s několika zlomky a typ č. 7, který je zastoupen velkým množstvím zlomků. Mezi kachli se snad vyskytují i deriváty budínských kachlů, například K 593 s celou čelní stěnou.

Výčet kachlů uhersko-česko-polské skupiny z Lichnice však není kompletní, chybí zde zlomky kachlů, které publikoval Zdeněk Smetánka.²⁹⁷

294 KOUBA, Jaromír. Další doklady česko-uherských styků v oblasti středověké keramiky. s. 189 – 190.

295 HOLL, Imre. Középkori kályhacsempék Magyarországon I. In *Budapest régiségei XXII*, 1971, s. 176.

296 LOSKOTOVÁ, Irena. Rostlinné motivy reliéfních kachlů středověkého Brna. In *Archaeologia historica* 33, 2008, s. 529. ISSN 0231-5823.

297 SMETÁNKA, Zdeněk. Základy uhersko-česko-polské skupiny pozdně gotických kachlů.

Skutečnost, že nebylo nalezeno všech 9 základních budínských typů kachlů, neznamená, že se v tělese kamen nenacházely. Rovněž to, že kachle nejsou uváděny mezi Hollovými publikovanými typy, není důkazem, že nevznikly s nimi zároveň.²⁹⁸

Většina zlomků kachlů, zpracovaných Smetánkou, pochází z poloválcového kachle s uzavřeným pláštěm a prořezávanou čelní stěnou. Zhotoveny jsou z cihlově červené hlíny se světlým přetahem a mají ostře zelenou polevu, mezzomajoliku. V několika případech se zachovalo minimální začernání, svědčící o zasazení do tělesa kamen.²⁹⁹

Většina kachlů této skupiny z Lichnice obsahuje architektonické motivy. Architektonické prvky byly obecně v menším rozsahu prvoplánovým výtvarným záměrem. U obdélníkových formátů čelních stěn zaujaly ve výzdobě dominantní pozici kružby a hrotité oblouky katedrálních oken. Mezi nimi vedou jak po stránce řemeslné tak výtvarné prořezávané varianty. Jejich výroba je technologicky a řemeslně velmi náročná a zvládli ji jen nejlepší kamnáři ve svém oboru. Výrobky tohoto druhu nebyly určeny pro běžnou spotřebu, ale dle nálezů prořezávaného zboží, se dá usuzovat, že byly určeny pro movité zákazníky z řad šlechty a duchovenstva.³⁰⁰

Typ č. 7 - Anděl štítonoš s erbem města Vídně a Rakouska v architektuře s říšskou orlicí

Na poměrně rozsáhlé skupině gotických kachlů můžeme nalézt anděla, který je tam pasivním doplňkem hlavního motivu, jenž nemá většinou žádný náboženský význam. Jedná se o kachle s vyobrazením andělů štítonošů. Převážně je přítomna jedna stojící postava anděla, držící rozpraženýma rukama před sebou erbovní štítek. Anděl může také po obou stranách těla přidržovat dva rozdílně zdobené erby. Motivy andělů štítonošů jsou známy ze všech oblastí celé střední Evropy, kde se během 15. a 16. století vyráběly kachle vyšší kvality. Na českém území lze kachle s touto reliéfní tematikou považovat za poměrně vzácné.³⁰¹

Mimořádnými výrobky tohoto tematického okruhu jsou právě pozdně gotické výrobky z maďarského hradu Budína. Vrcholový, vzhůru zašpičatělý kamnový nástavec vyplňuje pod prohloubeným gotickým baldachýnem velká postava stojícího prořezávaného anděla. Ten drží v každé ruce po jednom větším erbovním štítku, jenž zobrazuje znaky v podobě latinského kříže či příčného břevna.³⁰²

298 KOUBA, Jaromír. Další doklady česko-uherských styků v oblasti středověké keramiky. s. 190.

299 SMETÁNKA, Zdeněk. Základy uhersko-česko-polské skupiny pozdně gotických kachlů. s. 593.

300 MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. s. 117.

301 HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen*. s. 185 - 186.

302 Tamtéž, s. 191.

Typologicky jde o římsový, částečně nikový kachel s akroteriem a kraby a prořezávanou čelní stěnou. Hlavní ikonografický motiv znázorňuje stojícího anděla pod dokonale ztvárněnými kružbami pozdně gotického oblouku. Součástí architektury je malý štít s říšskou orlicí, umístěný nad hlavou anděla. Anděl má v levé ruce rakouský štít a v levé ruce znak Vidně.³⁰³ Dolní část tvořena dalším obloukem s erbem se třemi kráčejičými lvy vpravo a s rakouským znakem vlevo. Na vztahu erbu nad hlavou štítonoše a erbů v jeho rukou je patrná subordinace erbů, kdy erbům v rukách anděla je nadřazen erb nad ním, tedy erbům Rakouska a Vidně je nadřazena panovnickova moc.

Andělé mají na kachlích podobný vzhled. Jsou to lidské postavy držící oběma rukama erb a vždy jsou opatřeny různorodě ztvárněnými křídly. Mívají obvykle menší křížek na hlavě, vzácněji jej nemají. Oděni jsou v dlouhém splývavém a bohatě skládaném rouchu s dlouhými rukávy.³⁰⁴

Podobný kachel pochází z brněnského Petrova,³⁰⁵ který je však z pozdějšího období. Analogický kachel je z Budína.³⁰⁶ Analogické zlomky byly nalezeny i na hradě Lipnici. Kachel je datován do druhé poloviny 15. století.³⁰⁷

Z korunního prořezávaného kachle s motivem anděla dochovalo velké množství zlomků. Z tohoto důvodu jsou zlomky pouze roztříděny dle základní charakteristiky:

Prořezávaný kamnový nástavec s krabi: **K 473** (Tab. 43), **K 474** (Tab. 44), **K 475** (Tab. 45), **K 476** (Tab. 46), **K 477** (Tab. 47), **K 478** (Tab. 48), **K 479** (Tab. 49), **K 489** (Tab. 53), **K 491** (Tab. 55), **K 492** (Tab. 56), **K 507** (Tab. 71), **K 508** (Tab. 72), **K 509** (Tab. 73), **K 529** (Tab. 91), **K 530** (Tab. 92), **K 531** (Tab. 93), **K 584** (Tab. 129), **K 585** (Tab. 130).

Prořezávaný kamnový nástavec s krabi a štítkem s orlicí: **K 490** (Tab. 54), **K 506** (Tab. 70), **K 521** (Tab. 85), **K 556** (Tab. 116).

Samotný **erbovní štítek s orlicí:** **K 493** (Tab. 57), **K 494** (Tab. 58), **K 495** (Tab. 59), **K 496** (Tab. 60).

Část velkého erbovního štítku, které drží anděl štítonoš: **K 497** (Tab. 61), **K 498** (Tab. 68), **K 587** (Tab. 132), **K 594** (Tab. 138).

303 PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*. s. 153, 413.

304 HAZLBAUER, Zdeněk. *Krása středověkých kamen*. s. 186.

305 MĚCHUROVÁ, Zdeňka – NETOPILOVÁ, Alžběta. *Umění z hlíny: Středověké kamnové kachle a keramická plastika v rukou restaurátorů*. Brno, 2013, s. 7. ISBN 978-80-7028-411-7.

306 HOLL, Imre. Középkori kályhacsempék Magyarországon I. In *Budapest régiségei XVIII*, 1958, s. 261, obr. 83.

307 PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*. s. 413.

Velký erbovní štítek s částí anděla: K 499 (Tab. 63), K 500 (Tab. 64), K 501 (Tab. 65), K 502 (Tab. 66), K 503 (Tab. 67).

Anděl s erbovním štítkem pod obloukem: K 504 (Tab. 68), K 505 (Tab. 69).

Část spodního oblouku: K 540 (Tab. 102), K 541 (Tab. 103).

Lichnické zlomky odkrývají téměř celou reliéfní plochu anděla štítonoše, chybí pouze horní polovina těla včetně hlavy.

Velké množství zlomků zobrazuje štítek s orlicí. Jednohlavá nekorunovaná orlice s rozepjatými prohnutými letkami s detailně vykresleným peřím je umístěna na plasticky vystupujícím gotickém štítku prořezávané reliéfní plochy. Roztažené tenké letky, vysoké úrovně provedení, jsou zvednuté do výše hlavy.

Orlice vyjadřovala sílu, odvahu, statečnost a bojovnost a představovala znamení božské a lidské moci a vlády. Rozkřídlená orlice vznášející se k nebi symbolizovala nejenom vládu z Boží milosti, ale také světovládný nárok. Tuto symboliku si oblíbili římscí císařové.³⁰⁸ Nejvýraznějším slohovým prvkem orlice z doby Ladislava Pohrobka jsou vějířovité letky.³⁰⁹

Typ č. 3 - Prořezávaná čelní stěna s arkádou a kytkou, po stranách konzoly (se světci)

K 586: Erbovní štítek se lvem (Tab. 131)

Totožný štítek se s jednoocasým lvem ve skoku doleva se nachází na kachli typu č. 3 z uherského Budína.³¹⁰

Typ č. 5 - Rytíř na koni pod arkádou ve tvaru oslího hřbetu

K 544: Rytíř na koni (Tab. 105)

Kachel zastupuje uherský impuls z okruhu rytířských kamen ze dvora krále Ladislava Pohrobka. Figura koně s jezdcem je ztvárněna v přirozeném pohybu a suverénně jsou zvládnuty i detaily.³¹¹ Jezdec zobrazen ve zbroji na koni.

Typologicky jde o nikový kachel s čelní prořezávanou stěnou. Celkové vyznění dotváří i dobře patrné přidání ostřiva, složeného z drobných kaménků.

308 BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. s. 292.

309 RICHTEROVÁ, Julie. Orlice jako chronologický motiv kachlového reliéfu. In *Archaeologia historica* 8, 1983, s. 162.

310 HOLL, Imre. Középkori kályhacsempék Magyarországon I. 1958. s. 255 - 256.

311 PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů*. s. 94.

K 525, K 545, K 548, K 588: Část koně (Tab. 87, 106, 109, 133)

Ačkoliv se u K 525 jedná jen o zlomek kachle, zachycující zadní část koně, pravděpodobně jde o stejný motiv jako je na předchozím exempláři. Zlomek K 588 zobrazuje tělo koně bez noh a hlavy a zlomek K 548 hlavu koně.

K 551, K 552, K 553, K 554: Část oslího hřbetu nad rytířem (Tab. 111, 112, 113, 114)

Zlomky K 551, K 554 zachycují pravou a zlomek K 552 levou část oslího hřbetu a korunka rytíře na koni. Korunku a vrcholek oslího hřbetu zachycuje i kachel K 553.

Typ č. 4 - Prořezávaná čelní stěna s gotickým obloukem a kružbou, po stranách vimperky, listový a květinový ornament

K 511, K 533, K 534, K 536, K 537, K 539: Část prořezávaného oblouku (Tab. 75, 95, 96, 98, 99, 101)

Dle analogie z Budína³¹² se mohou zlomky zařadit do typu č. 4. Zlomky zachycují různou část zdobeného oblouku a někdy i část kružbových oken a fiály krajního vimperku.

K 481: Část kružeb

Tento kachel má tři v kruhu prořezávané rotující plaménky a tři stylizované květy. Zlomek byl odlomen z horní části čelní stěny typu č. 4.

Typ 15 – Trojúhelníkový nástavcový panel

K 514, K 547, K 575: Plaménkové kružby s vepsanými trojlisty a čtyřlisty (Tab. 78, 108, 122)

U kachlů K 547 a K 575 jde o část plochého kamnového akrotéria s plaménkovými kružbami s vepsanými čtyřlisty. Kachel K 514 zachycuje část tohoto motivu. Nástavec zvětšoval akumulární možnosti celé stavby.

312 HOLL, Imre. Középkori kályhacsempék Magyarországon I. 1958. s. 257, obr. 79.

Rekonstrukce celé plochy analogického motivu z Budína ukazuje na ostrý trojúhelný tvar, v jehož spodní části je rozeta s šesti vepsanými čtyřlísty kolem ústřední trojlístu. Zbytek plochy nad rozetou vyplňují vždy tři rotující plaménky kolem centrálních trojlístů.³¹³

Derivát budínských kachlů (?)

K 593: Okno s jeptiškou, kytkou, kraby a dvěma dvojdílnými okny v horní části (Tab. 137)

Kachel má tvar na výšku postaveného obdélníka, který vyhovoval většinové škále architektonických motivů. Nad obloukem je mohutná fiála doplněna po stranách dvěma půlenými okénky s jeptiškami a čtyřlísty. Kachel je orámován širokými okrajovými lištami.³¹⁴ Lišty jsou v horní části po stranách završeny stylizovanými fiálami s kraby a křížovou kytkou.

Analogii nalezneme v uherském Budíně, dle níž by ve střední části lišty mohly být vloženy soklíky pro plastiky.³¹⁵ Budínský originál stěnového kachle s prořezávanou kružbou a figurální výzdobou postranních nik je z let 1454 – 1457. Tato kachle je pravděpodobně spolu se zlomkem z Lipnice pozdějším derivátem.³¹⁶

Nezařazené zlomky

Kachel A6088, RM Chrudim: Část oděvu? (Tab. 147 : 1)

Kachel by mohl zobrazovat část oděvu jedné z postav umístěné po stranách čelních stěn prořezávaných kachlů.

K 558, 583: Prořezávaný zlomek (Tab. 117, 128)

Jedná se o zlomky z horní části kachle s prořezávanými hrotitými oblouky. Podobný tmavě hnědý zlomek (K 557), byl zpracován již v bakalářské práci.

K 488, K 532, K 535, K 538, K 542, K 550, K 555: Část oblouku, okrajové části (Tab. 52, 94, 97, 100, 104, 110, 115)

Na zlomku K 488 je část oblouku a sloup s hlavicí. Mohlo by se jednat o typ č. 4. Malý zlomek K 532 patrně pochází z oblouku této skupiny. Na zlomku K 535 se dochovala část prořezávaného oblouku s krabem a část vimperku z okrajové lišty. Na zlomku K 538 je zlomek fiály a na kachli K 524 náběh na fiálu i část kružbových oken. Okrajová část kachle K

313 HOLL, Imre. Középkori kályhacsempék Magyarországon I. In *Budapest régiségei XXII*, 1971, s 177.

314 PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů..* s. 62.

315 Tamtéž, s. 62.

316 BRYCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní.* s. 21.

550 má setřený motiv s částí vimperku. Část zdobeného oblouku zevně s jedním krabem se dochovala na kachli K 555.

11. 4. Datování kachlů Uhersko – česko - polské skupiny

Datace vzniku kadlubů

U předmětů zhotovených z kadlubů jsou důležité tři základní data a to datum vzniku kadlubu, datum zhotovení výrobku a datum použití výrobku. Datum zhotovení nelze přesně určit, leží ale mezi oběma dalšími daty. Datum použití výrobku udává terminus ante quem pro ostatní dvě data.³¹⁷

Lichnické zlomky mají většinou analogie v Uhrách. Přímé či vzdálenější analogie na budínském dvoře mají zlomky s rytířem na koni, zlomek anděla štítonoše a další zlomky. Kachle vykazují budínskou orientaci, přestože jednotlivé ze samostatného kadlubu vyrobené figurky jsou od uherských odlišné.³¹⁸

Shodnost lichnických zlomků se zlomky z Budína má význam i pro určení vzniku kadlubů. Imre Holl došel rozborem opírajícím se mimo jiné o určení panovnických erbů k tomu, že budínské zlomky souvisí s Ladislavem V. a datoval je do let 1454 – 57.³¹⁹ Vzhledem k tomu, že na uherských kachlích jsou dle Holla znaky zemí patřících k Uhrám pouze v době Ladislava Pohrobka, je datován i vznik kadlubů do tohoto období. Zlomky kachlů z Lichnice i Lipnice byly vyrobeny ze stejných kadlubů použitých k výrobě budínských kachlů a tím potvrzují domněnku o práci jedné dílny.³²⁰

Dílna však mohla vedle novějších kadlubů používat i kadluby starší.³²¹ Na lichnických zlomcích se dle slohové analýzy provedené Zdeňkem Smetánkou prolínají prvky datovatelné v Čechách do doby před a kolem roku 1400 s prvky pozdně gotickými. Například řasení roucha biskupa poukazuje na dobu před a kolem roku 1400, konzervativně se jeví i zlomek se sv. Petrem. Ostatní znaky, jako oslí oblouk, sukovitá žerď ovinuté palmety, výrazný způsob řasení oděvu anděla štítonoše či naturalistická, dynamická modelace koně a rytíře, odkazují do pokročilé druhé poloviny 15. století.³²²

317 SMETÁNKA, Zdeněk. Základy uhersko-česko-polské skupiny pozdně gotických kachlů. s. 593.

318 Tamtéž, s. 596.

319 Tamtéž, s. 596.

320 KOUBA, Jaromír. Další doklady česko-uherských styků v oblasti středověké keramiky. 193.

321 Tamtéž, s. 193.

322 SMETÁNKA, Zdeněk. Základy uhersko-česko-polské skupiny pozdně gotických kachlů. s. 593.

Datace použití kachlů

Zdeněk Smetánka klade datum použití lichnických kachlových zlomků do doby kolem r. 1500, do doby rozsáhlých dostaveb hradu za Mikuláše Trčka z Lípy, během kterých byly patrně vybudovány i kamna. Ve druhé polovině 15. století byla stavební činnost minimální. Ze všech lichnických zlomků jde o ty nejkvalitnější a to jak po technické, tak i výtvarné stránce. Navíc reprezentují na lokalitě nejmladší gotický stupeň, po němž přichází renesance. Smetánka považuje za nemyslitelné spojení objednavatele takto honosných kamen s někým jiným než s Mikulášem Trčkou.³²³

Lichnice i Lipnice byly od roku 1490 v majetku Trčků z Lípy. Rok 1490 by tak mohl být datem post quem pro vznik kamen budínského typu na obou lokalitách. V roce 1490 byl navíc zvolen Vladislav Jagellonský králem uherským a to umožnilo těsnější styk mezi Čechami a Uhrami. Rovněž na Lipnici došlo na začátku 16. století k rozsáhlé stavební činnosti, takže výstavba kamen by zde proběhla kolem roku 1500 nebo na počátku 16. století. Spojení obou hradů v majetku stejného rodu, zahájení přestavby hradu i spojení Čech i Uher v osobě jednoho panovníka, by tak ostatně datování kolem roku 1500 plně odpovídalo.³²⁴

Smetánkovo datování použití kachlů by však od Hollova datování budínských kamen do let 1454 – 57 časově dělila doba 40 až 50 let. Tuto okolnost, je dle Kouby, nutné nějakým způsobem zdůvodnit či uvažovat o dřívější instalaci.³²⁵

Dovoz kachlů byl možný buď za Ladislava V., nebo až po korunovaci Vladislava II. na uherského krále r. 1490. V době mezi těmito událostmi bylo mezi oběma královstvími stále napětí.³²⁶ Velká část údobí, přicházející do úvahy, pro časnější datování, bylo vyplněné válečnými událostmi, které znesnadňovaly častější dovoz. Morava bylo od míru olomouckého v roce 1478 pod vládou Matyáše Korvína. A v této době měl hrad Lichnici v zástavě Vilém Teřour z Tetova, nejvyššího hejtmana Jana z Rožmberka, jež sloužil i jako hejtman krále Matyáše.³²⁷ Vysoce kvalitní výrobek byl navíc kolem 1500 stále ještě slohově aktuální.³²⁸

Kouba uvádí, že obě varianty datování mají své argumenty. Druhé polovině padesátých let a šedesátým letům 15. století nasvědčuje časové navázání na budínské kachle. Pro období kolem roku 1500 hovoří možnost spojit výstavbu kamen s pozdně gotickou přestavbou hradu

323 SMETÁNKA, Zdeněk. Základy uhersko-česko-polské skupiny pozdně gotických kachlů. s. 593.

324 KOUBA, Jaromír. Další doklady česko-uherských styků v oblasti středověké keramiky. s. 194 - 195.

325 Tamtéž, s. 195.

326 SMETÁNKA, Zdeněk. Základy uhersko-česko-polské skupiny pozdně gotických kachlů. s. 597.

327 KOUBA, Jaromír. Další doklady česko-uherských styků v oblasti středověké keramiky. s. 196.

328 SMETÁNKA, Zdeněk. Základy uhersko-česko-polské skupiny pozdně gotických kachlů. s. 597.

a také od roku 1490 byly oba hrady v držení Trčka z Lípy. Proti variantě mluví dlouhá mezera mezi vznikem kadlubů dle Hollova datování a výstavbou kamen na hradech.³²⁹

Přikláním se k datování kolem roku 1500, jelikož zásadní je pro mě spojitost obou lokalit s rodem Trčků po roce 1490. Této variantě nahrává stavební útlum před nástupem Trčků ve druhé polovině 15. století a rovněž nákladnost takovýchto kamen.

11. 5. Lokalizace dílny a dovoz zboží

Kachle budínské, lichnické a lipnické jsou nejpravděpodobněji prací jedné dílny. Místo působení dílny by mělo nejspíše být v Uhrách, nejpravděpodobněji na Budíně. K lokalizování dílny do českých zemí chybí dle Kouby dostatek analogického materiálu. Není vyloučena i možnost přemístování dílny.³³⁰ Zasazení výrobního centra českých zlomků či jejich kadlubů do Uher, nasvědčuje tamější vyspělé kamnářské prostředí. Zlomky, které nemají detailní uherské analogie, ukazují přesto inspirace v budínském okruhu.³³¹

K tomu jak se dostaly do Čech, je mnoho možností. Byly buď zhotoveny z totožného kadlubu nebo z kadlubu vzniklého okopírováním přes pozitiv, nebo dle stejné grafické předlohy či dovozeny hotové finální výrobky. Smetánka možnost dovozu takto mimořádně křehkého zboží zamítá, přestože se hotové kachle po českých městech rozvážely.³³² Transport finálních výrobků je sporadicky písemně doložen v ranném novověku, ale je zmíněna jen regionální vzdálenost v objemu zboží pro jedna kamna.³³³ Proti možnosti importu stojí náročnost přepravy velkého množství křehkého prořezávaného kachlového zboží a také předpokládaný časový odstup instalace kamen na hradech od doby, kdy náležely do sortimentu dílny v Budíně.³³⁴

Další možnost šíření reliéfů pomocí stejných předloh, většinou v podobě grafických listů, vylučuje to, že pod vlivem grafických listů by vznikala odlišná výtvarná zpracování reliéfů.³³⁵

Případné okopírování nebo překreslení kadlubů by nebylo dle Kouby schopné dodržet ty tvarové shody, kterou do nejmenších detailů vykazují kachle z Budína, Lichnice a Lipnice.

329 KOUBA, Jaromír. Další doklady česko-uherských styků v oblasti středověké keramiky. s. 196.

330 Tamtéž, s. 191 - 192.

331 SMETÁNKA, Zdeněk. Základy uhersko-česko-polské skupiny pozdně gotických kachlů. s. 596.

332 Tamtéž, s. 596.

333 HLOŽEK, Martin – LOSKOTOVÁ, Irena. Zdroje keramických surovin. s. 139.

334 LOSKOTOVÁ, Irena. Nový příspěvek do kolekce tzv. rytířských kamen. s. 192.

335 HLOŽEK, Martin – LOSKOTOVÁ, Irena. Zdroje keramických surovin. s. 139.

Domněnka o dovozu kadlubů do Čech by byla značně problematická. Ve všech případech je patrná vynikající dokonalost polev, tak by bylo nutné spolu s kadluby převést i pracovníky, kteří by prováděli vypalování i výzdobu kachlů a to zejména doplňování plastických postav světců, přichycených čepy v okrajových vyžlabeních kachlů. Kdyby k přesunu kadlubů i pracovníků došlo, šlo by o práci jedné dílny, čemuž nasvědčuje i velmi blízká shodnost při mikroskopickém zkoumání.³³⁶

Poslední možností je použití totožných či přes pozitiv okopírovaných kadlubů. Kadluby jsou snadno skladné pro dálkovou dopravu, navíc masivní, trvanlivé a nemusí jich být mnoho, jelikož se na kamnech zpravidla střídalo jen několik málo motivů.³³⁷ Převoz kachlových forem, případně dřevěných negativních matric středověkého kachlového zboží přichází do úvahy u luxusnějšího zboží, jehož reliéfní výzdoba ztratila na aktuálnosti díky heraldickým motivům spjatým s původním zadavatelem. Výsledkem by pak byly metricky a reliéfně shodné kachle.³³⁸

Kouba rovněž z lipnické skupiny kachlů vyděluje několik zlomků, které byly snad inspirovány kachli uherské skupiny. Tyto zlomky datuje na začátek 16. století a místo výroby vymezuje do oblasti na východ až jihovýchod od Prahy, někde mezi Český Brodem a Lipnicí.³³⁹

12. Umístění kamen a jejich počet na hradě

Původní situování kamen nelze přesně určit, protože při výkopech ve 30. letech 20. století nebyla vypracována nálezořádková dokumentace. V archívu Městského muzea Čáslav je však uložen rukopis Jana Friče, zachycující činnost Sboru pro záchranu hradu Lichnice, s názvem „Dvacet let práce na zřícenině hradu Lichnice“, který se dotýká i nálezů kachlů. Jan Frič v rukopise zmiňuje, že v rohu obdélníkové budovy u kulaté věže bylo během prací nalezeno větší množství gotických kachlů z 15. století. Dle určitých hypotéz se jednalo o

336 KOUBA, Jaromír. Další doklady česko-uherských styků v oblasti středověké keramiky. s. 191 – 192.

337 SMETÁNKA, Zdeněk. Základy uhersko-česko-polské skupiny pozdně gotických kachlů. s. 596.

338 HLOŽEK, Martin – LOSKOTOVÁ, Irena. Zdroje keramických surovin. s. 139.

339 KOUBA, Jaromír. Další doklady česko-uherských styků v oblasti středověké keramiky. s. 197 - 198.

většinu kachlů hrnčáře Medka a také o kachle s cechovními erby. V přízemí úzké budovy na jižní straně hradu byly zase nalezeny střepy ze zvláště umělecky provedených kamen, které stávaly asi v prvním patře. Tyto kachle by mohly být z tzv. uhersko-česko-polské skupiny, čemuž by nasvědčovalo, že tato část hradu obsahovala reprezentační prostory. V oblasti paláce byly pak objeveny zlomky kachlů z různých kamen z 16. století, které obsahovaly náboženské motivy. Frič dále uvádí, že nalezené kachle z 15. a 16. století lze rozdělit asi do 6 kamen.³⁴⁰ Během prací se našla i podezdívka kamen na jižní straně hradu v místnosti vedle fraucimoru.³⁴¹

Stanovení počtu otopných těles

Pouhé logické rozdělení kachlů do několika skupin na základě odlišného formátu, metrických parametrů, výtvarné podoby a motivu čelní vyhřívací stěny, časového zařazení, materiálu a povrchové úpravy napovídá, že soubor obsahuje kachle z několika pozdně gotických a renesančních topných těles, která zajišťovala vytápění různých hradních interiérů.

Už jen dle dochovaných čelních ploch a jejich příbuznosti lze na základě srovnání materiálu předpokládat několik typů kamen. Dělení kachlů dle rozměrů je v tomto případě problematické, jelikož kachle nemají uniformní rozměry, členění dle metrických parametrů je tak značně složité až nemožné.

Nalezené kachle napovídají, že bylo v objektu instalováno několik kamen současně či v krátkém období od sebe. Z kolika kachlových kamen pozdně gotické kachle pocházejí, není jisté. Na jedněch kamnech se střídalo více motivů příbuzného námětu dle určité ideové koncepce. Díky tomu se kachle dají přibližně vyčlenit do jednotlivých navzájem se lišících celků.

Kamna č. 1

Nálezy **nádobkových kachlů** dokládají přítomnost kamen s těmito výrobky. Otázka, zda kamna mohla být složena z reliéfních komorových i nádobkových kachlů nemůže být jasně zodpovězena, ale s ohledem na ostatní nálezy kachlů, byla pravděpodobně kamna složena pouze z nádobkových kachlů.

³⁴⁰ FROLÍK, Jan. Ke snahám o údržbu zříceniny hradu Lichnice. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 3, 1998, s. 19-34. ISBN 80-902531-1-3.

³⁴¹ FRIČ, Jan. *20. let práce a zřícenině hradu Lichnice*. 1953. Archív Městského muzea Čáslav, inv. č. 1723. s. 6.

Kamna č. 2

Jedno ze starších kamnových těles bylo složeno z **kachlů tzv. Uhersko-česko-polské skupiny**. Jejich umístění lze pro jejich mimořádnou náročnost předpokládat v nějakém reprezentačně exponovanému interiéru nebo alespoň nějakého důležitějšího interiéru.

Vznik pozdně gotických kamen nepochybně souvisí s pozdně gotickou přestavbou hradu za držení Mikuláše Trčka. Při přestavbě nejsou sice kamna písemně zmiňována, lze téměř s jistotou usuzovat, že kachle musí pocházet z kamen z nově vybudovaných místností. Interiéry nově vzniklých či přebudovaných místností byly nepochybně vybaveny novými kachlovými kamny. Tyto kamna stály velmi pravděpodobně v prvním patře úzké budovy na jižní straně hradu, kde se nacházely reprezentační prostory.

Kamna č. 3

Další kamnové těleso se odlišuje kachli s obdélným formátem s orámováním pruty a špičkovým uměleckým provedením. Kamna tvořily kachle s výjevem z **kolekce s novozákonní tematikou Klanění Tří králů a s rytířskou tematikou**.

Bohužel ani jeden kachel ze série Klanění mudrců nemá dochovanou celou plochu, aby se dal určit jejich rozměr. Spojuje je však stejný tematický okruh, který je doložen analogickými kolekcemi z Brna. Čelní stěny mají na bělavé engobě polevu různých odstínů zelené a různého stupně lesku.

Kamna č. 4

Jedny z kamen musely vzniknout ve **druhé polovině 15. století**. Dokládají je režné kachle čtvercového formátu. Kamnům z tohoto období odpovídá časově motiv Klanění mudrců, sv. Jiří na koni, motivy peroucích se hráčů, husitské motivy a další náměty.

Kamna č. 5, 6

Na základě velkého počtu režných kachlů čtvercového formátu či jejich zlomků z **období kolem roku 1500** se dá usuzovat, že alespoň dvojice kamen byla složena z těchto kachlů. Do těchto kamen patřila početná skupina motivů s proroky, dále s cechovními znaky a skupina výrobků hrnčíře Medka a další motivy.

Jedny z kamen byly složeny z kachlů dílny Jana Medka. Vzhledem k tematickému hledisku lze uvažovat i o kamnech s cechovními znaky. Existenci takovýchto kamen nasvědčují římsové kachle s erby cechu ševců a truhlářů K 34 (Tab. 139:5), K 67, 68 (Tab. 143:1), K 71 (Tab. 9), které mají totožné umístění erbu, zakončení a zdobení klikátkou. Tyto

kachle se tak ikonograficky kombinovaly v jednom kamnovém tělese s jednotnou výzdobou v podobě heraldických motivů.

Ze zmíněné zprávy Jan Friče je možné odvodit, že kamna s kachli hrnčíře Medka a cechovními erby stála v rohu obdélníkové budovy u kulaté věže. U věže se našel v roce 1997 zlomek se zkříženými liliemi.

Došlo-li nedlouho po dokončení přestavby ke stavbě nových kamen, nebyl patrně důvodem špatný technický stav ani dožití otopného zařízení, ale pravděpodobně absence kamen. V rámci nového nastupujícího myšlení mohla rovněž být stará kamna chápána jako zastaralá. Mohly také vzniknout v souvislosti se stavbou nové prostory.

Kamna č. 7

V období **2. poloviny 16. století** vznikla nejmladší kamna na hradě, sestavená ze zeleně glazovaných kachlů s náboženskými motivy - K 38 (Tab. 140:2), K 39 (Tab. 140:3), K40 (Tab. 104:4), K 60 (Tab. 142:2). Jejich bližší vznik by mohla specifikovat skutečnost, že za Albrechta Robmhápa, který držel hrad od roku 1564 do své smrti v roce 1592, začal hrad upadat, jelikož měl i pohodlnější sídlo v Třemošnici. Vznik kamen v tomto období se jeví méně pravděpodobný, spíše by o něm šlo uvažovat někdy po polovině 16. století.

Zapojení těchto kachlů do jednoho tělesa naznačují tyto znaky:

- Kachle mají shodně tvarovanou okrajovou lištu v podobě jednoduchého hranolu (K 60 širší hranol) a obdélný formát (K 60 mírně obdélný formát). Kachle K 38, 39, 40 mají stejnou maximální šířku okolo 195 mm. Maximální výška je odlišná.

- Na zadní ploše kachle K 38 i K 60 je zřetelný otisk textilie.

- Všechny kachle mají glazuru různých zelených odstínů a stupňů lesku.

- Všechny reliéfy spojuje motiv s náboženským významem a jsou datovány do 2. poloviny 16. století. Motivy K 38 a K 39 mají shodné slohově stylové znaky.

Na základě těchto znaků je možné konstatovat, že minimálně kachle K 38, K 39 a K 40, pochází z jednoho kamnového tělesa, s tím, že pravděpodobně i kachel K 60 do těchto kamen patřil, ačkoliv formátem i rozměry vybočuje.

Shrnutí

Zde předkládaný soubor obsahuje kachle nejméně ze sedmi kamnových těles. Výčet kamen je nutné brát s odstupem, jelikož je závislý pouze z dostupných kachlů. Na hradě existovalo jistě více kamen, což dokazuje už jen množství odlišných kachlů s motivem hráčů

vrhcábů. Dá se předpokládat, že tvůrce by spíše pro jedno kamnové těleso použil několik stejných motivů kachlů než kachlů odlišného zpracování.

Počet kamen na jiných lokalitách

O původním počtu kamen na hradní lokalitě se uvažovalo už u hradu Roupova. Vzhledem k rozlehlosti jádra hradu a existenci dvou až tří pater se odhadovalo 15 až 25 kusů kamnových těles. Při započítání kamen z objektů v předhradí se došlo až k číslu kolem 30 kusů. Kamna nemusela mít a také neměla vždy odlišnou ikonografii. Uváděné výpočty se týkaly konce 16. století. Bez časového omezení, tedy se započítáním i předcházejících kamen gotických, je celkový počet kamnových těles v průběhu staletí možné odhadovat až na 40 kusů. Soubor však obsahuje více jak 1200 zlomků kachlů s reliéfy a množstvím renesančních kachlů představuje hrad jednu z nejbohatších lokalit jak v rámci Čech, tak celé Evropy.³⁴² Z tohoto důvodu je její případné porovnání s hradem Lichnice mírně zavádějící, ale přesto může podat reálnější představu o počtu kamen na šlechtických sídlech.

13. Každodenní život na hradě

Studium hradní každodennosti dlouhodobě rozvíjí otázku hospodaření s teplem a vytápěním. Stavebně-historické bádání se zabývá otázkou zateplení místností dřevem. Archeologické bádání se soustředí především na studium pozůstatků otopných zařízení, zejména pak kachlových kamen.³⁴³

Vývoj vytápění ve středověku a ranném novověku

³⁴² PAVLÍK, Čeněk. Impozantní zbytky kachlových kamen z paláců hradu Roupova. In *Castellologica Bohemica* 11, 2008. s. 497 – 500. ISBN 978-80-86124-98-8.

³⁴³ DURDÍK, Tomáš. Několik poznámek k české hradní každodennosti. In *Archaeologia historica* 35, 2010, č. 1 – 2, s. 48. ISBN 978-80-210-5272-7.

Oheň se využíval už od pravěku. Ve středověku dochází v jeho využití k výrazné specializaci. Důležitost získává oheň ve vytápění interiérů. Od otevřeného ohniště a tzv. „dýmného provozu“ v kamenných stavbách se přechází k důmyslnějším systémům vyhřívání místností. Celý ranný a vrcholný středověk se takovými nejvýznamnějšími zařízeními staly krby, někdy i dokonalejší systémy teplovzdušného vytápění – hypocausta. Později překročil vývoj k dalšímu významnému vynálezu, jakým byla kachlová kamna.³⁴⁴ Tato změna ve vytápění hradních interiérů nastává v pozdním středověku a raném novověku. Dosud využívaná výhřevná zařízení, kterými byly nejčastěji krby, stále více nahrazovala kachlová kamna.³⁴⁵

Oproti gotickému období prodělala renesanční kamna během několika desítek let na přelomu 15. a 16. století velmi rychlý vývoj. Ten spočíval v umělecké, technické i architektonické úrovni. Přeměna charakteru kamen souvisela se stavební činností hlavně během 16. století, kdy se středověké gotické hrady s obrannou funkcí měnily v pohodlná renesanční sídla. Kamna nejen splňovala reprezentativně výzdobnou funkci, ale i značně vysokou ekonomizaci tepelného režimu.³⁴⁶

Otopná zařízení na hradech

Kachlová kamna spolu s teplovzdušným topením představovala nejkvalitnější otopná zařízení středověku. Proto také tvoří na hradech, objektech nejvyšší sociální úrovně, výraznou součást nálezového fondu.³⁴⁷ Kachlový inventář je dokladem výstavnosti vybavení šlechtického sídla a zároveň svědčí o vyšší životní úrovni, jelikož kachle patřily do kategorie luxusnějšího zboží, které se ve šlechtickém prostředí vyskytovalo.³⁴⁸

Kamna souvisí s osobní reprezentací. Vzhled kamen vzdáleně připomínal gotický hrad či věž s cimbuřím. S kamny mohl vizuálně korespondovat ve středověkém interiéru mobiliář nebo dřevěné táflování stěn. Truhly a pozdně gotické skříně byly zdobené a byly ukončeny rovněž římsou s cimbuřím.³⁴⁹

344 HAZLBAUER, Zdeněk. Vývoj stavební podoby a funkce kachlových kamen ve středověku a ranném novověku. In *Sborník 1*, 2003, s. 157. ISBN 80-86562-00X.

345 DURDÍK, Tomáš – HAZLBAUER, Zdeněk. Pozdně gotické a renesanční kachle ze severního parkánu horního hradu na Křivoklátě I. In *Castellologica bohemica 2*, 1992. s. 279.

346 HAZLBAUER, Zdeněk. Hromadný nález renesančních kachlů na hradě Točnicku. s. 301 – 2.

347 DURDÍK, Tomáš. - HAZLBAUER, Zdeněk. Gotické a renesanční kachle. s. 290.

348 UNGER, Josef. *Člověk ve středověku*. 2012. s. 44-45, 53. ISBN 978-80-905374-0-8.

349 BRYCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní*. s. 5.

Konstrukčně kamna představovaly otopné zařízení s uzavřeným ohněm, obsluhovaným z vedlejší místnosti, odkud byl odváděn komínem kouř ze spalování dřeva.³⁵⁰

Kromě kamen k vytápění i částečnému osvětlení interiéru sloužil po celý středověk a novověk krb, který se uplatnil ve velkých reprezentačních sálových prostorech, na rozdíl od kamen, která vytápěla prostory menší, dřevem zateplené srubové nebo táflované komnaty. Krby našly uplatnění i u menších soukromých obytných místností hradů. Lze tedy říci, že v rámci jednoho objektu docházelo už od 14. století k symbióze různých způsobů vytápění.³⁵¹

Tepelná příprava potravin se na středověkých lokalitách soustředí převážně do tzv. černých kuchyní.³⁵² Neodmyslitelnou součástí vybavení hradních kuchyní bylo zvýšené topeniště pro otevřený oheň a pece. Topeniště byla buď přizděna k obvodovým zdem, nebo stála volně. Nejstarší pece tvořily samostatný objekt uvnitř kuchyně, mladší byly často vestavěny do obvodových stěn nebo k nim byly přizděny.³⁵³

Výhody kamen

Před zavedením kamen býval počet obytných místností na hradech omezován na minimum.³⁵⁴ Jejich civilizační přínos tkví v odstranění do té doby všudypřítomného kouře z obytné místnosti, čehož bylo dosaženo svázáním nebezpečného ohně do schránky, a její přeměny ve světlou místnost, která umožňuje příjemnější pobyt, podpořený dosažením výrazně lepší tepelné pohody.³⁵⁵

Kachlová kamna měla proti krbům řadu výhod. Zásadní změnou byl tepelný režim a tím i efektivnost. U krbů probíhalo ohřívání místností sáláním tepla, přičemž její intenzita se zmenšuje vzdáleností od zdroje, což se projevilo tím, že u krbu bylo až nesnesitelné horko a v odlehlejších koutech výrazné chladno. Tepelný efekt se u kachlových kamen uplatňoval odlišně. Kamna nejenže přímo sálala do místnosti, ale také ohřívala vzduch nad tělesem. Proud lehčího vzduchu proudil ke stropu a podél něho dál do interiéru. Když předal teplo, ochladil se a vracel se zpět ke kamnům.³⁵⁶

Dalšími technickými výhodami kamen byla jejich stáložárnost, předávání akumulovaného tepla i po vyhasnutí ohně, uzavření ohně výrazně snížilo nebezpečí požárů.

350 Tamtéž, s. 4.

351 Tamtéž, s. 6.

352 HAZLBAUER, Zdeněk. Vývoj stavební podoby a funkce kachlových kamen. s. 157.

353 CEJPOVÁ, Miroslava. Topeniště dochovaná v hradních kuchyních. In *Sborník* 1, 2003, s. 85. ISBN 80-86562-00X.

354 PETRÁŇ, Josef. *Dějiny hmotné kultury. I/2, Kultura každodenního života od 13. do 15. století*. Praha, 1985. s. 653.

355 FROLÍK, Jan. Středověké a renesanční kachle. In *Chrudimské vlastivědné listy* 12, 2003, č. 4, s. 19.

356 HAZLBAUER, Zdeněk. Vývoj stavební podoby a funkce kachlových kamen. s. 158 - 159.

Také se značně zvýšila ekonomizace samotného vytápění, jelikož kamna měla menší spotřebu než krby. Ve vytápěných místnostech se díky nim zvýšily hygienické podmínky.³⁵⁷

14. Srovnání s jinými lokalitami

Při srovnávání byly použity lokality regionální i mimoregionální, jejichž rozsáhlost a význam jsou rozdílné. Vzhledem k častým analogiím z Chrudimě a Brna, posloužilo i městské prostředí. Došlo i k porovnání s hrady, které byly taktéž v držení rodu Trčků.

Rabštejnek

³⁵⁷ DURDÍK, Tomáš – HAZLBAUER, Zdeněk. Pozdně gotické a renesanční kachle. s. 279.

Na hradě se kromě zlomků nádobkových a baňkovitých kachlů, našlo 21 zlomků komorových kachlů a jeden zlomek nástavce s architektonickým motivem. Ikonografie není díky velké fragmentárnosti souboru prokazatelná, ale pomocí komparace se podařilo některé zlomky určit. Z motivů heraldických tu byl nalezen motiv orlice, jež představuje pravděpodobně město Chrudim, ale její provedení se liší od doposud publikovaných. Dále lev, který je však zrcadlově obrácen heraldickému lvu, tudíž je možné jeho zařazení do náboženských motivů. Náboženské motivy spolehlivě zastupuje motiv Jiří zabíjející draka, zachované je však pouze torzo těla bez hlavy. S vysokou pravděpodobností se tu vyskytovaly husitské motivy, především s motivem bojovníků, které zastupují dva zlomky s hlavou a rukou bojovníka svírající kopí. Další skupinou motivů jsou dekorativní motivy, zastoupené fragmentem nesoucím motiv jednoduché mřížky. Nalezly se tu i zlomky s architektonickým gotickým panelováním, v kterých jsou mezi gotickou kružbou v kruhovém medailonu pětilisté růže. Analogii nemá dosud ani kamnový nástavec s dvojitými křížícími se oblouky. Kachlová kamna z hradu byla datována do období přelomu 15. a 16. století.³⁵⁸

Lipnice

Na hradě Lipnici bylo nalezeno mnoho analogií lichnických kachlů nebo alespoň motivů stejného námětu různého zpracování. Mezi nálezy je například i uhersko-česko-polská skupina. Vodítkem při hledání styčných bodů mezi hrady je dozajista fakt, že hrady měly stejného majitele.

Sbírka kachlů vznikla prací kastelána Matěje Mendla, který na hradě kopal od třicátých let do roku 1952. Ještě v roce 1953 bylo na hradě 16 050 kusů kachlů celých či ve zlomcích a hrnčířských střepů. Nálezy pocházejí z období 14. až 17. století. Místo nálezů není přesně známo, ale předpokládá se, že kachle byly nalezeny při výkopech prováděných na velké věži, tzv. Trčkovského paláce, v prostoru nad klenbou starého paláce v 2. patře, ve věži Samson, v krčku mezi palácem a kaplí a v parkánu pod krčkem.³⁵⁹

Poté docházelo k rozchvácení souboru nálezů, ale většina zůstává zachována a to na hradě samotném. Díky velké početnosti nebyly nálezy souborně zpracovány a prezentovány. Z hradu pocházejí kachle nádobkové, komorové, prořezávané, akroteria, kachle korunní římsy. Vyskytují se zde i kachle Uhersko-česko-polské skupiny, i kachle gotické se slídovým povlakem. Námětově zaujímají velké spektrum. Jmenovitě se vyskytuje například erbovní

358 MUSIL, Jan. *Katalog archeologických nálezů z hradu Rabštejnka. Sbírky Regionálního muzea v Chrudimi*. Chrudim, 2013. s. 11 – 13. ISBN 978-80-87078-13-6.

359 HAZLBAUER, Zdeněk – KOCMAN, František. *Stavební rekonstrukce gotických kachlových kamen*. s. 500.

znamení Českého království, motivy rytířského turnaje, gryf, Samson, sv. Jiří či Klanění mudrců na korunním římsovém kachli.³⁶⁰ Vyskytují se zde i kachle z kolekce s rytířskou a novozákonní tematikou.

Brno

Lichnický soubor má mnoho analogií v brněnském prostředí. Ty reprezentuje například kachel měšťana Czurwiczera či kolekce s rytířskou a novozákonní tematikou, jejíž původ se předpokládá právě v Brně. V Brně byly rovněž nalezeny i další kachle, navazující na uherské prostředí. Kachle jsou svědectvím užších kontaktů a to i kontaktů výrobních.

Chrudim

Porovnání obou lokalit ukazuje mnoho podobností. Pouhá přítomnost hrnčáře Jana Medka vybízí k jasným shodám.

Svou analogii má ve fondu Regionálního muzea v Chrudimi řada motivů z hradu Lichnice. Jedná se o znak města Chrudimi s nápisem Medka, štít s korunovanou orlicí, erb rodu Pernštejnů, znak cechu ševců s ozbrojenci, postavy drhnoucí sukno, prorok Eliáš, Jonáš, anděl s kalichem, pěší husitští bojovníci, hráči vrhcábů s nápisem Medek, dva ptáčci s vinnými hrozny, pětিলistá rozeta, osmilistá rozeta v erbu.³⁶¹

Cechovní motivika, například ševců v předchozích částech práce, byla přisuzována dle analogií z Chrudimi, místnímu výrobcí.

Vízmburk a Litice

Na hradě Vízmburku byla nalezena bohatá kolekce pozdně gotických kachlů s heraldickými motivy. Představují ji šlechtické erby Kostků z Postupic, Poděbradů-Minsterberků, Žampachů, Pernštejnů a Kunštátů.³⁶² Kachlové reliéfy s podobnou výtvarnou charakteristikou jako jsou na hradě Vízmburk, tedy kde převažují heraldické motivy, se vyskytují pouze v části východních Čech, konkrétně na lokalitách Litice, Potštejn, města Litomyšl, Rychnov nad Kněžnou, Vysoké Mýto a obce Týnišťko u Vysokého Mýta. Jde o lokality nacházející se na počátku 16. století převážně na panstvích Pernštejnů a Kostků z Postupic, rodů spojených spolu sňatkem.³⁶³

³⁶⁰ Tamtéž, s. 501, 504, 508.

³⁶¹ FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimska*.

³⁶² HLAVÁČEK, Zdeněk – PAVLÍK, Čeněk. Výjimečný soubor kachlů z hradu Ryzmburku u České Skalice. In *Archeologie ve středních Čechách 14*, 2010, č.2, s. 886. ISSN 1214-3553.

³⁶³ Tamtéž, s. 890.

Pozdě gotická reliéfní výzdoba kachlů z hradu Litice obsahovala různá heraldická znamení, patřící zejména místní šlechtě, a dále zemské znaky. Mezi náboženskými výjevy dominují náměty se sv. Jiřím, proroky a s mariánskými nápisy. Christologické motivy nebyly nalezeny.³⁶⁴

Český Krumlov

Tabulka č. 6 – Zastoupení jednotlivých typů ikonografických motivů³⁶⁵

Heraldické motivy	18	Profánní motivy	11
Náboženské motivy	14	Neurčitelný či neznámý motiv	33
Symbolika a alegorie	4	Kachle s prořezávanou ČVS	6
Dekoratивní motivy	6	Římsové nástavce	7
		CELKEM	99

Kromě komorových kachlů, kachlů s prořezávanou ČVS a římsových nástavců byly na hradě nalezeny i nádobkové kachle a obkladové desky. Celkem se jednalo o 3868 zlomků. Pro účely této práce využívám v tabulce pouze první tři skupiny. Uváděná čísla představují počet ikonografických typů výzdoby čelních stěn. Ty mohly obsahovat několik set zlomků i jeden jediný.³⁶⁶

Tvrziště ve Čivicích

Tvrz ve vsi nedaleko Pardubic byla zničena v 15. století. Z tvrze se dochovalo 19 částečně zachovalých kachlů. Zobrazen je na nich například sv. Jiří na koni s princeznou, rytíř v brnění na koni s dřevcem, další rytíř na koni, postava šaška držícího uzdu koně, vůz s kohoutem, český lev s korunkou, hlavou namířenou k divákovi a překříženým ocasem, postavy z klanění tří králů. Zajímavá je polovina neurčeného cechovního znaku. Erb drží dva

³⁶⁴ PAVLÍK, Čeněk. Soubor pozdně gotických kachlů z hradu Litice, okr. Ústí nad Orlicí. In *Archeologie ve středních Čechách* 17, č. 2, 2013, s. 773. ISSN 1214-3553.

³⁶⁵ ERNEĚ, Michal. *Gotické kamnové kachle z hradu a zámku v Českém Krumlově*. Archeologické výzkumy v jižních Čechách. Supplementum 5. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 2008. ISBN 978-80-86260-85-3.

³⁶⁶ Tamtéž, s. 7.

štítonoši v plném odění a s mečem, nad erbem je v půli vidět písmeno W. Úlomky byly zařazeny do první poloviny 15. století.³⁶⁷

15. Závěr

Cílem předložené práce bylo zpracovat ikonografie kachlového souboru z hradu Lichnice, která je uložena v Městském muzeu Čáslav a Regionálním muzeu v Chrudimi. Dalším cílem bylo vypracování katalogu.

³⁶⁷ ČISTECKÝ ZE ŠERLINKU, Václav Diviš. Kachlíky z tvrziště v Čivicích. In *Časopis společnosti přátel starožitností v Praze* XII, 1904, s. 151 – 154.

Převážná většina kachlů pochází z Městského muzea Čáslav. Čáslavská kolekce kachlů byla získána při opravách hradu v 30. letech minulého století a čítá přes 180 celých kachlů, větších torz či drobných zlomků. Typologicky jsou to kachle komorové velkého formátu a kachle s prořezávanou čelní stěnou. Z hlediska dělení dle umístění na kamnovém tělese pokrývá čáslavský soubor všechny základní typy výrobků – kachle řádkové, římsové, akrotéria a rohové kachle. Patrná je absence méně atraktivních částí kachlů, soubor totiž neobsahuje samostatné zlomky komor. Výrazně chudší fond kachlů z hradu Lichnice má Regionální muzeum v Chrudimi. Odtud pochází kromě několika zlomků reliéfních ploch kachlů, fragmenty kachlů nádobkových, ale i zlomky komor a okrajů komor. Šlo o méně atraktivní a dochované kusy, které během oprav ve 30. letech zřejmě nestály za pozornost a tak nebyly do čáslavské sbírky zařazeny. Práce se věnuje i dvěma kachlům z Národního muzea.

Z výčtu kachlů v různých muzejních institucích je jasné, že práce zpracovává hlavně čáslavské exempláře a i následující výsledné zhodnocení je závislé na kachlích z Městského muzea Čáslav.

Mezi komorovými kachli dominují v úpravě čelních stěn rezné kachle. Kachle s prořezávanou čelní stěnou byly většinou polévány. Poleva byla nejčastěji provedená v zelené barvě různých odstínů a intenzit lesku.

Interpretace motivů byla často provedena na základě analogii z jiných lokalit. Jednotlivé kachlové reliéfy nesly jak sdělení konkrétního motivu, tak i jejich celková skladba je projevem určitého záměru, což výmluvně odráží výskyt protikladných námětů s tématicky shodných vyobrazení. Soubor je z hlediska škály použitých motivů velmi pestrý, zastoupeny jsou různorodé náměty od náboženských až po ornamentální. Dostupný kachlový fond poukazuje na převahu náboženských motivů, z nichž byly preferovány náměty starozákonní. Nejpočetnějším motivem jsou starozákonní proroci. Některé náboženské kachle jsou nositelem informace o konfesijní příslušnosti majitelů hradu, jako je tomu u motivu anděla s kalichem a husitských bojovníků. Tato tematika se dá vztáhnout k utraktivisticky smýšlejícím Trčkům, kteří se v pozdním středověku stali majiteli hradu.

Druhou nejpočetnější skupinou jsou kachle, nesoucí nápis nebo alespoň rukopis hrnčiče Medka, provedené v několika různých variantách.

Třetí skupinou s největším zastoupením jsou heraldické motivy. Zajímavý je přitom fakt, že z Lichnice nejsou dochovány heraldické motivy, spjaté s majiteli hradu, ale namísto nich jsou přítomné městské znaky, šlechtický znak a cechovní znaky. Cechovní motivy jsou

pro hradní prostředí specifickou skupinou, kterou se mi pro jinou hradní lokalitu nepodařilo nalézt. Vyskytují se v městském prostředí a jeden z kachlů s neurčitým cechovním znakem byl nalezen na tvrzišti v Čivcích u Pardubic. Znaky mohou být pozoruhodným dokladem individuální objednávky šlechtice. Ojedinelost výskytu naznačuje, že jde o výrobek, zhotovený v blízkém okolí, nejspíše v Chrudimi, jak dokazuje výskyt cechovních motivů právě v tomto městě. Cechovní motivy z Lichnice zastupují čtyři řemeslné obory v pěti ikonografických typech a ve více exemplářích, čímž vytváří malou galerii cechovních motivů.

Časově lze zařadit kachle do období od 2. poloviny 15. století až do 2. poloviny 16. století. Rozdělit je tak lze na pozdně gotické, ranně renesanční a vrcholně renesanční, které se od sebe odlišují použitím ikonografických motivů. Pozdně gotické kachle prezentují mnohfigurální motivy náboženské, ranou renesancí reliéfy z dílny hrnčíře Medka a cechovní náměty. Vrcholně renesanční motivy prezentují složité biblické motivy. Převažující část kachlů je možné datovat do období kolem roku 1500.

Výrobní centrem těchto kamnářských výrobků byla jistě nedaleká Chrudim. Početné kamnářské zboží bylo realizováno dílnou hrnčíře Medka, což dokládá nejen celá řada kachlů s písmeny jeho jména, ale i kachle, které vykazují se signovanými kachli podobné ne-li shodné znaky. U některých reliéfů nejsou dosud známy příbuzné kachle z jiných lokalit, z čehož jde usuzovat, že jsou s největší pravděpodobností vyrobeny některým z místních hrnčířů. Další výroba probíhala patrně v Čáslavi nebo Kutné Hoře, čemuž nasvědčuje řada podobných kachlů nalezených v těchto městech či okolí.

Kvalitou výtvarného zpracování dosahují vysoké úrovně zejména dvě kolekce, které jsou ovlivněné tvorbou budínské dílny. Zvláště cenné jsou mimořádně vyspělé kamnářské výrobky je tzv. Uhersko – česko - polské skupiny. Z Lichnice je možno identifikovat několik typů budínských kachlů. Nejpočetněji je zastoupen typ anděla štítonoše.

Druhou kolekcí je kolekce s novozákonní tematikou „Klanění mudrců“ a rytířskou tematikou. Zastupují ji všichni tři mudrci, Panna Marie, pěší zbrojnoši, proti sobě jedoucí rytíři a motiv šaška na mule. Význam kolekce jakožto střetu dvou náboženských frakcí je překvapivý v souladu s husitskými motivy. Objednavatel takovýchto kamen musel stát na straně katolické, jelikož husitský král Jiří z Poděbrad byl poražen a jeho osoba měla v kombinaci se šaškem budít výsměšný ráz.

Srovnání s jinými lokalitami ukázalo na některé motivy, které se téměř všude opakují, ale také na velmi blízkou shodu námětů mezi lokalitami Lipnice a Lichnice, z které se dá usuzovat, že soudobé, pod stejnou vrchností jsou lokality, měly stejné inspirační zdroje.

Práce se pokusila nastínit počet kamen na hradě, ale pouze s ohledem na dostupný kachlový fond. Kamnových těles bylo, i vzhledem k porovnáním se zjištěným počtem kamen na jiné lokalitě, určitě více. Lze soudit, že objednateli několika kamen na hradě byly Trčkové, čemuž odpovídá i datace, určená stylovou analýzou kachlů, do doby jejich držení hradu.

Další studium si zaslouhuje bližší srovnání kachlového fondu Lichnice, Lipnice a případně dalších lokalit v majetku rodu Trčků, stejně tak si žádají bližší studium i kolekce s přořezávanými kachli a jejich objednatelé.

16. Resumé

The aim of this work was to compile iconography of the set of tiles of Lichnice castle stored in the City Museum Čáslav and the Regional Museum in Chrudim. Another target was to develop a catalog.

The most of tiles comes from the City Museum Čáslav. Čáslav' s tiles collection includes over of 180 complete tiles, large torsos or small fragments. Typologically, those are chamber tiles of large format and tiles with pruned front side. The absence of the less attractive parts of tiles is apparent as the set does not contain any separate fractions of chambers. Significantly poorer fund of tiles from Lichnice castle has got the Regional Museum in Chrudim. In addition, there from are originated except of several fragments of tiles embossed surfaces also less attractive pieces of canister tiles and also chamber fragments and the rims of chambers. The thesis also deals with two tiles of the National Museum.

The gray tiles dominate to the front layout of the chamber tiles. The tiles with pruning front face were except few glazed. The glaze was mostly of various shades of green color and gloss intensity.

The set of tiles in terms of variety of motifs used is very diverse, represented the diverse themes from religious to ornamental. Available tile fund highlights the dominance of religious motifs, from which of all were preferred themes of the Old Testament. The most frequent theme used are the Old Testament' s prophets. Some of the religious tiles are carriers of information of confessional allegiance of the owners of the castle, as in the case of the motive of an angel with the chalice and the Hussite warriors. The second largest group are tiles carrying the inscription, or at least the handwriting of potter Medek, performed in several different variants. The third, the largest group are the heraldic motifs. Even though it is an interesting fact that the Lichnice are not preserved heraldic motifs associated with the owners of the castle, but instead the urban characters are presented, the noble character (coat of arms) and guild marks. Guild motives are specific for the castle environment group, which I could not find in another castle's area. They appear in the urban environment and one of the tiles with an undefined guild emblem was found in fortress Čivice near Pardubice. The characters can be remarkable prove of an individual nobleman' s order.

It is possible to classify as the time placement of the tiles into the period from the 2nd half of the 15th century until the second half of the 16th century. The production center of those stove products was certainly a nearby Chrudim. Numerous stove fitting goods were produced by potter's workshop Medek, as evidenced not only by a wide range of tiles with the

letters of his name, but also with tiles that shows similar if not identical characters with signed tiles. In case of some reliefs are not yet known relative tiles from other locations, from which it can be concluded, that they are most likely made by one of the local potters. Another production was probably in Čáslav or Kutna Hora, which is indicated by a number of similar tiles found in this city or its neighborhood. The highest quality level of art processing represents mainly two sets.

Especially valuable is extremely advanced stove fitting goods called i.e. Hungary - Czech - Polish group. It is possible to identify several types of Buda tiles in Lichnice. The second collection, is a collection of the New Testament theme "Adoration of the Wise Men" and chivalric theme.

Comparing the local sites did show a very close match between sites Lipnice and Lichnice, from which it can be assumed that the contemporary, locations being under the same nobility, had the same sources of an inspiration.

17. Literatura a prameny

Prameny:

- (1) FRICĚ, Jan. *Album fotografií z opravy hradu Lichnice*. Archív Městského muzea Čáslav, inv. č. 2756.
- (2) FRICĚ, Jan. *20. let práce a zřícenině hradu Lichnice*. 1953. Archív Městského muzea Čáslav, inv. č. 1723.
- (3) HAZLBAUER, Zdeněk. *Evidenční karty s podrobnými ikonografickými a technickými popisy všech kachlových artefaktů čáslavské muzejní sbírky*. 1991 – 1995. Archív Městského muzea Čáslav.
- (4) *Stručný průvodce po hradech č. 3*. Archív Městského muzea Čáslav, inv. č. 1723.
- (5) „Podporujte naši práci!“ Archív Městského muzea Čáslav, Fričova činnost na Lichnici.

Literatura:

- (1) BRYCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní*. Praha: Národní muzeum, 2004. ISBN 80-7036-175-1.
- (2) BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky. Světská a církevní titulatura a reálie*. 2. vyd. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-31-1
- (3) DRAGON, Bohumír. *Středověké a novověké kachle z Podorlicka*. Acta musei Richnoviensis. Sect. histor. 5. Rychnov nad Kněžnou, 2005. ISBN 80-86076-39-3.
- (4) DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-003-9.
- (5) DURDÍK, Tomáš. *Encyklopedie českých hradů*. 4. vyd. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-96-6.
- (6) ERNEÉ, Michal. *Gotické kamnové kachle z hradu a zámku v Českém Krumlově*. Archeologické výzkumy v jižních Čechách. Supplementum 5. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 2008. ISBN 978-80-86260-85-3.
- (7) FROLÍK, Jan. *Kachle Chrudimska*. Chrudim: Regionální muzeum v Chrudimi, 2003. ISBN 80-903265-0-1.
- (8) FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk – CHARVÁT, Petr – ŠUMBEROVÁ, Radka – TOMÁŠEK, Martin. *Čáslav – místo pro život. Svědectví archeologie*. Praha: Set out, 1999. ISBN 80-86277-04-6.
- (9) FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*. Chrudim: Okresní muzeum Chrudim, 1998. ISBN 80-902531-0-5.

- (10) HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Paseka, 2008. ISBN: 978-80-7185-902-4.
- (11) HALLAMOVÁ, Elizabeth. *Světcí. Kdo jsou a jak nám pomáhají. Více než sto padesát svatých od sv. Anežky po sv. Zitu*. Praha: Volvox Globator, 1996. ISBN 80-7207-028-2.
- (12) HAZLBAUER, Zdeněk. *Krásy středověkých kamen*. Praha: Zvon, 1998. ISBN 80-7113-226-8.
- (13) HRDLIČKA, Jakub. *Pražská heraldika. Znak pražských měst, cechů a měšťanů*. Praha, 1993. ISBN 80-901432-8-8.
- (14) CHAMONIKOLA, Kaliopi (ed.). *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400 – 1550. II. Brno*. Brno, 1999.
- (15) KNÁPEK, Zdeněk. *Rukověť starožitníka a sběratele. Alpaka, hygiena, kamna*. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-50-4.
- (16) KONEČNÝ, Lubomír Jan. *Románská rotunda ve Znojmě. Ikonologie maleb a architektury*. Brno, 2005. ISBN 80-7294-171-2.
- (17) KOUCKÁ, Tereza. *Středověké kachle z Nového Knína*. Příbram, 2007. ISBN 978-80-86869-05-6.
- (18) KRAJÍČ, Rudolf. *Středověké kamnářství. Výzdobné motivy na gotických kachlích z Táborska*. Tábor, 2005. ISBN 80-86067-06-8.
- (19) KRASNOKUTSKÁ, Tereza. *Středověké a novověké kachle z Opavy. Katalog nálezů z archeologických výzkumů*. Archaeologiae Regionalis Fontes 8. Olomouc, 2005. ISBN 80-869889-00-3.
- (20) LOSKOTOVÁ, Irena. *Brněnské kamnové kachle období gotiky*. Disertační práce FF Masarykovy univerzity Brno, 2011.
- (21) MENOŠKOVÁ, Dana – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. *Krásy, která hřeje*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, 2008. ISBN 978-80-86185-70-5.
- (22) MĚCHUROVÁ, Zdeňka – NETOPILOVÁ, Alžběta. *Umění z hlíny: Středověké kamnové kachle a keramická plastika v rukou restaurátorů*. Brno: Moravské zemské muzeum a Vyšší odborná škola restaurátorská, 2013. ISBN 978-80-7028-411-7.
- (23) MUSIL, Jan. *Katalog archeologických nálezů z hradu Rabštejnka. Sbírkový Regionálního muzea v Chrudimi*. Chrudim, 2013. ISBN 978-80-87078-13-6.

- (24) PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-238-4.
- (25) PETRÁŇ, Josef. *Dějiny hmotné kultury. I/2, Kultura každodenního života od 13. do 15. století*. Praha, 1985.
- (26) RICHTEROVÁ, Julie. *Středověké kachle*. Praha: Muzeum hlav. města Prahy, 1982.
- (27) REMEŠOVÁ, Věra. *Ikonografie a atributy svatých*. 2. vyd. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-045-1.
- (28) ROSULKOVÁ, Kateřina. *Hmotná kultura hradu Lichnice*. Bakalářská práce FF Univerzity Pardubice, 2012.
- (29) ROYT, Jan. *Slovník biblické ikonografie*. Praha, 2006. ISBN 80-246-0963-0.
- (30) SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého I*. 3. vyd. Praha: Argo, 1993. ISBN 80 – 85794-05-5.
- (31) ŠIMEK, Tomáš a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI.: Východní Čechy*. Praha: Svoboda, 1989.
- (32) UNGER, Josef. *Člověk ve středověku*. 2012. s. 64. ISBN 978-80-905374-0-8.

Odborné články:

- (1) CEJNKOVÁ, Dana – LOSKOTOVÁ, Irena. Rytířská kamna na Špilberku. In *Forum Brunense*, 1994, s. 181 – 188. ISSN 0862-3538.
- (2) CEJPOVÁ, Miroslava. Topeniště dochovaná v hradních kuchyních. In *Svorník 1*, 2003, s. 85 – 94. ISBN 80-86562-00X.
- (3) ČERMÁK, Kliment. Hrnčířské dílny v Čáslavi v době renaissanční. In *Jubilejní musejník čáslavský 2*, 1914, s. 47 – 51.
- (4) ČERMÁK, Kliment. Hrnčířské památky z Čáslavska. In *Jubilejní musejník čáslavský 2*, 1914, s. 37 – 47.
- (5) ČISTECKÝ ZE ŠERLINKU, Václav Diviš. Kachlíky z tvrziště v Čivicích. In *Časopis společnosti přátel starožitností v Praze XII*, 1904, s. 151 – 154.
- (6) DURDÍK, Tomáš. Několik poznámek k české hradní každodennosti. In *Archaeologia historica 35*, 2010, č. 1 – 2, s. 45 - 61. ISBN 978-80-210-5272-7.

- (7) DURDÍK, Tomáš – HAZLBAUER, Zdeněk. Pozdně gotické a renesanční kachle ze severního parkánu horního hradu na Křivoklátě I. In *Castellologica bohemica* 2, 1992. s. 279 – 300.
- (8) DURDÍK, Tomáš - HAZLBAUER, Zdeněk. Gotické a renesanční kachle z východního křídla předzámčí v Kostelci nad Černými lesy. In *Castellologica Bohemica* 3, 1993. s. 289 – 314. ISBN 80-901026-6-2.
- (9) FRIČ, Jan. Vrchcáby, oblíbená hra ve středověku. In *Podoubraví: vlastivědný sborník Čáslavska* 16, 1947/1948, č. 8. 126 – 127.
- (10) FROLÍK, Jan. Archeologický výzkum na hradě Lichnici (k.ú. Podhradí) v roce 2004. *Castellologica Bohemica* 2, 1991, s. 363 - 372. ISBN 80-86124-66-5.
- (11) FROLÍK, Jan. Ke snahám o údržbu zříceniny hradu Lichnice. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 3, 1998, s. 19 – 34. ISBN 80-902531-1-3.
- (12) FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk, - RÜCKEROVÁ, Alena. Chrudimský hrnčářský rod Medků a jeho kamnářské výrobky. In *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 523-538.
- (13) FROLÍK, Jan – HAZLBAUER, Zdeněk. Chrudimský hrnčář Jan Medek a jeho výrobky. In *Chrudimské vlastivědné listy* 4, 1995, č. 6, s. 1 – 3.
- (14) FROLÍK, Jan. Středověké a renesanční kachle. In *Chrudimské vlastivědné listy* 12, 2003, č. 4, s. 19.
- (15) HAZLBAUER, Zdeněk. České gotické reliéfní kachle s erbovním znamením ševcovského cechu. In *Archaeologica Pragensia* 11. Praha, 1991, s. 289-306.
- (16) HAZLBAUER, Zdeněk. Gotický kachel z hradu Lichnice s erbovním znamením města Chrudimě. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 19, 1993, s. 111 – 115.
- (17) HAZLBAUER, Zdeněk. Hromadné nálezy pozůstatků historických kamnových kachlů v okolí zámku v Pyšelích, okr. Benešov. In *Castellologica Bohemica* 7, 2000, s. 279 - 292. ISBN 80-86204-06-5.
- (18) HAZLBAUER, Zdeněk. Hromadný nález renesančních kachlů na hradě Točnicku. In *Castellologica bohemica* 2, 1991, s. 301 – 310.
- (19) HAZLBAUER, Zdeněk. Jednoduché obytné stavby v ikonografii českých gotických reliéfních kachlů. In *Archaeologica Pragensia* 4, 1983, s. 263 – 276.
- (20) HAZLBAUER, Zdeněk. Náboženské motivy na českých gotických reliéfních kachlích. In *Archaeologia historica* 21, 1996, s. 465 – 482. ISBN 0231-5823.

- (21) HAZLBAUER, Zdeněk. Středověká hra vrhcáby ve světle dobových pramenů. In *Archaeologia historica* 17, 1992, s. 421 - 445. ISSN 0231-5823.
- (22) HAZLBAUER, Zdeněk. Vývoj stavební podoby a funkce kachlových kamen ve středověku a ranném novověku. In *Sborník* 1, 2003, s. 153 – 168. ISBN 80-86562-00X.
- (23) HAZLBAUER, Zdeněk. Zobrazení Ježíše v dětské podobě na českých gotických reliéfních kachlích. In *Archaeologia historica* 21, 1996, s. 453 – 463. ISSN 0231-5823.
- (24) HAZLBAUER, Zdeněk. Zobrazení Ježíše v dospělé podobě na českých gotických reliéfních kachlích. In *Archaeologica historica* 22, 1997, s. 345 – 362. ISSN 0231-5823.
- (25) HAZLBAUER, Zdeněk – GABRIEL, František. Neobvyklý gotický kachel se dvěma christologickými reliéfními náměty. In *Castellologica bohemica* 6, 1998, č. 2, s. 383 – 390. ISBN 80-86124-14-2.
- (26) HAZLBAUER, Zdeněk – KOCMAN, František. Stavební rekonstrukce gotických kachlových kamen na hradě Lipnici n. Sázavou, okr. Havlíčkův Brod. In *Archaeologia historica* 27, 2002, s. 499 – 519. ISBN 80-7275-031-3.
- (27) HAZLBAUER, Zdeněk – KOS, Jaroslav. Nový typ pozdně středověkého kachle z dílny chrudimského hrnčíře Medka. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 9, 2005, s. 37 – 50. ISSN 978-80-903265-7-6.
- (28) HAZLBAUER, Zdeněk – ŠPAČEK, Jaroslav. Poznámky k výrobě reliéfních renesančních kachlů s přihlednutím k nálezům ve středním Polabí. In *Časopis Národního muzea - řada historická* 155, 1986, č. 3 – 4, s. 146 – 166.
- (29) HAZLBAUER, Zdeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal – VOLF, Petr. Stavební rekonstrukce pozdně gotických kachlových kamen na hradě Rabí, o. Klatovy. In *Archaeologia historica* 19, 1994, s. 415 – 429.
- (30) HLAVÁČEK, Zdeněk – PAVLÍK, Čeněk. Výjimečný soubor kachlů z hradu Rýzmburku u České Skalice. In *Archeologie ve středních Čechách* 14, 2010, č. 2, s. 883 – 907. ISSN 1214-3553.
- (31) HLOŽEK, Martin – LOSKOTOVÁ, Irena. Zdroje keramických surovin brněnské kachlové produkce 15. století. In *Archaeologia historica* 39, 2014, č. 1, s. 139 – 153. ISSN 0231-5823.
- (32) HOLL, Imre. Középkori kályhacsempék Magyarországon I. In *Budapest régiségei* XVIII, 1958, s. 211 – 300.

- (33) HOLL, Imre. Középkori kályhacsempék Magyarországon I. In *Budapest régiségei XXII*, 1971, s. 161- 207.
- (34) HRUBÝ, Petr – KYPTA, Jan. Pozůstatky pozdně středověkých kachlových kamen z parcely domu čp. 27 v Českém Krumlově (Příspěvek k poznání vazeb mezi českou, uherskou a švýcarskou kamnářskou produkcí). In *Archeologické výzkumy v jižních Čechách 20*, 2007, s. 423 - 434. ISSN 0231-8237.
- (35) JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena. Kachlová kamna pozdního středověku v královském městě Brně. In *Brno v minulosti a dnes 20*, 2007, s. 325 – 380. ISSN 5024-689X.
- (36) JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena. Špilberská kachlová kamna a jejich stavebníci. In *Archaeologia historica 27*, 2002, s. 555 – 587. ISBN 80-7275-031-3.
- (37) JORDÁNKOVÁ, Hana – LOSKOTOVÁ, Irena – MERTA, David. Odras domácí války v produkci brněnských kamnářů druhé poloviny 15. století. In *Archaeologia historica 29*, 2004, s. 581 – 597. ISSN 0231 – 5823.
- (38) KOUBA, Jaromír. Středověké kachle s husitskými bojovníky. In *Časopis Národního muzea CXXXV*, 1966, s. 25 – 34.
- (39) KOUBA, Jaromír. Další doklady česko-uherských styků v oblasti středověké keramiky. In *Časopis Národního musea. Oddíl věd společenských CXXXIII*, 1964, s. 185 – 199.
- (40) KREJSOVÁ, Jana – ZIMOLA, David. Keramické dlaždice s motive Samsona se lvem z Jihlavy a Rokštejna. In *Zaměřeno na středověk. Zdeňkovi Měřínskému k 60. narozeninám*. Praha, 2010. s. 371 - 383. ISBN 978-80-7422-027-2.
- (41) LOSKOTOVÁ, Irena. Ikonografie středověkých kachlů jako pramen lidové kultury. In *Středověké a novověké zdroje tradiční kultury. Etnologické studie 1*, 2006, s. 107 – 120. ISBN 80-239-7984-1.
- (42) LOSKOTOVÁ, Irena. Nový příspěvek do kolekce tzv. rytířských kamen. In *Acta historica neosoliensia 15*, 2012, s. 192 – 199. ISSN 1336 – 9148.
- (43) LOSKOTOVÁ, Irena. Ornament v kachlovém reliéfu středověkého a raně novověkého Brna. In *Ornament - oděv - šperk. Archaické projevy materiální kultury. Etnologické studie 5*, 2009. s. 9 - 27. ISBN 978-80-210-4963-5.
- (44) LOSKOTOVÁ, Irena. Rostlinné motivy reliéfních kachlů středověkého Brna. In *Archaeologia historica 33*, 2008, s. 529 - 538. ISSN 0231- 5823.

- (45) LOSKOTOVÁ, Irena. Středověké reliéfní kachle jako pramen hmotné kultury (Morava). In *Archaeologia historica* 34, 2009, s. 189 – 208. ISSN 0231- 5823.
- (46) LOSKOTOVÁ, Irena – ŽÁKOVSKÝ, Petr. Šerm ve středověkém Brně z pohledu jednoho kamnového kachle. In *Brno v minulosti a dnes* 21, 2008, s. 375 – 399. ISBN 0524-689X.
- (47) PAVLÍK, Čeněk. Impozantní zbytky kachlových kamen z paláců hradu Roupova. In *Castellologica Bohemica* 11, 2008. s. 495 – 536. ISBN 978-80-86124-98-8.
- (48) PAVLÍK, Čeněk. Kachle z Doubravníka. In *Časopis Společnosti přátel a starožitností* 119, 2011, č. 4, s. 215 – 231. ISSN 1803 – 1382.
- (49) PAVLÍK, Čeněk. Pernštejnský zubr na kachlových reliéfech – katalog dosud známých zobrazení. In *Časopis Společnosti přátel starožitností* 121, 2013, č. 1, s. 22 – 44. ISSN 1803 – 1382.
- (50) PAVLÍK, Čeněk. Soubor pozdně gotických kachlů z hradu Litice, okr. Ústí nad Orlicí. In *Archeologie ve středních Čechách* 17, č. 2, 2013, s. 759 – 778. ISSN 1214-3553.
- (51) PAVLÍK, Čeněk – ŠPAČEK, Jaroslav. Soubor gotických kachlů z tvrze ve Vyšehořovicích, okr. Praha-východ. In *Archeologie ve středních Čechách* 17, č. 1, 2013, s. 265 – 274. ISSN 1214-3553.
- (52) PAVLIK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. Invalidé na středověkých kachlích. In *Archaeologia historica* 34, 2009, s. 245 - 254. ISSN 0231-5823.
- (53) RICHTEROVÁ, Julie. Orlice jako chronologický motiv kachlového reliéfu. In *Archaeologia historica* 8, 1983, s. 155 – 165.
- (54) ROSULKOVÁ, Kateřina. Kachlový soubor z 15. až 16. století z hradu Lichnice. In *Východočeský sborník historický* 24, 2013, s. 3 – 80. ISSN 1213-1733.
- (55) SMETÁNKA, Zdeněk. Základy uhersko-česko-polské skupiny pozdně gotických kachlů. In *Památky archeologické* 52, 1961, č. 2, s. 592 – 598.
- (56) SMETÁNKA, Zdeněk. Gotický kachel s hrnčičem. In *Praehistorica* 8. *Varia archaeologica* 2, 1981, s. 329 – 331.
- (57) SMOLÁKOVÁ, Mária. K ikonografii zobrazenia Bitka dvoch mužov (hráčov). In *Archaeologia historica* 36, 2011, č. 2, s. 573 – 581. ISSN 0231-5823.
- (58) TYMONOVÁ, Markéta. Výroba kamnářské keramiky v českých zemích a dilna v Opavě. In *Archaeologia historica* 39, 2014, č. 1, s. 155 – 175. ISSN 0231-5823.

- (59) VÍTANOVSKÝ, Michal. Dřevo a hlína v procesu vzniku středověkého kachle. In *Archaeologia historica* 26, 2001, s. 403 – 409. ISSN 0231-5823.
- (60) ŽEGKLITZ, Jaromír. Pozdně gotické kachle se jmény hrnčířů. In *Archeologické rozhledy* 39, 1987, 655-671.
- (61) ŽEGKLITZ, Jaromír. Grafické a další předlohy motivů na kachlích z českého prostředí. Renesanční kachle jako prostředek šíření idejí a kultury doby reformace. In *Archeologické rozhledy* 64, 2012, č. 2, s. 265 - 319. ISSN 0323-1267.

18. Obrazová příloha

18. 1. Katalog kachlů

Tato část práce podává soupis analyzovaných kachlů. Kachle jsou z několika institucí a tak je de současného místa uložení kachlů koncipován katalog. Jelikož převážná většina kachlů pochází z Městského muzea Čáslav, jsou nejprve rozebrány kachle z tohoto muzea, poté z Regionálního muzea v Chrudimi a naposledy z Národního muzea.

Kachle nejsou z důvodu přehlednosti seřazeny do skupin, které odpovídají práci. Jednotlivé kachle z Městského muzea Čáslav jsou za sebou řazeny vzestupně podle inventárních čísel. Po nich jsou volně řazeny kachle z Regionálního muzea v Chrudimi a Národního .

Popisová část katalogu vznikla opsáním Evidenčních karet³⁶⁸ a byla doplněna o analogie, u kterých lze najít odkazy k jejich vyobrazení v příslušné literatuře či alespoň literaturu, kde jsou analogie zmíněny.

Textová část katalogu se sestává z názvu ikonografie, rozměrů čelních stěn kachle (výška a šířka), určení typu kachle, popřípadě z počtu kusů, z nichž byla kachle sestavena. Dále je stručně popsána výzdoba, technologická charakteristika a datace. V některých případech je uvedena analogie. Vzhledem k tomu, že se u většiny kachlů nedochovala nálezová zpráva, není uvedeno místo nalezení.

Seznam použitých zkratk v katalogu

Inv. č. inventární číslo

R rozměry (výška a šířka zachovaného zlomku)

³⁶⁸ HAZLBAUER, Zdeněk. *Evidenční karty*.

MV	maximální výška ČVS
MŠ	maximální šířka ČVS
HK	hloubka komory
IK	ikonografie (popis výzdobného motivu ČVS)
OL	okrajová lišta (tvar)
ČVS	čelní vyhřívací stěna
K	komora
OVO	okraj vyhřívacího otvoru
ZP	zadní plocha ČVS
H	keramická hmota (barva, příměs)
Dat.	datování
kk	komorový kachel
ZO	záchytný otvor
VO	vyhřívací otvor komory
LHR	levý horní roh
PHR	pravý horní roh
PDR	pravý dolní roh
HO	horní okraj
LO	levý okraj
DO	dolní okraj

8. 1. 1. Katalog kachlů z Městského muzea Čáslav

Kachel K 41

Motiv: Klanění tří králů
Celá ČVS kk.
R: Mš = 192 (celá), Mv = 194 (celá).
IK: Klanění tří králů („dvojdům“).
OL: jednostranně dovnitř zaoblená.
ČVS: světle okrově šedá, jemně drsná, hojně slídových zrn.
K: jen výběhy, dole zbytek kruhového ZO.
H: homogenní, slídová zrna.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 1 – Kachel K 41

Kachel K 42

Motiv: Prorok Eliáš
Celý reliéf kk bez PDR, slepeno ze sedmi kusů.
R: Mš = 222 (celá), Mv = 226 (celá).
IK: prorok Eliáš jako polopostava s nápisovou páskou.
OL: složitá: zevně zaoblená, další zaoblení, hranolek.
ČVS: světlý okr, jemně drsná, porézní, slídová zrna.
K: 0.
ZP: zakouřená, převážně recentně přetažena sádrou.
H: homogenní, drobné kaménky.
Dat.: počátek 16. století.
Analogie: Husitské muzeum Tábor (Krajc 2005, s. 23, obr. 25), Kutná Hora (Pavlík – Vítanovský 2004, s. 195, 324, obr. 73), Chrudim (Frolík 2003, s. 36, obr. 45)

Tab. 2 – Kachel K 42

Kachel K 43

Motiv: Prorok Jonáš
Většina reliéfu kk + PHR, slepeno ze tří kusů.
R: Mš = 187, Mv = 198.
IK: prorok Jonáš jako polopostava s nápisovou páskou.
OL: složitá: zevně zaoblená, pak prožlabená, malý vývalek, šikmá ploška.
ČVS: střední okr, jemně drsná, část povrchu odražená, zde množství slídových zrn.
K: jen rohový výběh.
ZP: silně zakouřená, většina recentně přetažena silnou vrstvou sádry.
H: většinou homogenní, místy vnitřní, cihlově červený pruh.
Dat.: poč. 16. století.
Analogie: Tábor, Žižkovo náměstí čp. 2 a hrad (Krajíc 2005, s. 29 – 30, obr. 35, 36), stejný s hvězdou – Litomyšl (Pavlík – Vítanovský 2004, s. 194, 323, obr. 62)

Tab. 3 – Kachel K 43

Kachel K 45

Motiv: Snímání Ježíše z kříže
Úplná ČVS kk.
R: Mš = 224 (celá), Mv = 212 (celá).
IK: jednoduchá arkáda s horním „oslím hřbetem“ „Snímání Ježíše s Kříže“. Ježíš leží na zemi v popředí, nad ním kříž se žebříkem + několik ženských a mužských postav. V horních rozích stylizované kytičky.
OL: jednoduchý hranol.
ČVS: šedohnědá, hladká, reliéf částečně neostrý.
K: O.
ZP: celá pokrytá tlustým přetahem sádrou.
H: homogenní.
Dat.: přelom 15. a 16. století.

Tab. 4 – Kachel K 45

Kachel K 46

Motiv: Heraldická růže
Většina ČVS kk (LHR poškozen) s úplnou K, slepeno z více kusů.
R: Mš = 202 (celá), Mv = 200 (celá), Hk = 105.
IK: dvojitý gotický dole špičatý erbovní štítek. Na něm trojitá osmilistá stylizovaná rozeta, zevně zdobená jednoduchými fiálami, na zevních listech trojúhelníky, uvnitř bez zdobení.
Střed tvoří kroužek.
OL: nepravidelná, většinou dovnitř zaoblená.
K: zcela zachovalá, konická, zevně do ½ ryté záchytné šroubovice.
VO: nepravidelně kruhový 130x118. OVO zevně ovalený, nahoře rovný na pravém boku velký kruhový ZO.
ZP: černohnědá, zakouřená, prstování.
H: homogenní, místy šedivé jádro.
Dat.: přelom 15. a 16. století.
Analogie: Chrudim (Frolík 2003, s. 63, obr. 101)

Tab. 5 – Kachel K 46

Kachel K 54

Motiv: Erbovní štítek - Hanuš Czurwiczer
ČVS čtvercového formátu bez LO a LDR kk, PHR doplněn sádrou. Spleno ze šesti kusů (?).
R: Mš = 153, Mv = 191 (celá).
IK: jednoduchý půlený erbovní štítek. Vlevo: polovina těla a hlavy + zdvižená levá ruka chlupy obrostlého muže se špičatou čepicí a vousy. Vpravo: třikrát dělený různě zdobenými příčnými břevny: nahoře a dole soustava malých zdobených čtverců, uprostřed nezřetelný motiv. Mezi erbem a OL soustava rostlinných motivů.
OL: vyšší, zaoblená.
ČVS: tmavě růžová, jemně drsná, slídivá zrna, částečně recentně doplněna sádrou.
K: jen výběh.
ZP: zakouřená, většina recentně přetažena silnou vrstvou sádry.
H: homogenní, slídivá zrna.
Dat.: počátek 16. století (?).
Analogie: Špilberk (Jordánková – Loskotová 2002, s. 565, obr. 6:3.), Kutná Hora (Pavlík – Vítanovský 2004, s. 282, 407, obr. 996), Brno – Jezuitská ulice (Menoušková – Měřínský 2008, s. 115, obr. 369), Čáslav (Čermák 1914, s. 44, obr. 17)

Tab. 6 – Kachel K 54

Kachel K 55

Motiv: Učenec s lupou
Pravá polovina reliéfu kk.
R: Mš = 116, Mv = 215.
IK: zdvojená renesanční arkáda, zevně kruhový pilastr, dál čtverhranný sloup. Pod obloukem slunce s paprsky, vlevo část mužské postavy, držící v pravé ruce neidentifikovatelný předmět (lupa?), v levé ruce kružítko (?), před ním majuskulní nápis: IAFF, pod ním římsa s listy.
OL: širší pravidelný hranol.
ČVS: okrově růžová, jemně drsná, hojně slídových zrn.
K: výběh, dole zbytek prořezávaného obdélného ZO.
ZP: částečně zakouřená, prstování.
H: homogenní.
Dat.: polovina 16. století (?).
Analogie: Nový Jičín (Menoušková – Měřínský 2008, s. 52, obr. 143)

Tab. 7 – Kachel K 55

Kachel K 64

Motiv: Samson v boji se lvem
Reliéf kk bez PHR.
R: Mš = 207, Mv = 205 (celá).
IK: postava muže, klečícího na lvu vpravo. V LHR nápis: „sam“ a „son“. Samson zápasící se lvem.
OL: jednostranně dovnitř zaoblená.
ČVS: střední okr, jemně drsná, ojedinělá slídová zrna.
K: větší výběhy, zevně jednoduše ryté záchytné šroubovice, vlevo velký oválný ZO (25x17).
ZP: částečně zakouřená, šedočerná, převážně překrytá recentně sádrou.
H: homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 15. století.

Tab. 8 – Kachel K 64

Kachel K 71

Motiv: Ševcovský erb
Celá šířka reliéfu říms. kk s částí K, slepeno ze 3 kusů.
R: Mš = 228 (celá), Mv = 165.
IK: centrální, dole špičatý erbovní štítek se třemi škorňemi s ostruhami. Zevně od štítku po obou stranách sloupce trojúhelníků po šesti, zevní vždy špicemi dovnitř, vnitřní ven.
Nahoře tordovaný provazec, nad ním část akantu.
OL: jen dole, jednostranně dovnitř zaoblená.
ČVS: světlý okr, zbytky souvislého přetahu slídou.
K: hnědá, širší ploché záchytné šroubovice, slídová zrna.
ZP: hnědá, část silně zakouřená.
H: homogenní, kaménky.
Dat.: 15. století.

Tab. 9 – Kachel K 71

Kachel K 218

Motiv: Geometrické vzory
Celá horní část a většina ČVS řkk s úplným profilem K. Slepno ze 2 ks.
R: Mš = 196 (celá), Mv s cimbuřím = 185 (celá), Mv bez cimbuří = 150 (celá), Hk = 116.
IK: nahoře 2 volně řezané stínky cimbuří s pultovými stříškami, pod nimi nápis v renesanční majuskuli „ME DEK“ (nižší „E“), na krajích a uprostřed další tři pultové stříšky. Pod nimi šikmo zleva shora vpravo dolů řezaný provazec. Pod ním rovná plocha se soustavou profilovaných lišt, tvořících trojúhelníky a kosodélníky s lomenými gotickými oblouky.
OL: jen dole: jednostranně dovnitř zaoblená.
ČVS: světlý okr, jemně drsná, zbytek stříbřitě lesklého slídového přetahu. Na obou horních stínkách zbytky po červeném malování.
K: zbytek celého horního profilu: konická, zevně mělké záchytné šroubovice, slídová zrna.
OVO zevně ovalený, širší (27), nahoře oblý.
ZP: černá, silně zakouřená.
H: homogenní, hojně kaménků.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 10 – Kachel K 218

Kachel K 219

Motiv: Geometrické vzory
Celá horní část řkk s částí K. Spleno ze kusů.
R: Mš = 198 (celá), Mv s cimbuřím = 113, Mv bez cimbuří = 80.
IK: nahoře 2 volně řezané stínky cimbuří s pultovými stříškami, pod nimi nápis v renesanční majuskuli: „ME DEK“ (nižší „E“). Na krajích a uprostřed další 3 pultové stříšky. Pod nimi široko zleva vpravo dolů řezaný provazec. Pod ním část rovné plochy se soustavou profilovaných lišt, tvořících trojúhelníky a kosodélníky s lomenými gotickými oblouky.
ČVS: střední okr, jemně drsná, slídová zrna. Na horních cimbuřích a částečně i na reliéfu zbytky po červeném malování. Na levém cimbuří skvrna tmavě zelené polevy.
K: výběhy, zevně mělké záchytné šroubovice, slídová zrna. Papilární rýhy. Vlevo skvrna tmavě zelené polevy.
ZP: šedočerná, zakouřená, prstování.
H: homogenní, drobné kaménky.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 11 – Kachel K 219

Kachel K 220

Motiv: Geometrické vzory
LHR řkk.
R: Mš = 105, Mv s cimbuřím = 107, Mv bez cimbuří = 78.
IK: nahoře volně řezané stínky cimbuří s pultovou stříškou, pod ním nápis v renesanční majuskuli: „DEK“. Vlevo i vpravo další 2 pultové stříšky. Pod nimi šikmo zleva vpravo dolů řezaný provazec. Pod ním část rovné plochy se soustavou profilovaných lišt, tvořících trojúhelníky a kosodélníky s lomenými gotickými oblouky.
OL: O.
ČVS: střední okr, jemně drsná, zbytky bílého slídového přetahu. Horní cimbuří červeně malované, slídová zrna.
K: jen výběh. Na horním cimbuří zezadu souvislý stříbřitě lesklý přetah slídy.
ZP: černá, silně zakouřená.
H: homogenní, kaménky.
Dat.: poč. 16. století.

Tab. 12 – Kachel K 220

Kachel K 221

Motiv: Geometrické vzory
OP polovina ČVS řkk, slepeno ze 2 ks.
R: Mš = 102, Mv s cimbuřím = 185 (celá), Mv bez cimbuří = 148 (celá).
IK: nahoře volně řezaná stínka cimbuří s pultovou stříškou, pod ní nápis v renesanční majuskuli: „ME“ (nižší „E“), vpravo i vlevo další 2 pultové stříšky. Pod nimi šikmo zleva vpravo dolů řezaný provazec. Pod ním rovná plocha se soustavou profilovaných lišt, tvořících trojúhelníky a kosodélníky s lomenými gotickými oblouky.
OL: jen dole: jednostranně dovnitř zaoblená.
ČVS: střední okr, jemně drsná, zbytky stříbřitě lesklého slídového přetahu. Horní cimbuří s částečným červeným malováním.
K: 0.
ZP: černá, zakouřená, prstování.
H: homogenní, kaménky.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 13 – Kachel K 221

Kachel K 222

Motiv: Kachel s renesančním nápisem
PHR řkk.
R: Mš = 104, Mv s cimbuřím = 95, Mv bez cimbuří = 53.
IK: nahoře volně řezaná stínka cimbuří s pultovou stříškou. Pod ní nápis v renesanční majuskuli: „ME“ (delší „E“), vpravo i vlevo další 2 pultové stříšky. Pod nimi šikmo zleva vpravo dolů řezaný provazec.
OL: 0.
ČVS: střední okr, jemně drsná, zbytek stříbřitě lesklého přetahu. Horní cimbuří s částečným červeným malováním a slídovými zrny.
K: výběh. Na horním cimbuří zezadu souvislý lesklý stříbřítý slídový přetah.
ZP: černá, silně zakouřená, slídová zrna.
H: homogenní, kaménky.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 14 – Kachel K 222

Kachel K 223

Motiv: Kachel s cimbuřím
PHR řkk.
R: Mš = 77, Mv s cimbuřím = 92, Mv bez cimbuřím 56.
IK: nahoře volně řezaná stínka cimbuřím s pultovou stříškou, pod ní nápis v renesanční majuskulí: „ME“ (delší E). Vpravo další pultová stříška. Pod ní šikmo zleva vpravo dolů řezaný provazec.
OL: 0.
ČVS: střední okr, jemně drsná, slídová zrna. Na horním cimbuřím zbytek červeného malování.
K: výběh. Na horním cimbuřím zezadu zbytek stříbřitě lesklého slídového přetahu.
ZP: černá, silně zakouřená.
H: vnitřní část šedá, zevní okrové. Kaménky.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 15 – Kachel K 223

Kachel K 225

Motiv: Kachel s „MEDKEM“
P a DO řkk s větší částí ČVS. Spleno ze dvou ks.
R: Mš = 170, Mv = 155.
IK: nahoře vlevo pultová stříška, vedle ní část nápisu renesanční majuskulí: „DEK“. Pod ním šikmo zleva vpravo dolů řezaný provazec. Ostatní ČVS rovná, na ní gotická profilovaná lišta ve tvaru nepravidelné dvoukruhové rozviliny. V obou jejích polích po 1 navzájem asymetrických postavených 4 zkřížených lilií.
OL: jen dole: nepravidelně dovnitř zaoblená.
ČVS: střední okru, hladká, zbytky bělavě stříbrného slídového přetahu.
K: větší výběhy, ploché záchytné šroubovice.
ZP: místy černá, zakouřená, jinak jako ČVS, slídová.
H: zevně šedá, vnitřní plocha oranžová. Kaménky.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 16 – Kachel K 225

Kachel K 226

Motiv: Zkřížené lilie
LHR řkk.
R: Mš = 72, Mv (s cimbuřím) = 104, Mv (bez cimbuří) = 65.
IK: nahoře volně řezané stínky cimbuří s pultovou stříškou, pod ní nápis v gotické miniskuli: „dek“. Vlevo další pultová stříšky. Pod nimi šikmo zleva vpravo dolů řezaný provazec. Pod ním část motivu „zkřížené lilie“.
OL: 0.
ČVS: světle hnědá, jemně drsná, ojedinělá slídová zrna. Na horním cimbuří zbytek červeného malování.
K: 0.
ZP: černá, silně zakouřená, slídová zrna.
H: oranžově červená, zevně světe hnědá, hojně drobných kamének.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 17 – Kachel K 226

Kachel K 227

Motiv: Část nápisu Medek
LHR řkk.
R: Mš = 73, Mv (s cimbuřím) = 123, Mv (bez cimbuří) = 80.
IK: nahoře volně řezaná stínka cimbuří s pultovou stříškou. Pod ní část nápisu v gotické miniskuli „ek“. Vlevo další pultová stříška. Pod ním šikmo zleva vpravo dolů řezaný provazec. Pod ním část motivu „zkřížené lilie“.
OL: 0.
ČVS: střední okr, jemně drsná, slídivá zrna. Na horním cimbuří zbytek červeného malování.
K: výběh.
ZP: černohnědá, zakouřená, slídivá zrna.
H: homogenní, kaménky, slídivá zrna.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 18 – Kachel K 227

Kachel K 228

Motiv: Kachel s nápisem
PHR řkk s částí ČVS, slepeno ze 2 ks.
R: Mš = 123, Mv (s cimbuřím) = 119, Mv (bez cimbuří) = 81.
IK: nahoře volně řezaná stínka cimbuří s pultovou stříškou. Pod ní část nápisu v gotické miniskuli: „dek“. Pod ním šikmo zleva vpravo dolů řezaný provazec. Pod ním část motivu „zkřížené lilie“.
OL: 0.
ČVS: střední okr, jemně drsná, ojedinělá slídová zrna. Část reliéfu odražena.
K: 0.
ZP: černá, silně zakouřená.
H: světle hnědé jádro, zevní vrstvy oranžově červené, drobné kaménky.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 19 - Kachel K 228

Kachel K 229

Motiv: Zkřížené lilie
LHR řkk s částí ČVS.
R: Mš = 18, Mv s cimbuřím = 117, Mv bez cimbuří = 78.
IK: nahoře volně řezaná stínka cimbuří s pultovou stříškou. Pod ní plocha bez nápisu, vedle další dvě pultové stříšky. Pod nimi šikmo vpravo dolů řezaný provazec. Pod ním část motivu „zkřížené lilie“.
OL: 0.
ČVS: střední okr, hladká, zbytky souvislého stříbřitého slídivého přetahu. Na horním cimbuří zbytek červeného malování.
K: výběh, ploché záchytné šroubovice.
ZP: černá, silně zakouřená.
H: oranžově červená, kaménky.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 20 – Kachel K 229

Kachel 230

Motiv: Zkřížené lilie
LHR řkk s částí ČVS.
R: Mš = 185, Mv = 131.
IK: horní cimbuří uraženo. Dvě pultové stříšky, mezi nimi volná plocha bez nápisu. Pod nimi šikmo zleva vpravo dolů řezaný provazec. Pod ním část motivu „zkřížené lilie“ navzájem symetricky orientované.
OL: O.
ČVS: střední okr, hladká, zbytky souvislého stříbřitého slídivého přetahu.
K: výběh, bílé (sintrové?) skvrnky.
ZP: černá, zakouřená, bílé (sintrové?) skvrnky.
H: homogenní, kaménky, bílé (sintrové) skvrnky.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 21 – Kachel 230

Kachel K 231

Motiv: Zkřížené lilie
DO a větší část ČVS.
R: Mš = 178, Mv = 132.
IK: nahoře část šikmo zleva vpravo dolů řezaného provazce. Hlavní motiv: dvojice symetricky orientovaných zkřížených čtyřlilí v kruhových profilovaných lištách. Mezi nimi dole další stylizovaná lilie
OL: jen dole, dovnitř zaoblená.
ČVS: cihlově červená, jemně drsná. Souvislý stříbřitý slídový přetah.
K: 0.
ZP: černá, silně zakouřená, kruhové prostování, slídová zrna.
H: cihlově červená, homogenní, kaménky.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 22 – Kachel K 231

Kachel K 232

Motiv: Zkřížené lilie
PDR s částí ČVS.
R: Mš = 94, Mv = 77.
IK: symetricky postavená pravá část motivu „zkřížené lilie“.
OL: jen dole, zaoblená.
ČVS: oranžově červená, hladká, zbytky stříbitého slídového přetahu.
K: výběh.
ZP: černá, silně zakouřená, kruhové prstování.
H: homogenní, kaménky.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 23 – Kachel K 232

Kachel K 233

Motiv: Zkřížené lilie
LHR řkk s částí ČVS – rohový doplněk?
R: Mš = 72, Mv = 81.
IK: symetricky postavená pravá část motivu „zkřížené lilie“. Profilovaná lišta končí atypicky v kraji.
OL: chybí.
ČVS: bělavě šedá, hladká, zprava přimáznutý nezdobený nárožní hranolek. Zbytky stříbřitého slídového přetahu.
K: boční a dolní výběhy svírají ČVS a navzájem pravé úhly.
ZP: narůžovělá, část černá, zakouřená, silná nedokonale vmáznutá rohová „nožička“.
H: homogenní, kaménky.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 24 – Kachel K 233

Kachel K 234

Motiv. Zkřížené lilie
PDR řkk s částí ČVS.
R: Mš = 98, Mv = 66.
IK: asymetricky postavená pravá část motivu „zkřížené lilie“.
OL: jen dole: zaoblená.
ČVS: střední okr, hladká, místy zbytky stříbřitého slídivého přetahu.
K: větší rohový výběh, soustava užších mělčích záchytných šroubovic. Dole část velkého (20) kruhového ZO.
ZP: okrová, hnědá a černá, částečně zakouřená, kruhové prstování.
H: homogenní, drobné kaménky.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 25 - Kachel K 234

Kachel K 235

Motiv: Zkřížené lilie
LDR řkk s částí ČVS.
R:
IK: asymetricky postavená pravá část motivu „zkřížené lilie“.
OL: jen dole – zaoblená.
ČVS: tmavý okr, jemně drsná, slídková zrna, tmavě hnědé nálepy.
K: výběh.
ZP: hnědá, částečně zakouřená, kaménky.
H: šedavé jádro, hnědé okraje.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 26 – Kachel K 235

Kachel K 236

Motiv: Zkřížené lilie
Okrajová část ČVS řkk.
R: Mš = 80, Mv = 60.
IK: část motivu „zkřížené lilie“
OL: 0.
ČVS: světlý okr, jemně drsná, malý zbytek stříbritého slídového přetahu.
K: jen „nožička“ po odlepení K .
ZP: černošedá, místy světle hnědá, lehce zakouřená.
H: homogenní, kaménky.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 27 – Kachel K 236

Kachel K 237

Motiv: Zkřížené lilie
Okrajová část ČVS řkk.
R: Mš = 67, Mv = 78.
IK: část motivu „zkřížené lilie“.
OL: 0.
ČVS: světle šedá, hladká, zbytky stříbřitého slídového přetahu. Hnědé nálepy.
K: jen „nožička“ po odlepení K.
ZP: cihlově červená a černá, silně zakouřená.
H: zevně šedohnědá, uvnitř cihlově červená.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 28 – Kachel K 237

Kachel K 238

Motiv: Náročný zlomek
Rohová část ř(?) kk s náročím.
R: vpravo: Mš = 28, Mv = 72, vlevo: Mš = 48, Mv = 65, náročí: Mš = 15, Mv = 75.
IK: vpravo: část atypicky postaveného motivu „zkřížené lilie“. Vlevo: soustava profilovaných lišt, tvořící trojúhelníky a kosodélníky s lomenými gotickými oblouky. Náročí: obloun se šikmými pravidelnými zářezy zprava zhora vlevo dolů.
OL: O.
ČVS: střední okr, jemně drsná, slídová zrna. Silný reliéf (13).
K: jen část dolního plochého dna.
ZP: černošedá, zakouřená.
H: světle šedé jádro, zevně i uvnitř okrové vrstvy.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 29 – Kachel K 238

Kachel K 273

Motiv: Prorok Eliáš
LDR s částí ČVS.
R: Mš = 64, Mv = 123.
IK: levý loket proroka s částí nápisové pásky.
OL: zaoblená, vyšší, pod ní menší lišta.
ČVS: oranžová, hojně slídových zrn, jemně drsná.
K: větší rohový výběh.
ZP: jako ČVS, velmi lehce zakouřená.
H: homogenní, slídová zrna.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 30 – Kachel K 273

Kachel K 274

Motiv: Část nápisové pásky proroka
Část ČVS kk s částí K.
R: Mš = 96, Mv = 111.
IK: část nápisové pásky proroka.
OL: vysoká, zaoblená, pod ní menší lišta.
ČVS: oranžová, hojně slídových zrn, jemně drsná.
K: rohový výběh, zevně dvě řady různě velkých čtvercových vpichů, část kruhového ZO.
ZP: černošedá, zakouřená, hojně slídových zrn, kruhové rýhy.
H: oranžová, homogenní, kaménky, slídová zrna.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 31 – Kachel K 274

Kachel K 276

Motiv: Prorok
Část ČVS kk.
R: Mš = 43, Mv = 108.
IK: část hlavy a těla vousatého proroka.
OL: 0.
ČVS: bělavě šedá, souvislý slídová přetah, jemně drsná, silný reliéf (14).
K: 0.
ZP: šedočerná, zakouřená, hojně slídových zrn, zdola stopy po prořezávání ZO.
H: homogenní, slídová zrna,
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 32 – Kachel K 276

Kachel K 277

Motiv: Prorok Eliáš
Část ČVS kk.
R: Mš = 114, Mv = 83.
IK: střední část těla proroka.
OL: 0.
ČVS: střední okr, jemně drsná, hojně slídových zrn.
K: 0.
ZP: jako ČVS. Kruhové prstování, zespona stopa po prořezávání ZO.
H: homogenní, hojně slídových zrn, drobné kaménky.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 33 – Kachel K 277

Kachel K 278

Motiv: Prorok
PHR s částí ČVS kk.
R: Mš = 105, Mv = 74.
IK: část nápisové pásky a vlasů proroka.
OL: složitá: vyšší hranol, hraněná lišta, plochý obloun.
ČVS: přetažena bělavou vrstvou, slídová zrna, jemně drsná.
K: jen výběhy. Zhora část pravoúhlého proříznutého ZO.
ZP: světle hnědá, slídová zrna, v hmotě větší předmět (kost, kámen?). Prstování.
H: oranžová, homogenní, četné kaménky, ojedinělá slídová zrna.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 34 – Kachel K 278

Kachel K 279

Motiv: Prorok Jonáš
Část ČVS kk.
R: Mš = 89, Mv = 99.
IK: část nápisové pásky proroka Jonáše, ozdoba šatu.
OL: 0.
ČVS: tmavý okr až hnědá, hojně slídových i velkých zrn. Jemně drsná, slabý reliéf (3-8), místy popraskaný.
K: 0.
ZP: jako ČVS.
H: homogenní, hojně slídových i velkých zrn.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 35 – Kachel K 279

Kachel K 280

Motiv: Prorok Jonáš
Část ČVS kk.
R: Mš = 116, Mv = 44.
IK: část nápisové pásky a ruky proroka Jonáše.
OL: 0.
ČVS: tmavý okr, hojně slídových i větších zrn, jemně drsná.
K: 0.
ZP: světlý okr, hojně slídových zrn.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 36 – Kachel K 280

Kachel K 282

Motiv: Renesanční šlechtic
Část ČVS kk.
R: Mš = 78, Mv = 48.
IK: hlava renesančního šlechtice v baretu.
OL: 0.
ČVS: oranžová, jemně drsná, slídová zrna, zbytek bělavého přetahu.
K: 0.
ZP: černooranžová, zakouřená slídová zrna.
H: homogenní.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 37 – Kachel K 282

Kachel K 284

Motiv: Ptáček s hroznem
Střed rohového doplňku kk s částí ČVS.
R: Mš = 93, Mv = 74.
IK: větší část ptáčka, držícího v zobáčku hroznovitý plod, vše doleva.
OL: jen vlevo: nepravidelně zaoblená a dodatečně přilepená, vpravo jen jednoduše seříznutá.
ČVS: na středním okru souvislý přetah bílou vápennou hlinkou, ojedinělá slídová zrna.
K: 0.
ZP: černá a černohnědá, silně zakouřená, hlubší prstování, slídová zrna.
H: homogenní, slídová zrna.
Dat.: počátek 16. století.
Analogie: viz kachel K 313

Tab. 38 – Kachel K 284

Kachel K 285

Motiv: Ptáček s rostlinným motivem
PO řkk s částí ČVS.
R: Mš = 81, Mv = 52.
IK: hlava ptáčka doprava s rostlinným motivem.
OL: vpravo rovně oříznuto.
ČVS: oranžový okr, hojně slídových zrn, jemně drsná.
K: 0.
ZP: šedočerná, zakouřená, prstování, slídová zrna.
H: homogenní, slídová zrna, ojedinělé kaménky.
Dat.: 1. polovina 16. století.
Analogie: viz kachel K 313

Tab. 39 – Kachel K 285

Kachel K 299

Motiv: Cimbuří se stříškami
LHR řkk.
R: Mš = 87, Mv s cimbuřím = 105, Mv bez cimbuří 65.
IK: nahoře volně řezané stínky cimbuří s pultovou stříškou, pod ní nápis v renesanční majuskuli „DEK“. Vpravo i vlevo další pultové stříšky. Pod nimi šikmo zleva vpravo dolů řezaný provazec. Pod ním část motivu „zkřížené lilie“.
OL: 0.
ČVS: střední okr, jemně drsná, slídková zrna. Na horním cimbuří zbytek červeného malování.
K: 0.
ZP: černá, zakouřená.
H: šedé jádro, okrově oranžové okraje.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 40 – Kachel K 299

Kachel K 313

Motiv: Dvojice ptáčků s hrozny vinné révy a listy
Dolní polovina řkk s částí ČVS.
R: Mš = 200 (celá), Mv = 99.
IK: dolní část dvou ptáčků s hrozníčkovitými plody a listem vlevo.
OL: jen dole, širší dovnitř zaoblená.
ČVS: oranžová se silnějším bělavým přetahem, hladká, slídová zrna.
K: výběh.
ZP: tmavý okr, slídová zrna, prstování. Lehce zakouřená.
H: homogenní.
Dat.: 1. polovina 16. století.
Analogie: Praha 1 – Vrchlického sady (Brych 2004, s. 131, obr. 297), Chrudim (Frolík 2003, s. 59, obr. 92)

Tab. 41 – Kachel K 313

Kachel K 327

Motiv: Prorok
Okraj s částí ČVS kk.
R: Mš = 80, Mv = 102.
IK: část nápisové pásky proroka.
OL: složitá: dva širší oblouny, jeden z nich plošší.
ČVS: střední okr, jemně drsná, místy hladká, ojedinělá slídová zrna.
K: 0.
ZP: šedohnědá, lehce zakouřená, zrnitá, ojedinělá slídová zrna.
H: homogenní, kaménky.
Dat.: počátek 16. století.

Tab. 42 – Kachel K 327

Kachel K 473

Motiv: Část prořezávaného kachle
Část prořezávaného kamnového nástavce.
R: Mš = 75, Mv = 140.
IK: část prořezovaného gotického oblouku, zevně dva volně řezaní krabi s akantovou výzdobou.
OL: jednoduchý vysoký částečně poškozený hranol.
ČVS: světle zelená, místy stříbřitě lesklá poleva na bělavě šedé engobě, částečně odražená.
Krabi bez polevy, okroví.
K: výběh. Cihlově červená, zevně místy skvrny zelené polevy bez engoby.
ZP: jako ČVS.
H: cihlověčervená. homogenní, četné drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 43 – Kachel K 473

Kachel K 474

Motiv: Část gotického oblouku
Část prořezávaného kamnového nástavce. Spleno ze dvou ks.
R: Mš = 72, Mv = 125.
IK: Část prořezávaného gotického oblouku. Zevně dva volně řezaní krabi s akantovou výzdobou.
OL: jednoduchý vysoký, částečně poškozený hranol.
ČVS: zelená lesklá poleva na šedavé engobě, místy odražená. Krabi bez polevy, okroví.
K: 0.
ZP: jako ČVS, kaménky.
H: cihlově červená, kaménky, homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 44 – Kachel K 474

Kachel K 475

Motiv: Část prořezávaného oblouku
Část prořezávaného kamnového nástavce.
R: Mš = 65, Mv = 125.
IK: část prořezávaného gotického oblouku. Zevně dva volně řezaní krabi s akantovou výzdobou.
OL: jednoduchý vysoký, částečně poškozený hranol.
ČVS: zelená, místy zelenočená a stříbřitě lesklá poleva na šedavé engobě, místy odražená.
Krabi bez polevy, okroví.
K: větší výběh, zevně cihlově červená. Slídová zrna a drobné kaménky. Částečně zakouřená.
ZP: jako ČVS.
H: cihlově červená, četné drobné kaménky, slídová zrna.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 45 – Kachel K 475

Kachel K 476

Motiv: Část prořezávaného oblouku
Část prořezávaného gotického oblouku, zevně zbytky dvou krabů s akantovou výzdobou.
R:.
OL: jednoduchý vysoký, částečně poškozený hranol.
ČVS: zelená, místy zelenočerná lesklá poleva na šedavé engobě, místy odražená.
K: 0.
ZP: jako ČVS.
H: cihlově červená, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 46 – Kachel K 476

Kachel K 477

Motiv: Část prořezávaného oblouku
Část prořezávaného kamnového nástavce.
R: Mš = 73, Mv = 85.
IK: část prořezávaného gotického oblouku. Zevně jeden volně řezaný krab.
OL: jednoduchý vysoký částečně poškozený hranol.
ČVS: zelená, místy stříbřitě lesklá, poleva na šedavé engobě, místy odražená.
K: 0.
ZP: jako ČVS.
H: cihlově červená, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 47 – Kachel K 477

Kachel K 478

Motiv: Část kamnového nástavce
Část prořezávaného kamnového nástavce.
R: Mš = 37, Mv = 86.
IK: volně řezaný krab na OL s akantovou výzdobou.
OL: jednoduchý vysoký hranol.
ČVS: část překryta tmavě zelenou lesklou polevou na šedavé engobě. Krab bez polevy, okrový.
K: 0.
ZP: cihlově červená, ojedinělé skvrny transparentní zelené polevy bez engoby.
H: světle cihlově červená, drobné kaménky, homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 48 – Kachel K 478

Kachel K 479

Motiv: Část kamnového nástavce
Část prořezávaného kamnového nástavce.
R: Mš = 51, Mv = 49.
IK: volně řezaný krab na OL s akantovou výzdobou.
OL: jednoduchý vysoký hranol.
ČVS: převážně odražená stříbřitě lesklá zelená poleva na šedavé engobě.
K: 0.
ZP: odražená, jako H.
H: cihlově červená, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 49 – Kachel K 479

Kachel K 485

Motiv: Panna Marie
Část ČVS kk.
R: Mš = 84, Mv = 143.
IK: klečící žena se sepjatýma rukama, bez hlavy.
OL: 0.
ČVS: tmavě zelená lesklá poleva na bělavé engobě.
K: 0.
ZP: hnědá a černohnědá, zakouřená, slídová zrna, rovnoběžné prstování .
H: světle cihlově červená, ojedinělé drobné kaménky, homogenní.
Dat.: 16. století (2. polovina ?)
Analogie: Brno, Reduta, Zelný trh č. 4 (Jordánková – Loskotová – Merta 2004, s. 587, typ 10), zámek Jánský Vrch (Pavlík – Vítanovský 2004, s. 198, obr. 107). Brno, Lipnice, Velké Meziříčí, Altenburg (Jordánková – Loskotová 2007, s. 340)

Tab. 50 – Kachel K 485

Kachel K 486

Motiv: Kašpar
Větší část prořezávaného ČVS kk. Spleno z pěti ks.
R: Mš = 162, Mv = 253.
IK: klečící vousatý muž s korunou na hlavě, držící v obou rukách ozdobnou skříňku.
OL: 0.
ČVS: tmavě zelená až zelenočerná lesklá poleva na bělavé engobě.
K: 0.
ZP: světle cihlově červená, drsná, část přetažena obdobnou polevou jako ČVS, ale bez engoby.
H: homogenní, ojedinělé drobné kaménky, barva jako ZP.
Dat.: 16. století (2. polovina ?).
Analogie: Brno, Koblížná ulice č. 19 (Loskotová – Žákovský 2008, s. 391, příloha č. 3), Landštejn (Pavlík – Vítanovský 2004, s. 200, 329, kat. č. 124), Lipnice (Jordánková – Loskotová 2007, s. 342)

Tab. 51 – Kachel K 486

Kachel K 488

Motiv: Část prořezávaného kachle
Okraj prořezávaného kachle?
R: Mš = 64, Mv = 95.
IK: část arkády (sloup, hlavice), části jednoduchých oblouků.
OL: 0.
ČVS: lesklá zelená poleva na bělavé engobě, z části odražená. Na rovné ploše kruhový otvor (6) k upevnění dalšího prvku (plastiky?). Silný reliéf (18).
K: výběh, zevně část přetažená zelenou transparentní polevou bez engoby.
ZP: bělavě šedá, drsná, prstování, část přetažená zelenou polevou bez engoby.
H: cihlově červená, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 52 – Kachel K 488

Kachel K 489

Motiv: Část kamnového nástavce
Část prořezávaného kamnového nástavce.
IK: Okrajová část prořezávaného gotického oblouku, zevně volně řezaní krabi s akantovou výzdobou.
OL: jednoduchý vysoký hranol.
ČVS: zelené, stříbřitě lesklá poleva na bělavé engobě, částečně odražená. Silný reliéf (18).
K: výběh, načervenalý, skvrnky polevy.
ZP: jako ČVS.
H: cihlově červená, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 53 – Kachel K 489

Kachel K 490

Motiv: Kamnový nástavec prořezávaný
Pravá horní část prořez. gotického oblouku kamn. nástavce.
R: Mš = 102, Mv = 112.
IK: část prořezávaného gotického oblouku, uprostřed nahoře malý erbovní štítek s jednohlavou orlicí, zevně volně řezaní krabi s akantovou výzdobou.
OL: jednoduchý vysoký hranol.
ČVS: zelená stříbřitě lesklá poleva na bělavé engobě, krabi bez polevy okrová, řezné plochy načervenalé, silný reliéf (21).
K: výběhy, načervenalé, skvrnky polevy.
ZP: přetah obdobné polevy jako na ČVS.
H: cihlově červená, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 54 – Kachel K 490

Kachel K 491

Motiv: Část kamnového nástavce
Honí část gotického oblouku prořezávaného kamnového nástavce.
R: Mš = 75, Mv = 72.
IK: z každé strany oblouku zevně po jednom krabu, zdobeném akanty.
OL: vysoký zaoblený hranol.
ČVS: zelená, místy stříbřitě lesklá poleva na bělavě engobě, část odražená, silný reliéf (18).
K: 0.
ZP: cihlově červená, odražená, drsná, ojedinělá slídová zrna, část polita polevou bez engoby.
H: homogenní, jako ZP.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 55 – Kachel K 491

Kachel K 492

Motiv: Část kamnového nástavce
Část gotického oblouku prořezávaného kamnového nástavce.
R: Mš = 52, Mv = 66.
IK: vedle oblouku volně řezaný krab s akantovou výzdobou.
OL: vysoký zaoblený hranol.
ČVS: zelená, místy stříbřitě lesklá poleva na bílé engobě, část odražená. Silný reliéf (21).
K: 0.
ZP: cihlově červená, odražená, drsná .
H: homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 56 – Kachel K 492

Kachel K 493

Motiv: Erbovní štítek
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 40, Mv = 49.
IK: malý erbovní štítek s jednohlavou orlicí doprava, část prořezávané kružby.
OL: 0.
ČVS: zelené poleva na bělavé engobě, část odražená. Silný reliéf (15).
K: 0.
ZP: cihlově červená, drobné kaménky.
H: jako ZP, homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 57 – Kachel K 493

Kachel K 494

Motiv: Erbovní štítek
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 43, Mv = 49.
IK: malý erbovní štítek s jednohlavou orlicí doprava, část prořezávané kružby.
OL: 0.
ČVS: zelená a tmavě zelená poleva na bělavé engobě, část odražená. Silný reliéf (19).
K: 0.
ZP: zelená stříbřitě lesklá poleva bez engoby.
H: tmavě cihlově červená, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 58 – Kachel K 494

Kachel K 495

Motiv: Erbovní štítek
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 45, Mv = 42.
IK: malý erbovní štítek s jednohlavou orlicí doprava, části prořezávaných kružeb.
OL: 0.
ČVS: tmavě zelená poleva na bělavé engobě. Silný reliéf (21).
K: 0.
ZP: jako ČVS ale bez engoby.
H: tmavě cihlově červená, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 59 – Kachel K 495

Kachel K 496

Motiv: Erbovní štítek
Část ČVS prořezávané k.
R: Mš = 41, Mv = 58.
IK: malý erbovní štítek s jednohlavou orlicí doprava, část prořezávané kružby.
OL: 0.
ČVS: světle zelená matná poleva na bělavé engobě, část odražená. Silný reliéf (17).
K: 0.
ZP: jako ČVS, ale bez engoby. Hrubé nálepy
H: cihlově červená, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 60 – Kachel K 496

Kachel K 497

Motiv: Erbovní štítek
Část okraje, ČVS a K prořez. k.
R: Mš = 58, Mv = 140.
IK: část erbovního štítku s částí kříže (anděl štítonoš).
OL: složitá: vývalek, výžlabek, vývalek.
ČVS: převážně překrytá zelenou a tmavě zelenou lesklou polevou na bělavé engově, část odražená. Na příčném břevnu kříže jen engoba.
K: větší výběh: zevně rezný, zčásti překryt zelenou polevou bez engoby, jinak tmavě cihlově červený. Uvnitř jako ČVS, rovnoběžně vytáčení rýhy.
ZP: jako vnitřek K.
H: cihlově červená, homogenní, ojedinělé drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 61 – Kachel K 497

Kachel K 498

Motiv: Erbovní štítek
Část okraje a ČVS a prořez. k.
R: Mš = 66, Mv = 107.
IK: část erbovního štítku se svislým břevnem (anděl štítonoš).
OL: složitá: vývalek, výžlabek, vývalek.
ČVS: zelená lesklá poleva na bělavé engobě, částečně odražená.
K: 0.
ZP: jako ČVS, hojně kaménků.
H: cihlově červená, homogenní, ojedinělé drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 62 – Kachel K 498

Kachel K 499

Motiv: Erbovní štítek
Část ČVS s OL prořez. k., slepeno ze 2 ks.
R: Mš = 90, Mv = 92.
IK: velký erbovní štítek jen s příčným břevnem (anděl štítonoš).
OL: poškozená.
ČVS: zelená lesklá poleva na bělavé engobě, část odražená. Hojně větších kamének, silný reliéf (19).
K: 0.
ZP: tmavě šedá, slídová zrna, část přetažena zelenou polevou bez engoby.
H: cihlově červená, homogenní, ojedinělé drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 63 – Kachel K 499

Kachel K 500

Motiv: Erbovní štítek
Část okraje ČVS prořez. k..
R: Mš = 52, Mv = 92.
IK: větší část velkého erbovního štítu s křížem, nahoře část ruky (anděl štítonoš).
OL: 0.
ČVS: střední okr, jemně drsná, zbytky bělavé engoby a zelené glazury. Silný reliéf (15).
K: 0.
ZP: cihlově červená, drsná.
H: cihlově červená, homogenní, ojedinělé drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 64 – Kachel K 500

Kachel K 501

Motiv: Erbovní štítek
Část ČVS prořez. k..
R: Mš = 78, Mv = 85.
IK: část velkého erbovního štítu s křížem, kanelování (anděl štítonoš).
OL: 0.
ČVS: na části matná špinavě zelená poleva, jinde režný okrový povrch, hladká. Silný reliéf (15).
K: 0.
ZP: tmavě šedá, ojedinělá slídová zrna a kaménky, v jednom rohu nálep kaménků (?).
H: cihlově červená, homogenní, kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 65 – Kachel K 501

Kachel K 502

Motiv: Erbovní štítek
Část ČVS prořez. k..
R: Mš = 83, Mv = 38.
IK: část velkého erbovního štítu s příčným břevnem + ruka (anděl štítonoš).
OL: 0.
ČVS: převážně přetažena poškozenou zelenou polevou na bělavé engobě, zčásti odražená.
Silný reliéf (13).
K: 0.
ZP: na části zelenošedá matná poleva bez engoby, část cihlově červená.
H: cihlově červená, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 66 – Kachel K 502

Kachel K 503

Motiv: Erbovní štítek
Část ČVS prořez. k..
R: Mš = 50, Mv = 60.
IK: část velkého erbovního štítku s křížem + ruka (anděl štítonoš).
OL: 0.
ČVS: zelená a zelenočerná poleva na bělavé engobě, částečně odražená. Silný reliéf (15).
K: 0.
ZP: zelená poleva bez engoby, velmi hrubý povrch.
H: cihlově červená, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 67 – Kachel K 503

Kachel K 504

Motiv: Erbovní štítek
Část ČVS prořez. k..
R: Mš = 68, Mv = 75.
IK: pod částí oblouku malý půlený erbovní štítek (vpravo 3 krácející lvi, vlevo rakouský znak?). Nad oblou lištou kanelovaná drapérie šatu.
OL: 0.
ČVS: zelená a tmavě zelená poleva na bělavé engobě, část odražena. Silný reliéf (25).
K: 0.
ZP: část tmavě cihlová, drsná, část přetažena stříbřitě lesklou polevou bez engoby.
H: cihlově červená, homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 68 – Kachel K 504

Kachel K 505

Motiv: Erbovní štítek
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 100, Mv = 83.
IK: pod částí oblouku malý půlený erbovní štítek (vpravo 3 krácející lvi, levou rakouský znak ?). Nad oblou lištou kanelovaná drapérie šatu.
OL: 0.
ČVS: tmavě zelená, místy stříbřitě lesklá poleva na bílé engobě, drapérie bílá. Silný reliéf (25).
K: 0.
ZP: většina cihlově červená, drsná, část přetažena zelenou stříbřitě lesklou polevou bez engoby.
H: tmavě cihlově červená, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 69 – Kachel K 505

Kachel K 506

Motiv: Prořezávaný kamnový nástavec
Střed a pravá horní část prořezávaného kamnového nástavce.
R: Mš = 112, Mv = 210.
IK: část prořez. gotického oblouku, uprostřed nahoře malý erbovní štítek s jednohlavou orlicí. Zevně volně řezaní krabi a akantová výzdoba.
OL: jednoduchý vysoký hranol.
ČVS: zelená, místy stříbřitě lesklá poleva na bělavé engobě, částečně odražená. Silný reliéf (22).
K: 0.
ZP: jako ČVS.
H: cihlově červená, homogenní, ojedinělé kaménky a slídová zrna.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab.. 70 – Kachel K 506

Kachel K 507

Motiv: Horní část kamnového nástavce
Horní část gotického oblouku prořezávaného kamnového nástavce.
R: Mš = 96, Mv = 92.
IK: zevně hrotu oblouku z každé strany krabi, zdobení akanty.
OL: vysoký zaoblený hranol.
ČVS: zelená místy stříbřitě lesklá poleva na bílé engobě, část odražená.
K: 0.
ZP: cihlově červená, odražená, drsná, ojedinělá slídová zrna, drobné kaménky.
H: homogenní, jako ČVS.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 71 – Kachel K 507

Kachel K 508

Motiv: Část kachle s výzdobou
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 75, Mv = 68.
IK: vrchol gotického lomeného oblouku + dva krabi s akantovou výzdobou
OL: 0.
ČVS: zelená a tmavě zelená matná a stříbřitě lesklá poleva na bílé engobě, částečně odražená.
K: 0.
ZP: jako ČVS ale bez engoby.
H: světle cihlově červená, drobné kaménky, homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 72 – Kachel K 508

Kachel K 509

Motiv: Zdobení kachel
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 75, Mv = 78.
IK: vrchol gotického lomeného oblouku + dva krabi s akantovou výzdobou + výběh na fialu.
OL: 0.
ČVS: tmavě zelená přepálená matná poleva s nálepy na bělavé engobě, jeden krab bez polevy tmavě okrový až hnědý.
K: 0.
ZP: přepálená poleva jako ČVS.
H: šedohnědá, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 73 – Kachel K 509

Kachel K 510

Motiv: Okraj kk
Okraj kk.
R: Mš = 38, Mv = 120.
IK: 0.
OL: složitá: hranol, vývalek, malý obloun.
ČVS: bělavě zelená lesklá poleva na bělavé engobě.
K: zevně cihlově oranžová, většinou přetažena sytě zelenou lesklou polevou bez engoby, na boku zbytek většího pravouhlého prořezávaného ZO (š = 314).
ZP: světle šedá, lehce zakouřená.
H: cihlově oranžová, homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 74 – Kachel K 510

Kachel K 511

Motiv: Část gotické kružby
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 84?, Mv = 80.
IK: část prořez. gotické kružby, zdobené stylizovanými květy + část fiály.
OL: 0.
ČVS: bělavě zelená, místy stříbřitě lesklá poleva na bělavé engobě, část odražená.
K: 0.
ZP: stejná poleva jako na ČVS ale bez polevy, část rezná, tmavě okrová, ojedinělá slídová zrna.
H: homogenní, tmavě okrová.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 75 – Kachel K 511

Kachel K 512

Motiv: Gotický oblouk s nohou koně
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 75, Mv = 111.
IK: část prořez. gotického oblouku a noha koně.
OL: 0.
ČVS: zelená a tmavě zelená, lesklá poleva na bělavé engobě, částečně odražená..
K: 0.
ZP: tmavě zelená a stříbřitě lesklá poleva bez engoby.
H: tmavě okrová, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 76 – Kachel K 512

Kachel K 513

Motiv: Gotický oblouk
Část ČVS prořez. k. s okrajem.
R: Mš = 85, Mv = 102.
IK: část prořez. gotického oblouku + sloupek.
OL: jednoduchý úzký vysoký hranol.
ČVS: tmavě zelená lesklá poleva na bělavé engobě.
K: 0.
ZP: šedavě zelená matná poleva.
H: homogenní, oranžově šedá.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 77 – Kachel K 513

Kachel K 514

Motiv: Část kružby
Část ČVS kk.
R: Mš = 62, Mv = 66.
IK: průsečík tří gotických neprořezávaných zdobných oblouků.
OL: 0.
ČVS: středně zelená lesklá poleva na bělavě engobě, část odražená.
K: 0.
ZP: tmavě cihlově červená, ojedinělá slídová zrna.
H: tmavě cihlově červená, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 78 – Kachel K 514

Kachel K 515

Motiv: Gotický oblouk s nohami zbrojnošů
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 50, Mv = 87.
IK: část prořez. gotického oblouku + nohy zbrojnošů + spodní část korouhve.
OL: 0.
ČVS: středně a tmavě zelená poleva na bělavé engobě, část odražená.
K: 0.
ZP: část tmavě cihlově červená se slídovými zrny, část tmavě zelená lesklá poleva bez engoby.
H: cihlově červená, homogenní, kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.
Analogie: Landštejn, Velké Meziříčí, Altenburg – po stranách doplněno o další postavy (vše Jordánková – Loskotová 2007, s. 350)

Tab. 79 – Kachel K 515

Kachel K 516

Motiv: Štítek se zkříženými ostrvemi
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 92, Mv = 44.
IK: jednoduchý erbovní štítek se dvěma zkříženými ostrvemi nad obloukem.
OL: 0.
ČVS: středně zelená lesklá poleva na bělavé engobě, část odražená. Karmínové skvrnky.
K: 0.
ZP: poleva jako na ČVS ale bez engoby.
H: tmavě cihlově červená, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 80 – Kachel K 516

Kachel K 517

Motiv: Část oblouku s nohou rytíře
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 75, Mv = 50.
IK: část zdobeného gotického oblouku + zřasený plášť a noha rytíře.
OL: 0.
ČVS: sytě lesklá zelená poleva na bílé engobě.
K: 0.
ZP: jako ČVS ale bez engoby.
H: oranžově cihlová, homogenní, hojně drobných kaménků.
Dat.: 2. polovina 15. století.
Analogie: viz kachel K 515.

Tab. 81 – Kachel K 517

Kachel K 518

Motiv: Gotický oblouk
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 47, Mv = 60.
IK: část gotického zdobeného oblouku.
OL: 0.
ČVS: stříbřitě zelená lesklá poleva na bělavé engobě.
K: 0.
ZP: jako ČVS ale bez engoby.
H: homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 82 – Kachel K 518

Kachel K 519

Motiv: Sloupek
Okraj prořez. k. s částí ČVS.
R: Mš = 48, Mv = 100.
IK: sloupek s raménkem
OL: poškozený jednoduchý, úzký, vysoký hranol.
ČVS: tmavě zelená lesklá poleva na bělavé engobě, část odražená, karmínové skvrnky.
K: 0.
ZP: jako ČVS, po odražené komoře tmavě cihlová, slídová zrna.
H: tmavě cihlová, homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 83 – Kachel K 519

Kachel K 520

Motiv: Gotický oblouk
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 50, Mv = 61.
IK: část zdobení gotického oblouku s raménkem.
OL: 0.
ČVS: středně zelená lesklá poleva na bělavé engobě, část odražená.
K: 0.
ZP: tmavě zelená lesklá poleva bez engoby.
H: tmavě cihlová, homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 84 – Kachel K 520

Kachel K 521

Motiv: Erbovní štítek
Část ČVS prořez. k., slepeno ze dvou kusů.
R: Mš = 105, Mv = 175.
IK: část zdobeného gotického oblouku, zevně dva krabi, nahoře malý erbovní štítek s orlicí.
OL: jednoduchý vysoký hranol.
ČVS: světle a tmavě zelená lesklá poleva na bělavé engově. Krabi mají režný okrový povrch.
K: výběh – zevně tmavě okrová, drobné kaménky, část černá. Uvnitř jako ČVS.
H: oranžová, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 85 – Kachel K 521

Kachel K 524

Motiv: Melichar
Velká část ČVS prořez. k. Spleno ze dvou kusů.
R: Mš = 128, Mv = 142.
IK: část klanění tří mudrců. Postava mudrce bez hlavy v ozdobném rouchu s mečem, držícího v levé ruce nádobku s myrhou. Hlava a přední část koně doprava.
OL: 0.
ČVS: stříbřitě lesklá zelená poleva na bělavé engobě, část odražená. Silný reliéf (až 22).
K: 0.
ZP: část přetažena stejnou polevou jako ČVS ale bez engoby. Část recentně přetažena sádrou, část rezná tmavě okrová.
H: tmavě cihlově červená, hojně kaménků.
Dat.: 2. polovina 15. století.
Analogie: Brno, Starobrněnská ulice č. 8 (Jordánková – Loskotová – Merta 2004, s. 584 – 585, typ 7), Landštejn (Pavlík – Vítanovský 2004, s. 200, 329, obr. 125), Vysoké Mýto (Menoušková – Měřínský 2008, s. 22).

Tab. 86 – Kachel K 524

Kachel K 525

Motiv: Část těla koně
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 71, Mv = 53.
IK: zadní část těla koně s ocasem.
OL: 0.
ČVS: středně zelená lesklá poleva na šedavé engobě. Pro velkou přítomnost kamének pod polevou velmi drsná.
K: 0.
ZP: větší část přetažena stejnou polevou jako ČVS, část jen šedavá engoba.
H: světle cihlově červená, homogenní, ojedinělé kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 87 – Kachel K 525

Kachel K 526

Motiv: Melichar
Větší část ČVS prořez. k.
R: Mš = 148, Mv = 150.
IK: část klanění tří mudrců. Postava mudrce bez hlavy v ozdobném rouchu s mečem, v levé ruce nádobka s myrhou. Celý kůň doprava.
OL: 0.
ČVS: středně a tmavě zelená mírně lesklá poleva na bělavé engobě, část odražená. Silný reliéf (20).
K: 0.
ZP: větší část přetažena stříbřitě lesklou zelenou polevou bez engoby, část rezná, středně okrová drsná.
H: tmavě cihlově červená, drobné kaménky, ojediněle slídová zma.
Dat.: 2. polovina 15. století.
Analogie: viz kachel K 524.

Tab. 88 – Kachel K 526

Kachel K 527

Motiv: Baltazar
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 93, Mv = 163.
IK: jezdec bez hlavy na koni doprava s mečem a kolečkovou ostruhou, v levé ruce picí roh. Část těla a krku koně.
OL: 0.
ČVS: tmavě zelená lesklá poleva na bělavé engobě, značně odražená. Silný reliéf (18).
K: 0.
ZP: zčásti přetažená stříbřitě lesklou polevou bez engoby, část rezná, středně okrová.
H: tmavě hnědá, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.
Analogie: Brno, Starobrněnská ulice č. 8 (Jordánková – Loskotová – Merta 2004, s. 585 - 586 typ 8), Potštejn (Pavlík – Vítanovský, s. 329, 200, obr. 126). Brno, nám. Svobody č. 1; Brno, Orlí ulice č. 16; Velké Meziříčí; Altenburg; Brno, Koblížná ulice č. 19 (vše Jordánková – Loskotová 2007, s. 344 - 345)

Tab. 89 – Kachel K 527

Kachel K 528

Motiv: Část koně s jezdcem
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 91, Mv = 91.
IK: přední část koně doleva + noha jezdce.
OL: 0.
ČVS: zelená a stříbřitě lesklá poleva na bělavé engobě, část odražená. Silnější reliéf (14).
K: 0.
ZP: většina přetažena světlou místy stříbřitě lesklou polevou engoby, část tmavě okrová.
H: tmavě cihlově červená, homogenní, hojně drobných kamének.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 90 – Kachel K 528

Kachel K 529

Motiv: Kamnový nástavec
Horní část prořezávaného kamnového nástavce.
R: Mš = 85, Mv = 110.
IK: horní část hrotitého oblouku s prořezávaným listovým motivem, vpravo zevně 2 krabi s akantovou výzdobou, vlevo jen jeden.
OL: vysoký zaoblený hranol.
ČVS: tmavě zelená lesklá poleva na bělavé engobě, dva krabi tmavě šedí, jeden překryt hen bělavou engobou, u všech část zelená poleva na šedavé engobě.
K: horní zužující výběh, zevně rezný temno oranžově červený, zevnitř na části stejná poleva jako na ČVS, část jen bělavá engoba.
ZP: část potažena polevou bez engoby.
H: tmavě cihlově oranžová, homogenní, jen kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 91 – Kachel K 529

Kachel K 530

Motiv: Akantová výzdoba
Část ČVS prořez. k..
R: Mš = 50, Mv = 40.
IK: část OL + zevně jeden krab s akantovou výzdobou.
OL: vysoký zaoblený hranol.
ČVS: tmavě zelená, místy stříbřitě lesklá poleva na bělavé engobě. Krab jen přetažen engobou.
K: výběh. Zevně tmavě cihlově červená, uvnitř jako ČVS.
ZP: 0.
H: tmavě cihlově červená, homogenní, kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 92 – Kachel K 530

Kachel K 531

Motiv: Gotický motiv
Část prořezávaného k.
R: Mš = 51, Mv = 58.
IK: část OL, uvnitř část prořez. gotic. motivu, zevně jeden krab s akantovou výzdobou.
OL: mírně prohnutý vysoký zaoblený hranol.
ČVS: tmavě zelená lesklá poleva na bělavé engobě, částečně odražená.
K: 0.
ZP: přetažená bělavou engobou.
H: homogenní, drobné kaménky, ojedinělá slídová zrna.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 93 – Kachel K 531

Kachel K 532

Motiv: Gotický motiv
Část prořez. k.
R: Mš = 24, Mv = 32.
IK: prořezávaný gotický motiv.
OL: 0.
ČVS: tmavě zelená lesklá poleva na bělavé engobě.
K: 0.
ZP: šedavě lesklá zelená poleva.
H: tmavě cihlově červená, homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 94 – Kachel K 532

Kachel K 533

Motiv: Část oblouku
Okraj. zlomek prořez. k.
R: Mš = 75, Mv = 109.
IK: část gotického zdobeného oblouku + vimperk.
OL: většinou odlomený hranol.
ČVS: tmavě zelená lesklá poleva na bělavé engobě, část odražená, silný reliéf (20).
K: jen výběh.
ZP: část zelená poleva bez engoby, část střední okr.
H: střední okr, homogenní, ojedinělé kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 95 – Kachel K 533

Kachel K 534

Motiv: Část oblouku
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 90, Mv = 92.
IK: část zdobeného gotického oblouku s krabem a vimperk, část niky.
OL: 0.
ČVS: tmavě zelená lesklá poleva na bělavé engobě, hojně kaménků, silný reliéf (22).
K: 0.
ZP: část tmavě zelená poleva bez engoby, část světle cihlově červená.
H: tmavě cihlově červená, homogenní, hojně kaménků.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 96 – Kachel K 534

Kachel K 535

Motiv: Část oblouku
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 64, Mv = 73.
IK: část gotického prořezávaného oblouku s krabem, konec vimperku.
OL: 0.
ČVS: tmavší, místy světlejší stříbřitě lesklá poleva na bělavé engobě. Silný reliéf (17).
K: 0.
ZP: souvislý přetah stříbřitě lesklou polevou bez engoby.
H: střední okr, ojedinělé kaménky, homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 97 – Kachel K 535

Kachel K 536

Motiv: Část oblouku
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 75, Mv = 82.
IK: část prořezávaného gotického oblouku se dva krabi + výběh na fiálu.
OL: 0.
ČVS: sytě zelená, místy světlá stříbřitě lesklá poleva na bělavé engobě. Silný reliéf (22).
ZP: většinou přetažená stříbřitě lesklou polevou bez engoby.
H: tmavě cihlově červená, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 98 – Kachel K 536

Kachel K 537

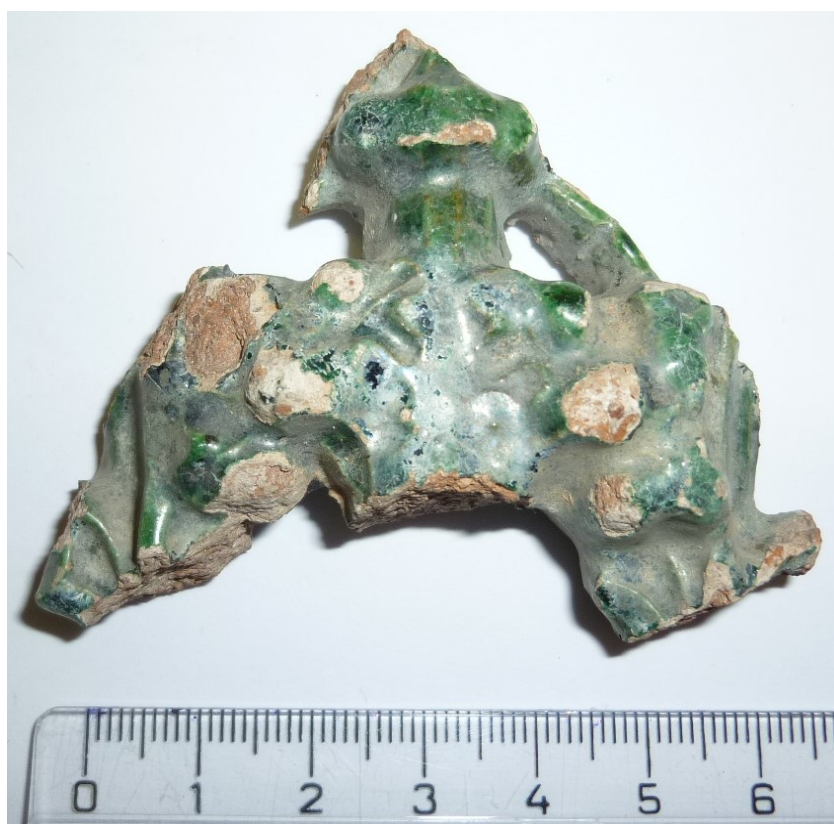
Motiv: Část oblouku
Část prořez. k.
IK: část prořezávaného gotického oblouku s jedním krabem.
OL: 0.
ČVS: tmavě zelená lesklá poleva na bělavé engobě.
K: 0.
ZP: většinou stejná poleva jako na ČVS, ale bez engoby
H: tmavě šedý, vnitřní okraj okrová. Homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 99 – Kachel K 537

Kachel K 538

Motiv: Část fiály
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 65, Mv = 52.
IK: část prořezávané fiály.
OL: 0.
ČVS: tmavě zelená lesklá poleva na bělavé engobě, část odražená.
K: 0.
ZP: stejná poleva jako na ČVS, ale bez engoby.
H: středně cihlově červená, homogenní, ojedinělé drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 100 – Kachel K 538

Kachel K 539

Motiv: Část oblouku
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 70, Mv = 70.
IK: část prořezávaného gotického oblouku s jedním krabem.
OL: 0.
ČVS: tmavě zelená matná a přepálená poleva na bělavé engobě s nálepy kaménků. Silný reliéf (18).
K: 0.
ZP: stříbřitě lesklá poleva bez engoby.
H: tmavě cihlově červená, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 101 – Kachel K 539

Kachel K 540

Motiv: Část oblouku
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 65, Mv = 57.
IK: část dvojitého gotického oblouku s „visnutým svorníkem“.
OL: 0.
ČVS: stříbřitě lesklá světlá, místy tmavě zelená poleva na bělavé engobě. Část odražená.
K: 0.
ZP: zelenohnědá, převážně matná poleva bez engoby.
H: tmavě cihlová, homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 102 – Kachel K 540

Kachel K 541

Motiv: Část oblouku
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 57, Mv = 51.
IK: část prořezávaného gotického oblouku s malým „visutým svorníkem“.
OL: 0.
ČVS: tmavě zelná mírně lesklá poleva na bělavé engobě. Silný reliéf (19).
K: 0.
ZP: převážně světle zelená poleva bez engoby.
H: cihlově červená, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 103 – Kachel K 541

Kachel K 542

Motiv: Rostlinný motiv
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 73, Mv = 60.
IK: náběh na fiálu zdoben rostlinným motivem + části dvou prořezávaných lišt.
OL: 0.
ČVS: tmavě zeleně lesklá poleva na bílé engobě. Silnější reliéf (15).
K: 0.
ZP: jako ČVS ale bez engoby.
H: homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 104 – Kachel K 542

Kachel K 544

Motiv: Rytíř na koni
Část ČVS prořezávaného k., slepeno ze dvou kusů. Obdélný formát ČVS.
R: Mš = 107, Mv = 145.
IK: celá postava jezdce doprava, na hrudníku štít se lvem ve skoku doprava + hlava, krk a přední část koně.
OL: 0.
ČVS: tmavě zelenohnědá lesklá poleva na bělavé engobě, přepálená, četné nálepy, drsná. Silný reliéf (15).
K: 0.
ZP: převážně tmavě zelená lesklá poleva bez engoby, část rezná a hnědá.
H: středně cihlově červení, homogenní, hojně kaménků.
Dat.: 2. polovina 15. století.
Analogie:

Tab. 105 – Kachel K 544

Kachel K 545

Motiv: Část koně
Část ČVS prořezávaného k.
R: Mš = 62, Mv = 54.
IK: zadní část koně s ocasem – doprava.
OL: 0.
ČVS: hnědá a tmavě zelená lesklá poleva na bělavé engobě, částečně přepálená, drsná, velmi četné nálepy.
K: 0.
ZP: středně zelená, místy stříbřitě lesklá poleva s nálepy.
H: červenošedá, homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tav. 106 – Kachel K 545

Kachel K 546

Motiv: Kunštatský erb
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 55, Mv = 66.
IK: erbovní štítek s nezřetelnými znaky, profilované lišty.
OL: 0.
ČVS: tmavě zelenohnědá lesklá a přepálená poleva na bělavé engobě. Nálepy, silný reliéf (16).
K: 0.
ZP: tmavě zelená lesklá poleva bez engoby.
H: tmavě cihlově červená, homogenní, hojně drobného ostřiva.
Dat.: 2. polovina 15. století.
Analogie: Brno, Starobrněnská ulice č. 8 , Brno, Reduta, Zelný trh č. 4, Buda, královský palác – odlišné detaily (Jordánková – Loskotová 2007, s. 336)

Tab. 107 – Kachel K 546

Kachel K 547

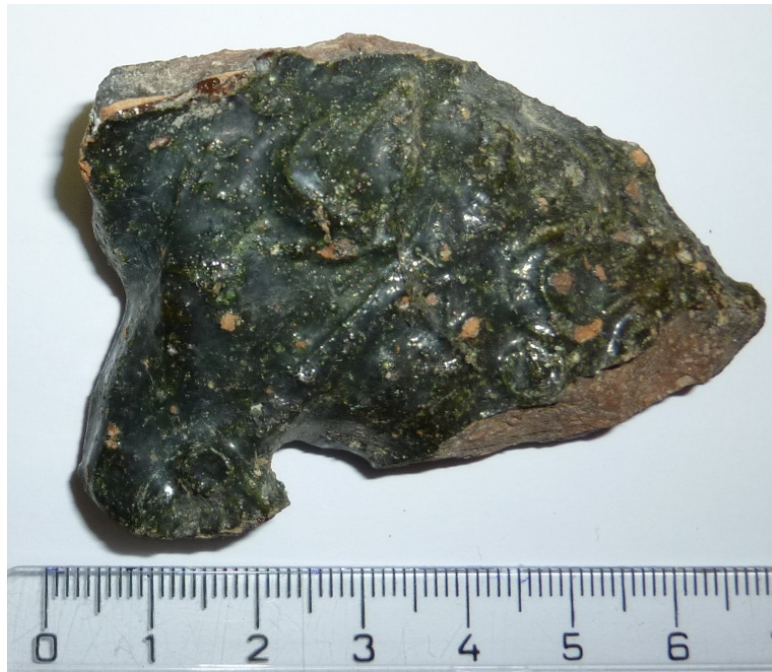
Motiv: Část akroteria
Část gotického akroteria trapézového tvaru.
R: Mš = 170, Mv = 220.
IK: bohaté neprořezávané gotické kružby (čtyřlísty, „jeptišky“ aj.)
OL: složitá – 3 sestupně uspořádané hranoly.
ČVS: černohnědá a černozelená, silně přepálená poleva, drsná, nálepy kaménků.
K: plochý artefakt bez K.
ZP: rezná, černá a černohnědá, homogenní, na lomu četné nálepy.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 108 – Kachel K 547

Kachel K 548

Motiv: Část koně
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 64, Mv = 42.
IK: hlava a část krku koně doprava s uzdou.
OL: 0.
ČVS: zelenočerná mírně lesklá přepálená poleva bělavé engobě, nálepy.
K: 0.
ZP: tmavě zelená matná a hladká poleva. Slídová zrna.
H: červenohnědá, homogenní, četné ostřiva.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 109 – Kachel K 548

Kachel K 550

Motiv: Okrajová část kachle
Okrajová část prořez. k. s část ČVS a K.
R: Mš = 55, Mv = 71.
IK: nezřetelná výzdoba (část vimperku?).
OL: jednoduchý nepravidelný hranol.
ČVS: zelenočerná lesklá přepálená poleva.
K: výběh, zevně zelená lesklá částečně přepálená poleva s nálepy.
ZP: tmavě zelená lesklá a hladká poleva.
H: homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 110 – Kachel K 550

Kachel K 551

Motiv: Část prořezávaného kachle
Okraj a část prořez. k.
R: Mš = 87, Mv = 117.
IK: pravá část zdobeného prořez. „oslího hřbetu“ s OL.
OL: jednoduchý vysoký hranol.
ČVS: tmavě zelená matná přepálená poleva na bělavé engobě, velmi hrubá s kaménky. Silný reliéf (15).
K: 0.
ZP: světle zelená stříbřitě lesklá hladká poleva bez engoby.
H: světle okrová, homogenní, ojedinělá slídová zrna.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 111 – Kachel K 551

Kachel K 552

Motiv: Prořezávaný kachel
Část ČVS prořez. k., slepeno ze dvou kusů.
R: Mš = 112, Mv = 122.
IK: levá část zdobeného prořez. „oslího hřbetu“ s fialou.
OL: 0.
ČVS: tmavě zelená lesklá poleva, částečně přepálená na bělavé engobě, hrubá. Silnější reliéf (13).
K: 0.
ZP: středně zelená lesklá poleva bez engoby.
H: světle cihlově červená, homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 112 – Kachel K 552

Kachel K 553

Motiv: Část vrcholové fiály
Část ČVS prořezávaného k.
R: Mš = 46, Mv = 48.
IK: část vrcholové fiály.
OL: 0.
ČVS: tmavě zelená lesklá poleva na bílé engobě, mírně drsná. Silný reliéf (17).
K: 0.
ZP: jako ČVS, ale bez engoby, hladká.
H: hnědá a tmavě hnědá, hojně kaméneků.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 113 – Kachel K 553

Kachel K 554

Motiv: Část gotické kružby
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 61, Mv = 75.
IK: část prořez. gotické kružby.
OL: 0.
ČVS: tmavě rezavě hnědá, přepálená, málo lesklá a hrubá poleva.
K: 0.
ZP: jako ČVS.
H: hnědě černá.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 114 – Kachel K 554

Kachel K 555

Motiv: Část oblouku
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 65, Mv = 53.
IK: část zdobení prořez. oblouku, zevně jeden krab.
OL: 0.
ČVS: červenofialový měděný lesk, část tmavě zelená na bělavé engobě. Silný reliéf (17).
K: 0.
ZP: tmavě zelená lesklá poleva bez engoby, bělavé bodové nálepy.
H: tmavě hnědá až černohnědá, homogenní, hojně bělavého ostřiva.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 115 – Kachel K 555

Kachel K 556

Motiv: Zdobení oblouk
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 105, Mv = 87.
IK: levá část zdobení prořez. oblouku, nahoře uprostřed malý erbovní štítek s orlicí doprava, zevně 1 krab, zdobení akantem, silný reliéf (22).
OL: jednoduchý vyšší hranol.
ČVS: tmavě zelená málo lesklá a přepálená poleva na bělavé engobě s četnými kaménky, drsná. Krab bez polevy černohnědý.
K: 0.
ZP: část zelená a málo lesklá poleva bez engoby, část rezná, černohnědá.
H: tmavě hnědá, homogenní, drobné ostřívo.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 116 – Kachel K 556

Kachel K 558

Motiv: Rohový zlomek
Rohový zlomek průřez. k. s částí ČVS a K.
R: Mš = 61, Mv = 43.
IK: malé hrotité průřez. oblouky.
OL: vysoký jednoduchý nepravidelný hranol.
ČVS: černá, silně přepálená, drsná, nálep kaménků.
K: malý rohový výběh, zevně i uvnitř jako ČVS, zbytky polevy přepálené do černa.
ZP: černá, silně lesklá poleva.
H: černá, homogenní, hojně drobného ostřiva.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 117 – Kachel K 558

Kachel K 565

Motiv: Praporec
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 60, Mv = 60.
IK: praporec se třemi hvězdičkami a příčnými pruhy.
OL: 0.
ČVS: zelená a tmavě zelená lesklá poleva na bělavé engobě, silný reliéf (16).
K: 0.
ZP: tmavě zelená stříbřitě lesklá poleva bez engoby.
H: cihlově červená, homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.
Analogie: viz kachel K 515.

Tab. 118 – Kachel K 565

Kachel K 568

Motiv: Část těla lva
Dolní část ČVS kk z levého boku svisle seříznuta.
R: Mš = 51, Mv = 90.
IK: přední část hlavy a těla lva doleva.
OL: široká, zaoblená.
ČVS: zelená, silně lesklá poleva na bílé engobě.
K: 0.
ZP: šedočerná, zakouřená, ojedinělá slídová zrna.
H: cihlově červená, homogenní.
Dat.: konec 15. století. – 1. polovina 16. století.

Tab. 119 – Kachel K 568

Kachel K 569

Motiv: Část pláště
Roh kk s částí ČVS.
R: Mš = 55, Mv = 71.
IK: nejasný (část oděvu ?).
OL: složitá: hranol, širší výžlabek.
ČVS: zelená místy stříbřitě lesklá poleva na bělavé engobě.
K: jen pravoúhlý rohový výběh.
ZP: šedá a tmavě šedá, lehce zakouřená, ojedinělá slídová zrna.
H: cihlově červená, homogenní.
Dat.: konec 15. století - 1. polovina 16. století.

Tab. 120 – Kachel K 569

Kachel K 570

Motiv: Část svatozáře
Část ČVS kk.
R: Mš = 76, Mv = 45.
IK: nejasná (část paprsčité svatozáře ?).
OL: 0.
ČVS: světle zelená lesklá poleva na bělavé engobě, část odražená.
K: 0.
ZP: šedočerná, zakouřená, ojedinělá slídová zrna.
H: světle cihlově červená, ojedinělé kaménky.
Dat.: konec 15. století - 1. polovina 16. století.

Tab. 121 – Kachel K 570

Kachel K 575

Motiv: Neprořezávaná kružba
Okraj kamnového akroteria s velkou částí ČVS.
R: Mš = 93, Mv = 152.
IK: gotické neprořezávané kružby ve tvaru troj a čtyřlístů, v kroužcích „rostoucí plaménky“.
OL: složitá – nepravidelný hrano, 3 sestupné lišty.
ČVS: zelená a tmavě zelená, částečně přepálená a odražená, lesklá poleva na bílé engobě, nálepy. DO a PO svírají ostrý úhel. Silný reliéf (18).
K: nebyla.
ZP: režná, okrová a světle červená, rovnoběžné prstování, rovná. Ojedinělá slídová zrna. Přes okraj stejná poleva jako na ČVS, ale bez engoby.
H: cihlově červená, homogenní, četné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 122 – Kachel K 575

Kachel K 576

Motiv: Gotický oblouk s erbovním štítkem
Okraj prořez. k. s částí ČVS.
R: Mš = 95, Mv = 98.
IK: část zdobeného gotického oblouku, nad ním šikmo položený vykrojený erbovní štítek bez výzdoby.
OL: zaoblený.
ČVS: zelená stříbřitě lesklá poleva na bělavé engobě. Silný reliéf (21).
K: odražená.
ZP: část přetažená stejnou polevou jako ČVS, ale bez engoby, část ražená, oranžová.
H: cihlově červená, homogenní, ojedinělé kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.
Analogie: Brno, Starobrněnská ulice č. 8, Landštejn (Jordánková – Loskotová 2007, s. 338)

Tab. 123 – Kachel K 576

Kachel K 577

Motiv: Pegas (?)
Část ČVS kk.
R: Mš = 68, Mv = 97.
IK: hlava, krk, přední část těla a nohy, část křídla fantastického tvora doprava.
OL: 0.
ČVS: zelená stříbřitě lesklá poleva, částečně odražená poleva na bělavé engobě.
K: 0.
ZP: světle šedá, část černá, lehce zakouřená. Zespoda stopa po prořezávání ZO. Hojně drobných slídových zrn. Silný reliéf (15).
H: cihlově červená, homogenní, ojedinělé kaménky a slídová zrna.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 124 – Kachel K 577

Kachel K 580

Motiv: Prořezávaný motiv
Levá okrajová část prořezávané k. s částí ČVS.
R: Mš = 65, Mv = 102.
IK: části zdobených prořezávaných oblouků, na boku obloučky.
OL: nízký hranol.
ČVS: světlý okr, jemně drsná, hojně slídový zrn.
K: výběh jako ČVS, částečně zakouřený.
ZP: jako ČVS, hojně slídy.
H: okrová, homogenní, slídová zrna, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 125 – Kachel K 580

Kachel 581

Motiv: Prořezávaný motiv
Okrajová část prořezávaného K s částí ČVS.
R: Mš = 63, Mv = 75.
IK: prořezávaný oválný oblouk + zdobené sloupky.
OL: 0.
ČVS: střední okr, jemně drsná, hojně slídových zrn.
K: 0.
ZP: okrová, většinou bílý matný přetah, hladká.
H: okrově šedá, homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století (?).

Tab. 126 – Kachel K 581

Kachel K 582

Motiv: Prořezávaný motiv
Okrajová část prořez. k. s částí ČVS.
R: Mš = 80, Mv = 100.
IK: část prořez. zdobených sloupků, při okraji obloučky.
OL: nízký hranol.
ČVS: světlý okr, jemně drsná, hojně slídových zrn.
K: výběh.
ZP: jako ČVS, místy černá, zakouřená.
H: okrová, homogenní, hojně slídových zrn..
Dat.: 2. polovina 15. století. ?

Tab. 127 – Kachel K 582

Kachel K 583

Motiv: Prořezávaný oblouk
LHR prořez. k.
R: Mš = 50, Mv = 56.
IK: část prořez. gotického hrotitého oblouku.
OL: vysoký nepravidelný hranol.
ČVS: zelená matná přepálená poleva na bílé engobě, zrzavé nálepy.
K: rohový výběh s přetažením stejné polevy přes okraj, bez engoby.
ZP: zelená matná poleva bez engoby.
H: cihlově červená, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 128 – Kachel K 583

Kachel K 584

Motiv: Část kamnového nástavce
Okrajová část prořez. k. s částí ČVS.
R: Mš = 32, Mv = 55.
IK: okrajový krab s rostlinnou výzdobou.
OL: vysoká oblá, dovnitř prožlabená.
ČVS: tmavě zelená, málo lesklá, přepálená poleva.
K: jen výběh, zevnitř i uvnitř zelená přepálená poleva s nálepky.
ZP: jako K.
H: původní cihlově červená přepálená do černa, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 129 – Kachel K 584

Kachel K 585

Motiv: Část kamnového nástavce
Okrajová část prořez. k částí ČVS.
R: Mš = 48, Mv = 71.
IK: okrajový krab s rostlinnou výzdobou, uvnitř malý prořez. prvek.
OL: vysoká zaoblená, z větší části poškozená, dovnitř prožlabená.
ČVS: bělavě zelená, místy fialová, přepálená málo lesklá poleva.
K: 0.
ZP: jako ČVS, část hrubá, rezná, tmavě cihlová, slídová zrna.
H: tmavě cihlová a černá, přepálená, kaménky.

Tab. 130 – Kachel K 585

Kachel K 586

Motiv: Erbovní štítek se lvem
Okraj prožez. k.
R: Mš = 50, Mv = 45.
IK: pod patkou sloupku malý erbovní štítek s jednoocasým lvem ve skoku doleva.
OL: nepravidelně zaoblená.
ČVS: zelená matná poleva na bělavé engobě.
K: 0.
ZP: jako ČVS, část bělavý přetah.
H: homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 131 – Kachel K 586

Kachel K 587

Motiv: Erbovní štítek
Část ČVS prořez. k.
R: Mš = 65, Mv = 93.
IK: velký kříž na velkém jednoduchém štítku (= anděl štítonoš).
OL: 0.
ČVS: bělavě šedá, jemně drsná a černá, přepálená.
K: 0.
ZP: černá, přepálená, drsná, prstování.
H: černá, přepálená, kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 132 – Kachel K 587

Kachel K 588

Motiv: Tělo koně
LO s částí ČVS.
R: Mš = 105, Mv = 62.
IK: tělo koně bez noh a hlavy.
OL: vysoký hranol.
ČVS: světle zelená, matná, přepálená poleva na bílé engobě, hojně nalepených kaménků.
K: 0.
ZP: zelená hladká poleva bez engoby, větší část cihlově červená, ojedinělá slídoá zrna.
H: cihlově červená, slídová zrna.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 133 – Kachel K 588

Kachel K 589

Motiv: Prořezávaná lilie
Celá vrcholová prořezávané lilie.
R: Mš = 30, Mv = 95.
IK: celá vrcholová prořezávaná lilie.
OL: 0.
ČVS: bílý přetah na cihlově červené hmotě, jemně drsná, hojně slídových zrn.
K: 0.
ZP: tmavě cihlově červená, slabě zakouřená, četná slídová zrna.
H: šedavě cihlová, homogenní, kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 134 – Kachel K 589

Kachel K 590

Motiv: Vrcholový kříž
Prořez. vrcholový kříž.
R: Mš = 48, Mv = 57.
IK: nepravidelný volně řezaný latinský kříž.
OL: 0.
ČVS: tmavě šedá s bělavým přetahem, slídová zrna.
K: 0.
ZP: hnědá, hnědě černá, slídová zrna.
H: tmavě šedá, hojně slídových zrn.
Dat.: 15. století ?

Tab. 135 – Kachel K 580

Kachel K 591

Motiv: Nohy a spodní část praporce
Část ČVS průřez. k.
R: Mš = 75, Mv = 85.
IK: oblouk + meč + noha.
OL: 0.
ČVS: tmavě zelená lesklá poleva na bělavé engobě.
K: 0.
ZP: jako ČVS, ale bez engoby.
H: šedavě cihlová, homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 136 – Kachel K 591

Kachel K 593

Motiv: Prořezávaný motiv
ČVS prořezávaného k, slepeno z devíti kusů, dolní polovina recentně doplněna.
R: Mš = 220 (celá) , Mv = 345 (celá).
IK: prořezávaný lomený portál s rostlinným motivem, nad ním architektonické motivy, uprostřed fiála, po stranách dvě okénka dělená sloupkem, v horní části čtyřlísty. V okrajích prořezávané fiály.
OL: hranol.
ČVS: zelená, lesklá poleva na bělavé engobě.
K: 0.
ZP: červenohnědá, místy lesklá zelená poleva bez engoby, část recentně překryta sádkou.
H: červenohnědá, homogenní.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 137 – Kachel K 593

Kachel K 594

Motiv: Část erbovního štítku a oblouku
Okraj prořez. k. s částí ČVS.
R: Mš = 65, Mv = 110.
IK: část velkého erbovního štítku s křížem („anděl štítonoš“), část oblouku.
OL: vysoký nepravidelný hranol.
ČVS: zelená a tmavě zelená, lesklá poleva na silnější bělavé engobě. Silný reliéf (23).
K: výběh, zevní okraj přetažen polevou jak ČVS, ale bez engoby.
ZP: poleva jako u K.
H: oranžová, homogenní, drobné kaménky.
Dat.: 2. polovina 15. století.

Tab. 138 – Kachel K 594

Přehled kachlů z Městského muzea Čáslav z bakalářské práce ³⁶⁹

Ič.	Motiv	Analogie
22	Znak města Chrudimi	Chrudim (Frolík 2003, s. 20, obr. 11)
23	Adam a Eva	
24	Hradební zed' s cimbuřími	
25	Sv. Jiří na koni	Votělež (Pavlík – Vítanovský, s. 341), Číněves u Králova Městce (Brych 2004, s. 90, obr. 173)
34	Znak cechu obuvníků	
36	Postavy drhnoucí sukno	Chrudim (Frolík 2003, s. 31, obr. 36)
37	Rytíř na koni jedoucí vlevo	Brno - Koblížná ulice č. 21 (Loskotová – Žákovský 2008, s. 391, příloha č.4), Starobrněnská 8 (Loskotová – Jordánková – Merta 2004, s. 582, typ 3), Kapucínské náměstí - rezné torzo přibližně čtvercového formátu, bez oblouku (Loskotová – Jordánková – Merta 2004, s. 589). Neurčená lokalita – Ostravské muzeum: rezný, doplněný pod obloukem hrnčírskou značkou (Pavlík – Vítanovský, s. 369, 241, obr. 554). Lipnice – 2 zlomky, Buda – odlišné detaily (Jordánková – Loskotová 2004, s. 335)
38	David a Betsabé	
39	Skupina osob pod stromem	
40	Ukřížování Krista	Stejné kompoziční pojetí scény - Třebíč, benedikt. klášter (Brych 2004, s. 162, obr. 385)
44	Aristoteles a Phyllis	
47	Pětিলistá rozeta	Chrudim (Frolík 2003, s. 63, obr. 100)
48	Hrnčír s kovářem	
49	Peroucí se hráči	Chrudim (Pavlík – Vítanovský 2004, s. 376)
50	Meluzina II. typu	
51	Erb města Chrudimi	Chrudim (Pavlík – Vítanovský 2004, s. 411)
52	Anděl s kalichem	Chrudim (Pavlík – Vítanovský 2004, s. 350)
53	Římsový kachel	
56	Český lev	Lipnice (Hazlbauer - Kocman 2002, s. 505, obr. 2)
60	Kristus u očištění	
61	Erb řezníků	Chrudim (Pavlík – Vítanovský 2004, s. 414)
62	Peroucí se hráči	
63	Rytíř ve zbroji	Chrudim (Frolík 2003, s. 29, obr. 32)
66	Znak města Chrudimi	Chrudim (Frolík 2003, s. 20, obr. 11)
67	Kachel s got. erbovním	

³⁶⁹ ROSULKOVA, Kateřina. *Hmotná kultura hradu Lichnice*. Bakalářská práce FF Univerzity Pardubice, 2012.

	štitkem	
68	Erb s nebozezem	
69	Adam a Eva u stromu	
70	Rozeta	Chrudim (Frolík 2003, s. 63, obr. 100)
72	Anděl kalichem	Chrudim (Frolík 2003, s. 47, obr. 68)
73	Lilie	Chrudim (Pavlík – Vítanovský, s. 390)
74	Sv. Scholastica	
75	Znak Kutné Hory	
114	Okno	
242	Stínka se stříškou	
331	Nápis APO	Praha (Richterová 1982, tab. 63:3)
480	Část prořez. kachle	
481	Část prořez. kachle	
557	Rohový zlomek	
603	Prorok David	Holice (Brych 2004, s. 61, obr. 88)
604	Prorok	
605	Prorok David	Holice (Brych 2004, s. 61, obr. 88)
606	Prorok	
607	Prorok	Holice (Brych 2004, s. 61, obr. 88)
608	Prorok	
609	Prorok	

1

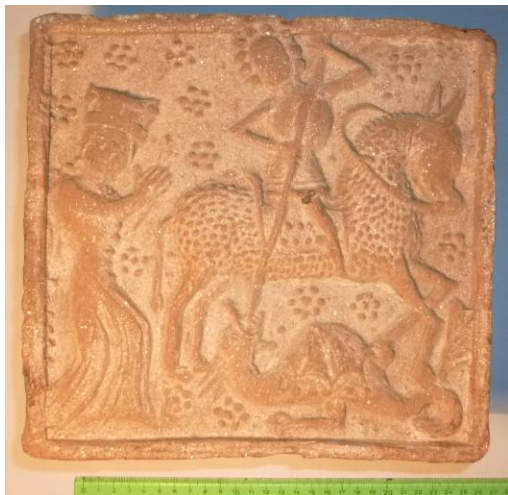
2

3

4

5

6

Tab. 139:

(1) Kachel K 22, (2) Kachel K 23, (3) Kachel K 24, (4) Kachel K 25, (5) Kachel K 34,
 (6) Kachel K 36

1

2

3

4

5

6

Tab. 140:

(1) Kachel K 37, (2) Kachel K 38, (3) Kachel K 39, (4) Kachel K 40, (5) Kachel K 44,
(6) Kachel K 47

1

2

3

4

5

6

Tab. 141:

(1) Kachel K 48, (2) Kachel K 49, (3) Kachel K 50, (4) Kachel K 51, (5) Kachel K 52,
 (6) Kachel K 53

1

2

3

4

5

6

Tab. 142:

(1) Kachel K 56, (2) Kachel K 60, (3) Kachel K 61, (4) Kachel K 62, (5) Kachel K 63,
 (6) Kachel K 66

1

2

3

4

5

6

Tab. 143:

(1) Kachel K 68, (2) Kachel K 69, (3) Kachel K 70, (4) Kachel K 72, (5) Kachel K 73,
(6) Kachel K 74

1

2

3

4

5

6

7

8

Tab. 144:

(1) Kachel K 75, (2) Kachel K 114, (3) Kachel K 242, (4) Kachel K 331, (5) Kachel K 480,
(6) Kachel K 481, (7) Kachel K 557, (8) Kachel K 603

1

2

3

4

5

6

Tab. 145:

(1) Kachel K 604, (2) Kachel K 605, (3) Kachel K 606, (4) Kachel K 607, (5) Kachel K 608,
(6) Kachel K 609

18. 1. 2. Katalog kachlů z Regionálního muzea v Chrudimi

1

2

Tab. 146: Nálezy z oprav velké okrouhlé věže v roce 1997

(1) Kachel A6087, (2) Kachel A6087

Tab. 147: Nález z oprav velké okrouhlé věže v roce 1997

(1) Kachel A6088, (2) Kachel A6090, (3) Zlomky komor A6091, A6089, A6089, A6091,
A6089

1

2

3

4

Tab. 148: Nález z výzkumu v roce 2004 (kontext 102)

(1) Kachel č. 1, (2) Kachel č. 2, (3) Kachel č. 3, (4) Kachel č. 4

1

2

3

Tab. 149: Nález z výzkumu v roce 2004 (kontext 102)

(1) Kachel č. 5, (2) Kachel č. 6, (3) Okraje komorových kachlů

1

2

3

4

Tab. 150: Nález z výzkumu v roce 2004 (kontext 103 a 107)

(1) Zlomky nádobkových kachlů – 9 ks, (2) Zlomky nádobkových kachlů – 2 ks,

(3) Kachel č. 7, (4) Zlomek nádobkového kachle

Tab. 151: Sběr na ploše v roce 2014

Zlomek komory

18. 1. 3. Kachle z Národního muzea

Inv. č. 63885

Motiv: Husitští bojovníci s praporečkem
Č. inv.: H2-63885 (Národní muzeum)
Celá ČVS kk bez komory.
R: Mv = 206, Mv = 202, Mhloubka = 34.
IK: Pěší husitsští bojovníci – rustikální provedení. Čtyři postavy kráčející vlevo, v čele skupiny jde praporečník, který nese korouhev se znakem kalicha. Kachel je doplňován a uprostřed slepován.
OL: jednostranně zaoblená.
ČVS: rezná, hnědočervená.
K:
H:
Dat.: 15. století
Analogie: Chrudim - zlomky (Frolík 2003, s. 48, obr. 69)

Tab. 152 – Inv. č. 63885 (Národní muzeum)

Kachel č. 8

Motiv: **Peroucí se hráči**

Č. inv.: ? (Národní muzeum)

IK: Peroucí se hráči vrhcábů. Levý hráč pravého bodá nožem do hlavy. Mezi nimi stůl s vrhcábnicí, kostkami a hracími žetony. U nohou stolu pohozená otevřená konvice.

Tab. 153 – Kachel č. 8

18. 2. Foto skříně s nálezy

Tab. 154: Skříň s nálezy z Lichnice

18. 3. Seznam obrazových příloh

Tab. 1 – 151: Foto kachlů (foto Kateřina Rosulková)

Tab. 152: Foto kachle s motivem husitských bojovníků (BRYCH, Vladimír. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní*. s. 124, obr. 242.)

Tab. 153: Kresba kachle s motivem peroucích se hráčů (PAVLÍK, Čeněk – VÍTANOVSKÝ, Michal. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 143, obr. 642.)

Tab. 154: Foto skříně s nálezy (FRIČ, Jan. *Album fotografií z opravy hradu Lichnice*. Archív Městského muzea Čáslav, inv. č. 2756.)